
V
B J
C

NVNTIVS SALVTIS,

Siue

DE INCARNATIONE, ad laudem Dñi nostri Iesu Christi, eiusq́; gloriosissimæ matris honorem.

Ad sereniss. Sigismundum III. Poloniæ Regem. &cæt.

Stanislai Socolouij, Canonici Cracouieñ. Sermones quinq;.

CRACOVIAE,
Ex Officina Lazari. Anno Domini, M. D. LXXXVIIJ.

III. Reg. cap. 2.

VENIT ERGO BETHSABEA AD REGEM SALOMONEM, UT LOQUERETUR EI PRO ADONIA, ET SURREXIT REX IN OCCURSUM EIUS, ADORAVITQ. EAM, ET SEDIT SUPER THRONUM SUUM, POSITUSQ. EST THRONUS MATRI REGIS, QUAE SEDIT AD DEXTERAM EIUS.

Luc. 2.

FECIT MIHI MAGNA QUI POTENS EST, ET SANCTUM NOMEN EIUS.

AD SERENISS.
SIGISMVNDVM III.
Regem Poloniæ, &c.
Stanislai Socolouii Canonici Cracouieñ,

PRAEFATIO.

Vplex fuit semper in omni religione ac Repub. sacrorum ac cæremoniarum ratio, duplexq́; modus; aut enim publica sacra erant, aut priuata. Publica illa, quæ passim à toto & pro toto populo, publico sumptu, vno & simplici ritu peragebantur: Priuata, quæ singularum gentium ac familiarum erant, indeq́; gentilitia dicebantur; vnde illa duplicia sacrorum iura: duplices ritus ac cæremoniæ, priuatorum, inquam, & publicorum; de quibus cùm aliâs, tum in Pontificalibus libris plurima. Quod idem est, fuitq́; semper obseruatum, in ciuitate Dei, ac vniuerso Christiano populo. Sequitur enim hic sacra, religionisq́; modum publicum: vbi vna communi forma & regula, eodem ritu, vno corde, vno ore, totus populus per vniuersum orbem fusus, ex eadem ab Apostolis profecta formula, locis & temporibus statutis, circumstantiis

 item

item, cantu, hymnis, psalmis, ac verbis conceptis, Deum colit ac veneratur; nihil de suo addens, detrahens nihil. Officium id publicũ, sacris ac ritualibus libris consignatum & notatum, vocant. Habent item singulæ prouinciæ ac gentes, suos quosdam priuatos & peculiares ritus, priuata sacra & cæremonias, quas certis & definitis, quæ à publicis sunt sacris libera, temporibus, nihil de publico cultu immutantes, aut cõtaminantes, sanctè & piè obeunt ac conseruant; vt ita & vna sit sponsa Christi: vna dilecta eius: vna columba eius: vnica matri suæ; & nihilominùs circumdata varietate: vnus cantus: vna pictura; sed variis coloribus & sonis distincta. Sunt hæc eadem omnia in hac ipsa nostra Sarmatia, hocq́; ipso regno; quod tu diuinitus, cùm propter alias præstantissimas tuas virtutes, tum præcipuè propter eximiam pietatem, auitæq́; studium religionis, quã paternis regnis, ipsiq́; paternæ charitati, toties maximo animo antetulisti, nunc præhendis: & vtinam diutissimè teneas. Amplectitur enim communem ecclesiæ catholicæ cultum, ab ipsis Apostolis inchoatum: à sanctis Patribus auctum & locupletatum: à sacrosancta Tridentina Oecumenica Synodo confirmatum & expurgatum: & vtinam constanter & concorditer sequatur. Sunt enim quidam homines inobedientes, suiq́; ipsorum amantes; qui omnia contaminant, omnia miscent; ac

nisi quid de suo addant, morituros se putant: quibus id demùm placet, quod publica authoritate damnatur: id displicet, quod catholicum est, quod cum publica religione coniunctum, quod à summis ecclesiæ capitibus iubetur: qui frugibus inuentis, glande vescuntur: qui ad ollas Ægypti iterũ respiciunt: qui, dum veram & synceram antiquitatem impugnant, maximos se antiquitatis zelatores esse putant: qui, quod antea priusquã damnatum & interdictum esset, despiciebãt; hoc demùm vbi publica authoritate abrogatum est, sequuntur, laudant; hacq; potissimum ratione, si inobedientes sint, obsequium se Deo præstare putant. Verùm missos faciamus istos. Ut autem nos eum ipsum publicum cultum, de quo dixi, secuti sumus; ita & priuata quædam sacra, & cæremonias à maioribus nostris sanctissimis & pientissimis viris institutas amplexi, firmiter persequimur, ac obseruamus. Multa quidem illa & varia; prout pietas gentis tum temporis tulit: maximè tamen ea, quæ ad beneficium incarnationis, & conceptionis domini nostri Iesu Christi spectant, honoremq; beatissimæ matris illius pertinent, incredibili quadam deuotione complexi sumus: ac vsque adhuc constantisimè inter tot hæresum ac impietatis fluctus tuemur. Summa illa vtraque: nam incarnationis Saluatoris nostri beneficium illud est, in quo (vt inquit Damascenus) summè demõ-

ſtratur, ſimul bonitas & ſapientia, iuſtitia & potentia Dei atq; virtus. Bonitas quidem, quoniam non deſpexit proprij plaſmatis operiſq; ſui infirmitatem; ſed miſertus illius cadentis, ei benignam porrexit manum. Iuſtitia verò, quòd homine victo, non per alium, quàm per hominem, fecit vinci tyrannum. Sapientia, quòd rei difficilimæ curandæ inuenit modum ac remedium conuenientiſsimum. Adhæc potentia, ſiue virtus infinita: quid enim maius eſt, quàm Deum fieri hominem? Per eandem quoq; incarnationem omnium creatarum partes in diuina perſona eleuari voluit. Nam, cùm in vniuerſa natura quatuor rerum gradus atque ordines reperiantur: primus, non habentium vitam, vt lapidũ: ſecundus, habentiũ quidẽ vitam, ſed ſine ſenſu tamen, vt plantarum & virgultorum: tertius, viuentium vitã, ſed ſenſitiuam tantũ, vt brutorũ: quartus, viuentium vita mentis & intellectus, vt angelorum, & hominum. hæc omnia in vno eodémque inueniuntur homine, & ideò à quibuſdam μικρόκοσμοσ, id eſt, minor ac in compendium redactus mundus, appellari ſolet. Homo ipſe, inquit Gregorius, nomine omnis creaturæ intelligitur. Dum igitur Deus homo fit, carnemq́; aſſumit; omnium creaturarum partes & ordines in ſua perſona extollit. Verùm in hoc loco omnis oratio infans & muta eſt. De virgine autem ſancta, quid amplius dicam, quàm

illam

illam ipsam matrem Dei esse, eámque benedictam prædicari ab omnibus generationibus debuisse? Quod futurum longè antè plena Spiritu sancto ipsa prædixit: Fecit enim illi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius. Cuius orationes & merita, huius regni, contra tot feras & barbaras gentes, à quibus vndique cinctum & obsessa est, propugnaculum ac peculiare quoddam præsidium esse, pius & acer quidā dixerat Hispanus: quā tamen non vt Deam, quod falsò hæresis mentitur; sed vt matrem Dei colimus ac veneramur. Docti enim sumus cælitus ab Angelo, eam benedictam esse inter mulieres, & benedictum fructum ventris eius. Memores illius Hieronymi: Nulli dubium esse, quin totum ad laudem & gloriam pertineat Dei, quicquid dignè genitrici suæ impensum fuerit. Et Bernardi similiter: Quicquid in laudibus matris proferimus, ad filium pertinere. Et rursum: Cùm filium honoramus, à gloria matris nos non recedere. Et quamuis hanc ipsam sacrorum partem de qua dixi, quotidie sanctè & piè obeamus, eáque vtamur; maximè tamen, & præcipuo quodam cultu, illo ipso sacro aduentus tempore, quo idem argumentum tractat ac recolit vniuersa ecclesia, id factitamus. Idque ea ratione & modo. Noctu ante lucem congregatur in ecclesiam frequens populus; noctis illius & tenebrarum, in qua ante incarnatū verbum versaba-

sabamur omnes, rationem omnem, & conditionem designans. Accenduntur varia et multiplicia lumina, lumen naturæ, philosophiæ, et legis scriptæ referentia: quæ, etsi vtcunque in ea regione vmbræ mortis lucebant, diem tamen non efficiebant; nondum enim erat orta lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Etsi enim, inquit Clemens Alexandrinus, omnes stellæ luceant; dies tamen non est, vbi ipse sol non exoritur neque lucescit. Prophetiæ itē, desideria ac gemitus patrum leguntur, ac recensentur, roris cælestis irrigatio (vnde sacro Rorate nomen est) Isaiæ verbis cælitus imploratur: Rorate cæli desuper, etc. Non, quòd nouum (vt impudenter hæreses calumniantur) cum Iudæis Mesiam expectemus; sed vt pro præteritis beneficiis æterno Patri gratias agamus: &, vt nunquam tanti beneficij ex animis & ore hominum decus ac memoria excidat. Lectiones tam noui quàm veteris testamenti, quibus summa incarnationis verbi continetur, clara & illustri voce ad populum recitātur: hymni, & psalmi cantantur: eodem ferè modo, quem iam Traiani temporibus vsitatum fuisse populo Christiano, ipse non Christianus Plinius minor refert; qui eos stato die ante lucem conuenire; carménq; Christo, quasi Deo, dicere secum inuicem; séque sacramento, non ad scelus aliquod, obstringere; sed ne furta, ne latrocinia, ne ad-

ne adulteria committerentur; ne fidem fallerent; ne depositum appellati abnegarent, Traiano scribit. Ad quam tam raram, tam illustrem, tam piam Panegyrim exornandam, cùm alii alia conferant: aurum alii: sacram vestem alii: thus & cereos nonnulli; ipse pro mea tenuitate, hacq; afflicta valetudine, flores fero: in honoremq; Christi incarnati, eiusq; beatissimae matris, quasi ex voto, hoc ipsum ex doctissimorum patrum hortis decerptum ac contextum sertum, & coronam, illi dico: hanc tabulam & anathema in templo eius religiosè suspendo; precibus & meritis illius me, capútque meum afflictum commendans. Te autem, Serenissime Rex, potissimum compellandum cum talibus donis esse duxi. Primùm, ne ad tantum regnum prehendendum venientem, vacuis manibus salutem: sed vt, vel flores, & ramos ipsos in illius occursum spargam. Deinde, quòd haec talia munera, regem adolescentem maximè exornent, atque commendent, si tali corona se, temporaq; sua redimiat, ac in lege Domini meditetur die ac nocte. Et quod rei caput est, quòd eorum sacrorum cùm multos alios praeclaros Duces, tum praecipuè maiores tuos viros diuinos habeamus; ac inprimis illum immortalis memoriae virum Auum maternum tuum D. Sigismundum primum: qui & ipse beatissimae virginis Mariae studiosissimus, honorisq; illius

obseruatißimus fuit: qui in summo ac principe Regiæ suæ templo, pro amplißimis ex multiplici genere hostium, Moscis, inquam, Tartaris, Moldauis, Prußis victoriis, aliisq; felicißimis regni sui successibus, varia monimenta, & quasi trophæa quædam ad omnem posteritatem erecta, reliquit. Inprimis autem illud admirabili opere, marmore vario, auro & gemmis pretiosis, incredibili sumptu, celeberrimum sacellum, in honorem eiusdem beatißimæ virginis extruxit; quod inter septē illa, quæ mundus dilaudat miracula, referri iure poßit: honestißimorū sacerdotum collegium fundauit: cantores ac musicos omnis generis instituit: ad Mausoleumq; & vrnam suā quotidie perpetuis temporibus hoc ipsum, de quo diximus, sacrum, antelucano tempore, variis ac multiplicibus sonis, & concentibus celebrari iußit. Eiusdem deuotionis habemus ducem etiam hanc ipsam Annam Iageloniam Materteram tuam, fœminam lectißimam ac pientißimā; quam Deus omnipotens regni huius temporibus necessariis vsq; adhuc seruare dignatur, & vtinam, quàm diutißime seruet: quod regnū illa precibus continuis, studio & meritis suis, iuuare nunquam desinit: quam Deus in eum honorem crescere fecit, vt regis filia, & soror, & coniunx simul esset; & nunc duplici regno auctum nepotem videat. Neque quorumq; regum; sed illorum, ex quibus pater quidem

illud

illud aliquãdo testimonium retulit: Non surrexisse maiorem Regem in diebus suis. *Maritus autem propter virtutis & industriæ magnitudinem, nedum quidem par dignitati suæ elogium inuenit, nec ita facilè inueniet. Quæ quidem Anna, Deum immortalem, quantum eundem ipsum locũ, de quo locuti sumus, auxit & exornauit! Magnam partem fortunarũ ornatusq; sui regij ad eum illustrandũ cõtulit: latum & diuitem fundum addixit: vasa pretiosissima intulit: vestes, in quibus ars cum materia certat, admirandas cõparauit; vt quod apud externas gentes in hoc genere miremur, nihil nobis amplius reliquisse videatur. Te quoque ipsum præstantissime Adolescens, miro studio matris Dei teneri ab omnibus audimus, & gratulamur: quod vt porrò etiam atque etiam facias: ac quemadmodum regni, ita & sacrorũ hæres succedas, in eademq; sacra transeas, obsecramus. Quod tamen iam à primis cunabulis te fecisse, ac etiam nunc omissis hæreticorũ fraudibus, constantissimè tueri cognouimus. Quod reliquũ est, pietatem ante omnia colas: bona studia, eorumq; cultores diligas: voluptatem, in cuius regno nullus est locus virtuti, fugias: res gere, intende prosperè, procede, & regna.*

Causæ cur Deus homo.

Ex libro de incarnatione D. Athanasii.

CAusam igitur eius in corpore apparitionis, aliqua ex parte (quatenus licuit, & quatenus assequi datum fuit) iam ante exposuimus; non fuisse videlicet vllius alterius officium, corruptibile in incorruptibilitatem transmutare, nisi ipsius saluatoris, qui in principio ex non entibus omnia condiderat: neque fuisse vllius alterius opus, exemplar imaginis diuinæ hominibus restituere, nisi eius qui erat imago Patris: neque alterius, mortale immortale efficere, nisi eius qui ex se ipsissima vita est, hoc est, Domini nostri Iesu Christi: neque ad alium quempiam pertinuisse de Patre docere, & idololatriam purgare, nisi rationis verbique, omnia in mundo gubernantis, qui solus Patri suo verus & vnigenitus Filius est. Quando quidem igitur debitum pro omnibus soluendum erat, debebatur autem (vt iam dixi) vt omnes morerentur; quæ causa illi potisima fuit huc proficiscendi. Ideóq;

post

post edita perfecta diuinitatis suæ monumenta, reliquum iam erat, vt pro omnibus sacrificium offerret: pro omnibus templum suum morti tradens; quò omnes inobnoxios, & liberos à veteri præuaricatione efficeret: seq́; declararet mortis victorem, suumq́ue corpus immortale redditum, primitias publicæ omnium resurrectionis esse.

Capita rerum, quæ in hoc opuſculo adumbrantur.

De incarnatione.
De gratiarum varietate.
De titulis B. Mariæ.
De prærogatiuis eiuſdem ante omnes res creatas.
De ſalutatione Angelica.
De votis & virginitate.
De miniſterio & diſcretione ſpirituum.
De nomine Ieſu.
De throno Dauid.
De vera humanitate & diuinitate Chriſti.
De vera præſentia Ieſu Chriſti, tam in vtero virginis, quàm ſub ſpeciebus panis & vini in Euchariſtia.
De eo quatenus ſit progrediendum in perſcrutatione diuinorum.

Nuntius Salutis,
Siue
DE INCARNATIONE,
Ad sereniss. Sigismundum III.
Regem Poloniæ.
& cæt.

STANISLAI SOCOLOVII.
Sermo Primus.

ERTAMVS ERGO aratrum, idemque iteremus nouale, ac nouam inchoëmus vertentis anni agriculturam. Redit enim hoc tali tempore ecclesiæ populoq; Christiano nouum ver: noua aratio: noua cultura; vnde ille solet inchoare sua omnia. Hinc rem diuinam, sacrosanctumq; altaris cultum: hinc sacerdotum preces, ac supplicationes: hinc cæremonias: hinc denique eam, quæ ad populum fit doctrinam, orditur. Cuius quidem sui instituti idem facit fundamentũ, quod & totius salutis initium est; Incarnationem scilicet, ac descensum de cælo, Dñi nostri Iesu Christi: qui, cùm in forma Dei esset, non rapinam arbitra-

tus eſt eſſe ſe æqualem Deo:ſed formā ſerui accepit: & habitu inuentus vt homo. Et merebatur quidem hoc tale beneficium, quod tantum eſt, vt nullo vnquam temporis ſpatio ſatis laudari ac prędicari poſſit;vt ſolùm toto celebraretur anni decurſu:niſi cætera quoque, quæ ex primo hoc & ſummo promanāt,beneficia, aliquā ſibi meritò eiuſdem temporis vendicarent partē. Quemadmodū enim nulla pars præteriti antè incarnatum verbum æui fuit, quo nō tot ſignis, figuris, cæremoniis, vaticiniis, votis, ac deſideriis, hoc tantum teſtatum ac repræſentatum arcanum eſſet; ſic eodem modo,& longè magis ſequenti omni ætate, in omnem æternitatem nunquā eius memoria ac veneratio ex piis pectoribus debuit aboleri. In huius ſpe ac expectatione Adā & Eua, primi parentes noſtri, æuo & laboribus feſsi, quietè & iucundè dormierunt: in huius deſiderio Noë aquas diluuii ſuperauit: in huius fide, pater omnium credentium Abraham,contra ſpem in ſpem credidit, filium ſuum obtulit, in eiuſque die exultauit: in huius amplexu Iacob collectis pedibus ſuis mortuus eſt, illo vitæ ſuæ epilogo facto: *Expectabo ſalutare tuum Domine.* addit Rabi Ionatas in ſuo Thargumo: Non expectabo ſalutare Gedeon filii Ioas, quæ eſt ſalus temporalis; neque ſalutare Samſon filii Manuë, quæ eſt ſalus tranſitoria;

ſed

ſed expectabo ſalutare Meſsiæ filii Dauid: hunc expectat anima mea, donec veniat deſiderium collium æternorum. Huius aduentum deſiderat Moyſes: *Mitte Dñe quem miſſurus es.* Et Dauidis quidem Exod. 13.
illa violentiora vota ſunt: *Inclina cælos tuos Domine, & deſcende.* id eſt, ſublimitatem tuam, quæ humiliari non poteſt, magnificè humilia: Deuſque perfectus exiſtens, perfectus efficiaris homo. *Utinam diſrumperes cælos* (ſi ea vis illorum eſt, vt te arceant) *& deſcenderes. Oſtende nobis Domine miſericordiam tuam, & ſalutare tuum da nobis. Excita potentiam tuam, & veni vt ſaluos facias nos. Deus conuerte nos: oſtende faciem tuam, & ſalui erimus.* Iſaias ſimiliter: *Rorate cæli deſuper.* id eſt, benignum rorem fundite, illum, inquam, de quo paulò poſt: Spiritus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. *& nubes pluant iuſtum, aperiatur terra & germinet ſaluatorem. Ubi eſt zelus tuus & fortitudo tua? vbi multitudo viſcerum & miſerationum tuarum?* Dauid eodem modo: *Tu exurgens miſereberis Sion, quia tempus miſerendi eius, quia venit tempus.* Et Daniel: *Exaudi Domine, placare Domine, attende, & fac ne moreris propter temetipſum.* Vt igitur nulla pars præteriti, vt diximus, temporis fuit, quo non tantum beneficium coleretur: ita certè nulla eodem modo in poſterum eſſe debet, in qua

Pſal. 143. Pſ. 84. & 79. Iſa. 45. Luc. 1. Pſal. 101. Dani. 9.

pro tam eximio munere non ſuæ debeant inſtitui gratiarum actiones. Quod fecit facitque ſemper, non vno aliquo die, ſed omni planè, potiſsimũ autem hoc ſanctiſsimo, huic ipſi rei dicato, aduentus tempore, Christianus populus; non quod cum Iudæis, vt hæreſis mentitur, nouum Meſsiam expectet, nouaq; pro venturo inſtituat vota; ſed, vt pro quæſito iam beneficio gratias agat: eiuſque ſempiternam memoriam reuocet: deſideria patrum repræſentet, indeque ſe ad maiorem gratitudinem excitet. Quod eccleſiæ ſanctæ inſtitutum ſecuti, & nos hoc idem agemus: in eodemque incarnationis argumento, quantum homini licebit; cum timore tamen & tremore verſabimur. Quid enim aut ſublimius, aut vtilius, tali tempore tractari poſsit, non videmus: namq; hoc argumentum, fert Dei cum hominibus coniunctionem: adoptionis noſtræ dignitatem: imaginis reformationem, ac in melius profectum: in cælos exaltationem, atque aſcenſionem. Verùm cùm hæc humeris mortaliũ ſublimiora ſint, nefasque tanta mysteria homini curioſè ſcrutari: nefas ſeruum arcana ſecretioris cubiculi ingredi; ideò & nos ea ſola in medium adferre in hoc genere duximus, quæ cælitus ab ipſo Deo, per ſummum Angelum matri Dei, quæ tanti operis inſtrumentum, & arca ſanctiſsima fuit, ex ſuperna curia

allata ac explicata, nobiſque hoc tempore ab eccleſia propoſita ſunt. Quis enim aut maiora aut certiora tentare auſit? nullus locus hîc humano relinquitur ingenio, nullus experimento; ex ſola diuina pendent hæc omnia operatione atque virtute: parumque pudici pectoris eſt, plura velle poſſe in hoc genere cognoſcere, quàm aut cæleſti nuntio, aut ipſi matri impertitum eſt. Quod his creditum non fuit, credetur profectò nemini: aut quod iſti non capiunt, quis capiet? *Quod natura*, inquit Hieronymus, *non habuit, vſus neſciuit, ignorauit ratio, mens non capit humana; pauet cælum, ſtupet terra, creatura etiam miratur omnis cæleſtis, hoc totum eſt, quod per Gabrielem Mariæ diuinitus nunciatur, & per Chriſtum adimpletur.* hacque cæleſti legatione ac nuntio tota redemptionis ſumma, vt inquit Beda, continetur: cælum aperitur: terra regem vniuerſi clanculum excipit: miſerationum Pater humanam deformitatem vnico filio ſuo deſpondit: Pater omnis gloriæ humani generis miſertus: corruptam in Adamo naturam, propitius intuitus eſt: *Miſericordia & veritas obuiauerunt ſibi mutuò, iuſtitia & pax oſculatæ ſunt.* Pſal. 84. Neque tamen hoc ſolùm nunc cælitus adfertur, quod tamen ipſum per ſe ingens eſt, matrem virginem, verbum carnem, Deum hominem factum eſſe; ſed ſumma ſimul totius fidei noſtræ (quæ ad-

huc orbem latuit) cælitus ab Angelo mundo credenda admirandaque proponitur, vnius, inquam, & trini Dei clara & distincta confessio, illis Angelicis verbis: *Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & ideò, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei.* Vbi cernis virtutem altissimi, spiritum sanctum, filium Dei, clarè & distinctè, vt nunquam antea, nominari, ac toti orbi terrarum, vnius & trini Dei fidem & doctrinam cælitus promulgari. Magni igitur nuntij tempus, summæ legationis mysterium est: tamen ad maiestatem tanti argumenti illud sufficit, quod Athanasius caput negotij esse dicit, nempè, hîc de filio Dei, eiusq; de cælis in terrã descensu agi. Quo loco liceat mihi poëtæ christiani verbis, Spiritumsanctũ tanta mysteria &obumbrantẽ, & aperientẽ alloqui.

Lucæ 1.

Qui mare, qui terras, qui cælum numine comples
Spiritus alme tuo; liceat mihi munere regem
Bis genitum canere, è superi qui sede parentis
Virginis intactæ grauidam descendit in aluum,
Mortalesq; auras hausit puer; vt genus vltus,
Humanum eriperet tenebris, & carcere iniquo
Morte sua, manesq; pios inferret Olympo.

Te verò sancta parens, principis veteris Græciæ Theologorum Gregorij verbis alloquar.

Vene-

Veneranda, ô virgo casta, felicissima, Gregori. in Christo patiente.
Quando beata nunc beatorum in polo,
Exuta quicquid fecis humanæ, sedes
Æternitatis pallio ornata, vt Dea
Habita, senectæ expers; supremo ex æthere
Benigna adesto vocibus meis: preces
Admitte, virgo ô inclyta, hîc quando tibi
Verbi parenti, sed supra modum tamen,
Legemq́; solus inter omnes contigit
Honor. Ego fretus his, tibi me audentius
In verba supplex offeram, & suauissimo
Contextam ab horto, qua tuum exornem caput
Coronam, ô domina proferam; vt quæ gratia
Modum supra omnem, me tua semper leuans,
Me genere quouis casuum eruis omnium:
Hostes apertos, quodq́; longè maius est,
Illos latentes, machina qui me petunt
Auertis.

Septuaginta igitur hebdomadibus notissimis illis, Dan. 9.
super genus mortale abbreuiatis, vt inquit Daniel, vbi tempus cunctis desideratum seculis, atq; gentibus aduenisset: vt consumaretur præuaricatio: vt finem acciperet peccatum: vt deleatur iniquitas: vt adduceretur iustitia sempiterna: vt impleretur visio & prophetia, & vngeretur sanctus sanctorum (quod quidem totum tempus pædagogum ad

conuersionem vocat Damascenus; vt cognósceret mundus, quanta vis sit peccati: quanta iræ diuinæ grauitas: quanta sæueritas vindictæ.) designat pater omnipotens nuntium & legatum, cum tot desideriis expectato nuntio, ad virginem Iessæo semine oriundam, nouam scilicet progeniem cælo demittendam alto, Deum ex cælo: Deum in vtero virginis: Deum hominem: Deum super terram: Deum inter homines; eius autem cælestis germinis, non aliam quàm eam ipsam, ad quam nuntius mittitur, virginem futuram matrem. Cuius tàm rari, tàm noui nuntij, ac legationis, Lucas Euangelista, rationem & seriem hunc in modum describit; vt primùm ipsius legationis, atque nuntij expeditio, ac circumstantiæ describantur omnes; deinde ipsa legatio, eiusq; perfunctio; demùm effectus ipse. Quibus partibus tribus vniuersa huius legationis ratio concluditur, quod totum quale sit, paucis expendamus. Primùm igitur summam omnesque circumstantias ipsius legationis cõsideremus, in qua nulla pars relinquitur eorum adiunctorũ, quibus maximæ legationes constare solent; temporis, inquam, loci, personarum, mittentis, & eius qui mittitur, & ad quam fit missio: quæ singula qualia sint, diligentius videamus. *In mense igitur sexto*, sextæ & vltimæ ætatis, postquã prægnans effecta Elizabeth, Ioannesq;

futu-

futurus pręcursor domini conceptus est: mense Martio, quo item totam vniuersitatem rerum constitutam, hominemque primum creatum esse, testatur Athanasius: quo eodẽ tempore, sexta diei hora, hic ipse nasciturus Emmanuel, vt ita vltima responde-ant primis, mortuus est: *Mittitur Angelus Gabriel* Lucæ 1.
à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen erat Nazareth, ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, de domo David, & nomen virginis Maria: vt quondam missus est serpens ad desponsatam Adæ, cui nomen erat Eua, illudque Isaiæ impletur: *Sicut* Isai. 66.
cæli noui, & terra noua, quæ ego facio stare coram me, dicit dominus: sic stabit semen vestrum, & erit mensis ex mense, sabbathũ ex sabbatho: veniet omnis caro vt adoret coram facie mea. Mittitur autem Angelus, non seipsum ingerit, quod malignorum spirituum & hæreticorum est proprium: mittitur *in ciuitatem Galilææ*, quæ confinis tàm Iudææ quàm gentibus fuit: quia vtrique genti, hic ipse puer salutem allaturus, adueniebat. In ciuitatem, *cui nomen Nazareth*: quod nomẽ à separatione, custodia, sanctificatione, flore deducũt docti. Conueniebat enim florem ex radice Iessæo, ex virga rectissima, & sine omni nodo fœcundissima oriundum, in florem cælitus demitti; eum qui natura sanctus est, in loco sanctificationis concipi: florem, inquam, pulcherrimum:

florem ſuauiſsimum : florem ſaluberrimum : florem cordis ipſius omni lilio nitidiorem : omni roſa pulchriorem : omni balſamo fragrantiorem. Qui quidem flos, in conceptione floruit : in natiuitate apparuit : in paſsione emarcuit : in reſurrectione refloruit : fructum dabit in gloria. Voluit autem Deus nuntium pręcurſoris Ieroſolymis in templo, filij autem ſui in Nazareth vili oppido, in abdito virginis conclaui explicari; nòn quòd in ea legatione aliquid ſtultum mundi contineretur, vt putat rei tantæ deprimendæ ſtudio Caluinus, (ſunt enim hîc amplisſima omnia) ſed Oeconomiæ potius cauſa. Prius enim aurora exoritur, quàm ſol ipſe in publicum ſe profert : prius vox ſonat, quàm verbum prodit : prior & notior præcurſor & προδρομος ſuo rege teſtis, illo, cui teſtimonium reddit. Tum quod tanta eius legationis ſublimitas eſſet; vt eius cognoſcendę populus ſubitò capax eſſe non poſſet. Nam ſi Zacharias ad nuntium de ortu Ioannis filij obſtupuit; ſi virgo nunc turbatur; quid multitudo imperita in tã incredibili ac inopinato feciſſet nuntio? Mittitur aũt non quiuis *Angelus*, ſed Irenæo quidem Archangelus Dimiurgi : Andreæ Ieroſolymitano, vnus è præcipuis Angelis: Cedreno, Angelorum princeps, maximam diuinitatis lucernam, & totius orbis non occidens luminare, ad arcanorum futura myſteria intro-

introducens: Pantalæoni, diuinissimus Angelus ab omnipotente missus, pronubus verbi, gerendi belli præpositus: Gregorio, summus Angelorum summa nuncians: Bernardo, nuntius cum Deo & homine: Theophilacto, Deum & hominem ipso nomine sonans. Dignum autē erat, inquit Gregorius, ad hoc mysterium summum Angelorum venire, qui summum omnium venire nuntiabat. Mittitur *Gabriel*, id est, fortitudo Dei; qui dominum virtutum, potentem in prælio, accinctum gladio, venire nunciabat: & qui eam generationem prædicebat; quæ omnem vim naturæ excedens, ipsius virtutis & fortitudinis diuinæ opus esset. Idcircò enim, inquit Gregorius, Angeli priuatis nominibus censentur; vt signetur per vocabula, etiam quod in operatione valeat. Neque enim in illa diuina ciuitate vllis nominibus opus habent; in qua ex natura & luce diuina, non ex nomine, cognoscuntur. Itaq; ille, qui curandi Tobiæ causa missus fuerat, Raphaël, hoc est, medicina Dei dicitur: quemadmodum hic, qui virtutis partum nuntiat, virtus & fortitudo appellatur Dei. Mittitur autē, *à Deo* ipso, non ab aliquo superiore Angelo, (quod tamen aliquando factum esse legimus) ne cui vel beatorum spirituum, antequam virgini suum Deus reuelasse putetur consilium; vt noua gratia, noua liberalitas & munificentia soli vir-

gini primùm declaretur. Effecerant enim primi parentes nostri, per illud familiare cum Diabolo colloquium, vt à diuino consortio & contubernio excluderentur. Itaque per multas quasdam ambages, locutus est Deus cum hominibus; nunc ipse sine omni medio, suum mittit ad virginem nuntium. Mittitur autem à tota trinitate hic nuntius, cuius omnia opera, in his quæ extra operatur, communia sunt. Nam & patri incumbebat prouidentia, de filio sponsaque ac genitrice eius: & ipsi filio de templo & tabernaculo suo: & Spiritui sancto tanquam paranympho & obstetricanti de nouo & inusitato partu. Sed quomodo mittitur à Deo, si Dominus (vt paulò post dicet Angelus) cum illa est? Quia quę à Deo sunt, ordinata sunt: & quæ ipse potest per se præclarè perficere; illa per media facere solet. Ille ipse ægros curat; sed manu medici: ille terras fœcundat; sed opere agricolæ: ille victorias dat; sed sudore & labore militis: ne eorũ tantùm quæ alienæ actioni subiecta sunt, & non agunt; sed & eorũ, idq; multò magis, quę agendi vi sunt prædita (quod docebat Plotinus) sit Deus & Dominus; quod hæretica Babylon, vel non videt, vel videre non vult. Mittitur autẽ Angelus, *ad* angelicam vitam ducẽtẽ; vt sit conueniens nostræ reparationis principiũ nostrę perditionis principio: vt scilicet Angelus à Deo ad vir-

ad virginem partu consecrandam diuino mitteretur: quemadmodum olim à diabolo serpens missus fuit ad virginem Euam, nostri fundi calamitatem, spiritu superbiæ decipiendam. Proinde illa serpenti credens libidine corrupta est; hæc Angelo credens virgo seruatur: vt filij Euæ, qui ex corrupta nascerentur corrupti; per filium virginis, qui ex incorrupta natus est, saluarentur, liberarentur, & sanctificarentur. Quod præclarè explicat Irenæus: *Seducta est male*, inquit, *illa, quæ iam viro destinata erat virgo Eua: per veritatẽ euangelizata est bene ab Angelo iã sub viro virgo Maria. Quemadmodũ enim illa per Angelicũ sermonem seducta est, vt effugeret Deũ, præuaricata verbum eius; ita & hæc, per Angelicum sermonẽ euangelizata est, vt portaret Deum, obediens eius verbo: & sicut illa seducta est, vt effugeret Deum; sic hæc suasa est obedire Deo, vt virginis Euæ, virgo Maria fieret aduocata.* Addit Epiphanius: *Eua mortis causa facta est hominibus; per ipsam enim mors ingressa est in mundum: Maria verò causa vitæ, per quam genita est nobis vita, & per hanc filius Dei accessit in mundum: & vbi abundauit peccatum; ibi superabundauit & gratia; vt vita pro morte fieret: & qui per mulierem nobis vita factus est; mortẽ ex muliere inductam excluderet: & quoniã illic Eua, cùm adhuc esset virgo, per inobedientiã transgressa est; è contrario per*

virginem obedientia gratia facta est, annuntiato aduentu in carne de cælo, & vita æterna. Mittitur autem *ad virginem* hic talis nuntius, non frustra, sed magnas & graues ob causas: partim vt priùs mens virginis verbo instrueretur, quàm illud carne conciperet; felicior enim fuit virgo percipiendo fidem Christi, quàm concipiendo carnẽ eius, inquit magnus Augustinus: partim vt posit esse certior testis tanti sacramenti, de quo est diuinitus instructa: partim propter spontaneum & voluntariũ consensum, sine quo nec bonum nec malum quicquam potest esse; & sine quo Deus nihil in homine operari solet: contraquàm falsò iudicat hæresis: partim vt ostenderetur hoc ipsum esse quoddam spirituale matrimonium, inter filium, inquam, Dei, & humanam naturam, cuius per hoc & tale nuntium expectabatur consensus, virgine, loco totius humanæ naturæ, consentiente, ac beneficium cæleste submissè, ac reuerenter amplectente. Mittitur ergo Angelus ad virginem: virginem, inquam, mente, & animo: virginem affectu & proposito: virginem voto: virginem corpore, & sensu: virginem sermone: virginẽ moribus, ac omni vita & opere. Cuius dotes & laudes, cum vna aliqua, aut oratione, aut imagine; neque scriptura, neque ecclesia, neque sancti patres, dignè exprimere potuissent: illa multiplici imaginum

num, adiunctorum & similitudinum congerie exprimere conantur; dum illam *matrem pulchræ dilectionis*, propter excellentiam & dignitatem vocant: *electam vt solem, pulchram vt lunam*, propter singularitatem atque claritatem: *cupressum, cedrum, palmam, lignum paradysi, aciem ordinatam*, propter robur, diuturnitatem & stabilitatem: *lilium, rosam, florem campi*, propter candorem & odoris fragrantiam: *puteum aquarum, fontem signatum, hortum conclusum, virgam Aaron*, propter fœcunditatem: *rubum ardentem, nusquam tamen adustum, speculum sine macula, vellus Gedeonis, arcum fœderis, portam clausam, soli Deo apertam*, propter puritatem & integritatem: *ciuitatem Dei, portam cæli, thronum & arcam Dei, domum excelsi, templum sanctum, aulam regis, thronum Salomonis, cælum gaudij, montem obumbrantem, montem Dei pinguem, coagulatum, montem iucundum, montem in quo Deo habitare placuit: candelabrum aureum septem lychnorum, turrim Dauid*, propter Dei in ea residentiam: *arcam Noë, præsidium ac portum salutis, stellam maris*, propter confugium. Adde illam innumerabilem, quæ à sanctis patribus ei tribuuntur epithetorum copiam: triclinium trinitatis: sacrarium spiritus sancti: cæleste tabernaculum Dei: mysticarum secretarium nuptiarum: sponsam trinitatis: parentem parentis: fon-

 tem

tem fontis viui: originem principij: creatoris matrē: incircumſcripti circumſcriptionem: nutricem omnia nutrientis: cuncta comprehendentis comprehenſionem: geſtatricem eius, qui ſuo verbo portat vniuerſa: paradyſum ſecundi Adami: ſanctam virginitatis tellurem, ex qua nouus Adam, noua fictione formatus eſt, qui veterem ſaluti reſtituit formam: matrem viuentium: gloriam luti noſtri: præclaram naturæ noſtræ coronam: ſolis gloriam: fontem lucis, omnem hominem illuminantis: ſolis ortum, nullum ferentis occaſum: abyſſum gratiæ: mare curationum: mare ſpiritale: gratiarum pelagus: arcum fœderis: vitem veritatis fœcundiſsimam, & quoâd virginitatem nunquam vindemiatam, nec vnquam manu humana foſſam: nubem cæleſtem Spiritu ſancto coruſcantem: ſacram & animatam arcam Dei viuentis, manna cæleſte continentem: aurum purum: thronum Cherubico ſplendidiorem: cathedram Cherubicam: lucernam ardentem: vrnam auream: animatum altare panis vitæ: clibanum intellectualem, qui panem vitæ peperit: ſacrū Dei fermentum: theſaurum diſpenſationis: armarium vitæ: Dei ſplendidiſsimum & luculentiſsimum vas: admirabile opus excelſi: purpuram regis: tēplum maius cælo: volumen nouum, in quo ineffabile Dei verbum inſcriptum fuit: purificantis carbonis

bonis forcipem: hortum virentem ſalutis: pratum totius fragrantię Spiritusſancti: hortum deliciarum: agrum ampliſsimum: ſpecioſiſsimi floris radicem: Bethleemicam illam ciſternam, quam veluti vitę reductricem Dauid deſiderauit: telam, ex qua, & in qua ineffabili quodam modo admirabilis illius vnionis tunica eſt contexta: Angelorũ gloriam: mortalium vitam: fidelium facem: virginem virginum: matrem matrum: in mulieribus virginem beatiſsimam: reſtaurationem fœminei ſexus, quia per ipſam à ruina patriæ malectionis ſunt ſubtractæ: pretioſam margaritam orbis terrarum: coronam virginitatis: conſolationem infirmorum: redemptionẽ captiuorum: liberationem damnatorum: ſalutem vniuerſorum: dulcedinem credentium animarum: vnicum leuamen moleſtiarum: omnium cordis dolorum medicamentum: lætitiæ organum: immenſi cæleſtis gaudij genitricem: matrem filij vbique regnantis: matrem & virginem: matrem vitæ: matrem gratiæ: matrem miſericordiæ: mundi reginã & dominam: regenerationis heram: ſceptrum rectę fidei: magnum miraculũ eccleſiæ, decus, gloriã, & firmamentũ: contemplatiuæ cognitionis intellectuale ſpeculũ: dioptram perſpectiuã, per quam Dei lumen perſpicitur. His illa epithetis & aliis multis ab Athanaſio, Ephrem, Cyrillo, Epiphanio, Auguſtino, Ambro-

Ambrosio, Gregorio, Bernardo, Andrea Ierosolymitano, Epiphanio, Hesychio, Chysippo Ierosolymitano, Methodio martyre, Pantalæone, Damasceno & aliis insigniri solet. Sed & Rabini non obscurioribus epithetis, hanc regis Mesſię matrē honorârunt. Hanc enim petram primariam vocant, ex qua veluti excidendum esse Mesſiam, prædixit Daniel: hanc primam creaturarum in humano genere, primumque hominem à peccato prorsus immunem: hanc prophetissam, quæ cuncta præ cæteris norit, omniumque prophetarum dominam & magistram: hāc abacū Dei, in quo gloriā maiestatis suæ mortalibus cunctis ostenderet, appellant. Quorum quidem attributorum illam rationem adfert magnus Athanasius: *Quandoquidem ipse rex est, qui natus est ex virgine, idemq; & Dominus & Deus; eapropter & mater, quæ eum genuit, & regina, & domina, & deipara propriè & verè censetur: licebitq; nobis ita congruenter dicere, dum ad ipsam, & ad eum, qui ex ea genitus est carniferum filium, respicimus. Fenestra cæli, quia per ipsam*, addit Fulgentius, *Deus verum lumen fudit seculis. Scala cælestis, quia per ipsam Deus descendit ad terras, vt per ipsum homines mererentur ascendere in cælos.* Nihil horum hæreses, sed contraria omnia; sunt enim ex castris illius, de quo dictum est: *Et tu insidiaberis calcaneo eius.* Ad eam igitur

tot

tot laudum plenam titulis virginem, Angelus paulò post Deo plenam futuram mittitur. Nasci autem Deum ex virgine debuisse; & prophetarum oraculis, & Sibyllarum carminibus denuntiatum est. Ex prophetis, primus Moyses, ipsius summi creatoris decreta referens, *Inimicitias*, inquit, *ponam inter te, & inter semen tuum, & semen illius: ipsa conteret caput tuum, & tu insidiaberis calcaneo eius.* vbi dicit semen mulieris, non viri, ostendit futurum Messiam, ex incorrupta virgine, sine virilis seminis commistione nasciturum. Salomon deinde, sapiens dum sapientiæ pandit conceptus, Lactantio referente inquit: *Infirmatus est vterus virginis, & accepit fœtum, & grauata est, & facta est in multa miseratione mater virgo.* Et ante Salomonem pater eius Dauid: *Permanebit cum sole, & ante lunam, in generatione & generationem, descendet sicut pluuia in vellus*, id est, sine omni strepitu ac contaminatione: *& sicut stillicidia stillantia super terram*, cum magna vbertate & fœcunditate. Sed longè clariùs post istos Isaias: *Ecce*, inquit, *virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel.* Et Daniel item: *De monte abscissum iri lapidem sine manibus.* id est, de virgine, sine omni opera viri, nasciturum cæli regem, *ac omnia aurea, ærea, ferrea, testacea regna comminuturum* prædicit. Sibylla similiter,

Gene. 3.

Lib. 4. de vera sapientiae cap. 12.

Psal. 71.

Esai. 7.

Dan. 2.

Accipe virgo Deum gremio intemerata pudico.
Et paulò post, *Puer inde creatus*
Virgineo partu, mira est mortalibus hæc res.
Sed & veteres illi Rabini, qui ante Christum vixerunt, hoc idem præclarè docuerunt: dum virginem sanctam mundissimæ Sapphiro comparant: quo nō solùm intemeratæ virginis gloriam; sed ipsius quoque omnimodam puritatem designant. Quia sicut Sapphirus, licet ex elemento terreno, opaco & obscuro originem habeat; à sui tamen principio pellucida & clara est; ita immaculata virgo, etsi à parentibus peccato obnoxiis prodiit, à sui tamen initio, absque omni contagione atque macula libera fuit. Probant hoc idem sanctorum patrum conuenientissimæ rationes. Sicut enim lignum vitæ in paradyso natum fuit ex illa terra benedicta, quam nullum aratrum aut rastrum tetigit: ita vera vita Christus, secundùm carnē, ex vtero virginali & intemerato, nullo maritali aut virili amplexu intercedente natus esse debuit. Et quemadmodum primus homo Adam, de virgine, id est terra, quæ nullo vomere aut aratione rupta, nec opere violata est, manu Dei ipsius formatus fuit; ita eodem modo alter Adam cælestis, solo opere spiritus sancti, in vtero intemerato & inuiolato, ex purissimis sanguinibus, homo, virtute altissimi, factus est; vt sic omnes generatio-

nis partes compleantur. Nam prima generatio fuit in Adamo, ſine viro & fœmina: ſecunda in Eua, ex viro ſine fœmina: tertia in nobis, de viro & fœmina: vltima facta eſt in Chriſto, ſine viro de fœmina. Quemadmodum enim ipſe pater Deus origo & principium rerum, quoniã parentibus caret, & ex nullo eſt procreatus, ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, à Triſmegiſto veriſsimè nominatur; ita etiam filium bis naſci voluit, vt ipſe etiã fieret ἀπάτωρ atq; ἀμήτωρ. Ac in prima quidẽ natiuitate diuina & ſpirituali ἀμήτωρ fuit; quia ſine officio matris, à ſolo Deo patre progeneratus eſt: in ſecunda verò, humana & carnali ἀπάτωρ: quoniam ſine patris officio è virginali vtero procreatus eſt. *Vt enim certum eſſet à Deo miſſum*, inquit Lactantius, *non ita illum naſci oportuit, ſicut homo naſcitur ex mortali vtroque concretus: ſed vt appareret etiam in homine, illum eſſe cæleſtem, creatus eſt ſine opera genitoris. Habebat enim ſpiritalem patrem Deum: & ſicut pater ſpiritus eius Deus ſine matre; ita mater corporis eius virgo ſine patre.* Fuit igitur & Deus & homo, inter Deum & hominem medius conſtitutus; nempè vt mediam inter Deum & hominem ſubſtantiam gerens, noſtram hanc fragilem imbecillemq́ue naturam, quaſi manu ad immortalitatem poſſet educere. Adde, quòd nouo partui, noua debebatur generationis ratio: vt, *ſi De-*

Anſelmus in lib. 2. cur Deus homo.

Li. 4. Inſtitu.

si Deus concipi vel nasci debuerat, inquit Bernardus, *non nisi de virgine conciperetur & nasceretur; & si virgo conceptura & paritura erat: non nisi Deum conciperet & pareret*: vt sic quasi duobus testibus probaretur Christi diuinitas, matris virginitate, & patris diuinitate. Conueniebat item, eum, qui in cælis natus est sine matre, hîc nasci in terra sine patre; ne filius Dei alium patrem haberet quàm Deum: ne dignitas Dei patris transferretur ad alium: ne vnus, vt ait magnus Basilius, duobus natus esse putaretur parentibus. Et quemadmodum primum peccatum conceptum fuit in animo mulieris, vt dicit Iustinus martyr, sine vlla opera, aut persuasione viri, solo instinctu spiritus inimici: sic & Christus Dominus, primi peccati antidotum conuenientissimè concipi debebat ex sola muliere, solo spiritu Dei sine omni opera viri. Adde illud D. Thomæ, verbum absq; omni corruptione cordis concipi: quinimò cordis corruptionem, perfecti verbi conceptionem non admittere. Quia ergò caro sic fuit à verbo Dei assumpta, vt esset caro verbi dei; conueniens fuit, etiam ipsam sine corruptione matris concipi, & eodē modo nasci. Quo eodem illud Ambrosii spectat. cuius membra mystica ex virgine ecclesia sancta nascitura erant, iuxta illud Pauli: Despondi vos vni viro, virginem castam exhibere

Contra Tryphonem.

Chri-

Christo, ipsum eius corporis caput non nisi ex virgine nasci debuisse. Ita enim Ambrosius: *Verè desponsata, sed virgo, quia est ecclesiæ typus, quæ est immaculata, sed nupta: concepit nos virgo de spiritu, parit nos virgo sine gemitu. Et ideò fortasse sancta Maria, alii nupta, ab alio repleta: quia & singulæ ecclesiæ spiritu quidem replentur & gratia: iunguntur tamen ad temporalis speciem sacerdotis.* Et vt per Euam virginem adhuc, facta est humani generis perditio: ita per Mariam perpetuam virginem, fieret eiusdẽ reparatio. Vt igitur à filiis, iræ mortisq; decretũ in se ferentibus, distingueretur ille; qui decretũ mortis sublaturus erat: iure & meritò ob eas ipsas causas, quas diximus, ex virgine virginitatis author & amator, ac remunerator nasci debuit. Fas enim nõ erat, inquit Augustinus, vt per eius aduentum violaretur integritas, qui venit sanare corrupta. *O sancta igitur virginitas, quibus te laudibus efferam nescio: quia quẽ cæli capere non poterant, tuo gremio contulisti:* quæ Ioannem Baptistam, quo non surrexit maior inter natos mulierum, quæ matrem Dei, quæ filium ipsum altissimi, ducem & authorem habes. Quam tamen virginitatem, frigidi isti ac humi repentes nostri euangelici, non modò non mirantur, neq; fouent; sed, quantum possunt, infamant, rident, ac extinctam esse volunt. *Honorabile*, inquiunt, *connu-*

In Lucam.

Heb. 13.

bium in omnibus, & thorus immaculatus. Verùm si ea quæ sequuntur spectes: *Adulteros enim & fornicatores iudicabit Deus.* At, si ad virginitatem te referas, tum illud Pauli audies: *Qui elocat filiam suam, benè facit: qui non elocat, meliùs facit.* Nam & argentum pulchrum & honorabile est, si illud cum plumbo & scoria compares; at, si idem cum auro conferas, nihil est quod multùm argentum laudes. Bonus est prouentus tricesimus; sed melior quinquagesimus: & vtroque longè præclarior centesimus. Sed doctrina talibus authoribus orta, quid doceat aliud quàm ventrem, & ea quæ illi subiecta sunt? Verùm nos ad alia transeamus. Mittitur igitur Angelus ad virginem, sed *desponsatam viro*: Desponsatam, non tamen nuptam: Hanc enim nuptam Ioseph nunquam deserere cogitâsset. Desponsatam autem, non solùm propter ministerium, non solùm propter legem generisque succesionem: non solùm propter publica munera, ac tot laborum, tot fugarum solatium: non solùm ob integritatis virginalis testimonium: non solùm vt in matrimonij carnalis vmbra, mysteria redemptionis nostræ celarentur, vt docet Sanctus Ignatius, atque Ambrosius, vt quemadmodum Diabolus Euam sub fructu; ita Diabolum Maria sub connubio caperet: & qui spe diuinitatis seduxerat hominem, carnis

præ-

prætextu deciperetur: non solùm propter firmitatem fidei nostræ; causam enim mentiendi sponsa non habet, cùm coniugii præmium & gratia nuptiarum partus sit fœcunditas: non solùm vt ordo vterque tàm virginalis, quàm coniugalis eodem partu consecretur & honoretur; sed multò magis, vt placet Ambrosio, ne temeratæ virginitatis mater adureretur infamia; vt sanctus sanctorum sanctè, non solùm quantum ad rem ipsam, sed etiam quantum ad opinionem nasceretur: neué vlla prauæ suspicionis, aut in matre, aut in filio macula relinqueretur: *Maluit enim Dominus aliquos*, inquit Ambrosius, *de suo ortu, quàm de matris pudore dubitare. Sciebat enim teneram esse virginis verecundiam, & lubricam famam pudoris: nec putauit ortus sui fidem, matris iniuriis astruendam: & qui nascendo integritatem matris non minuit, nec eius gloriã aliqua dedecoris labe aspersam esse voluit. Nec enim in hoc venit; vt, quæ nostra essent, imminueret: sed vt ea nouis accessionibus aucta cumularet.* Et ideò commentum Caluini nòn placet; qui promissam tantummodo sponsam fuisse Ioseph, & nõ etiam domũ traditã docet. Quomodo enim grauida & plena vtero, in domo paterna infamiam effugisset; si promissa tantùm, & non etiã tradita marito fuisset? sed ille, dum casta ex mutuo consensu matrimonia euertere vult, virginem infamiæ,

In Lucam.

miæ, non ad dæmones tantùm, ſed etiam ad homines, vel contra ſuam ſententiam, quod ambitioſi facere ſolent, exponit. Seruatur itaque ſanctæ Mariæ, ſicut pudore integra, ita inuiolabilis opinione virginitas. Oportet enim ſanctos, & ab iis teſtimoniũ habere, qui foris ſunt: nec decuit ſiniſtra virginibus opinione viuentibus velamẽ excuſationis relinqui: quod infamata quoque Domini mater videretur: & vt in omne reliquum tempus, detur exemplum omnibus quidem, præcipuè tamen regibus, atque principibus domos ſuas, non ſolùm à facto, ſed etiam ab omni ſuſpicione facti, alienas habere. Multa enim, plerunque in principum ædibus eueniunt: quæ, etſi mala non ſint, ac ioco nonnunquam fiant; ſeriò tamen nomina eorũ & domos infamant, multiſq; malum exemplum præbent. *Deſponſatam viro, cui nomen erat Ioſeph, de domo David.* Salutatur ab Angelo, deſponſatur lignario fabro. Pulchra virtutis corona pulchra permiſtio, inquit Bernardus, virginitatis & humilitatis, ſine qua ne virginitas quidem placuiſſet. Per humilitatem placuit: per virginitatem concepit: per hancque ſcalam Deus ad homines deſcendit. Vide autem rex Stephane, rerum humanarum miram viciſsitudinem ac conuerſionem, domus inclyta Dauid, diues opum, diues gloria, ad mercenarium fabrum eſt reuocata:

ſic

ſic, *omnia ſunt hominum tenui pendentia filo:*
Et ſubito caſu, quæ valuere, ruunt.

Ex magnis parua; & rurſus ex paruis magna viciſſim exoriuntur. Nihil igitur hîc magnum, nihil diuturnum, nihil meritò cenſeri debet admirandum. *Et nomen virginis Mariæ:* quod quidem aliis domina, vt Theophilacto: aliis exaltata, vt Hieronymo: amaritudinis mare aliis: ſtella maris, periucundè Bernardo dicitur. quia ſicut ſydus ſine ſui diminutione emittit radium; ſic illa abſque ſui læſione parturiuit filium: nec ſyderi radius ſuam minuit claritatem; nec virgini filius integritatem. Stella clara in ortu conceptionis ſuæ: clara in ſummo cardine generationis Chriſti: clara in occaſu aſſumptionis ſuæ. ſtella maris, cuius vita inclyta cunctas illuſtrat eccleſias: & quæ ſuo exemplo, ſuffragio, & merito naufragantes ſeruat: quæ cui benigna apparuerit, eum in ſpem optimam portus & ſalutis erigi oportet. Quæ tamen ſtella, lumen, vim, & dignitatem, veri ſolis Ieſu Chriſti non aufert; ſed ab illo potius accipit, illique inſeruit. Neque enim aut cum modernis Hagiomachis, matrem Dei contemnimus: neque cum antiquis Collyridianis, qui virginem ſanctam, tanquam Deam coluerunt, illique ſacrificia ſua offerebant, Deam putamus: ſed filium quidem, vt verum Deum colimus; matrem autem

tanquã gratia plenam, & cum qua est Dominus, bẽ nedictã super omnes mulieres prædicamus; ab illo opem, ab hac preces petimus: & illũ quidẽ coronã primã & summam cũ Hieronymo confitemur; hanc autem coronam sub corona Christi. Et hic quidem apparatus legationis tantæ est; in quo nihil cernimus, quod non magnum sit; & quod non dignissimam, imò propemodum solam, eam legationem esse probet. Siue enim mittentem, vt diximus spectes, hic Deus est, ipsaque summa trinitas, qua nihil maius, nihil sublimius, aut esse, aut cogitari potest; siue eum qui mittitur, princeps est Angelorum, summus Archangelus; siue ad quem mittitur, mater Dei est; siue quò & quando mittitur, tempus quidem creationis & renouationis, locus redemptionis; siue qua de causa, inauditi connubij, inauditæ vnionis, inauditæ salutis gratia. Deum immortalem, hominumné causa hæc tanta fiunt? aut quis modus diuinæ dilectionis & amoris erga nos? aut quo & quanto nostro mutuo pro tantis beneficiis opus est? Hæccine huius luti ac cineris, tanta dignitas est? Quod si hic apparatus eius legationis tantus; quæ & qualis legatio futura? aut qua præparatione, non tàm aurium, quàm cordis, vt cum fructu hęc tanta arcana in animos nostros influant, & ibidem remaneant, opus est? Huc igitur animos, huc mentem, huc aures conferamus.

NVNTII SALVTIS SERMO SECVNDVS.

Aue Maria gratia plena, Dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui IESVS.

APparatum & expeditionem cæleſtis legationis vidimus: nunc ipſam legationem erectis mentibus & animis audiamus. Cuius, ex more aliarum legationum, duæ ſunt partes, ſalutatio, donorumq́ue exhibitio, atque ipſa negotij explicatio: Vtramq́ue ſuo ordine expendamus.

Ingreditur igitur in ſacrarium pudici cubilis Angelus ad virginem: ingreditur medius inter Deum & hominem, pignus reconciliationis ferens. Inuenit verè almam, id autem eſt abſconditam. Virginitas amat ſecretum, inquit Ambroſius: vas vitreum ne frangatur, tectum ſeruari oportet. Nam & arca teſtamenti nunquã ab interiori templi parte efferebatur. Clauſum erat cubile; ſed hominibus, nõ Angelis, quibus nihil clauſum eſt: facilè autem erat Angelo, id eſt miniſtro ſponſi, clauſis ianuis ingredi; ſponſo, vt putat hæreſis, difficile erat, ac planè impoſsibile? dementiæ hoc eſt. Sola autem virgo erat in templo animi ſui commorans, ſed nunquam

minus sola; Deus enim erat meritò solitudinis cum illa. Sola, sed non otiosa, sed lectioni atq; contemplationi futurorum mysteriorum dedita. Beatam autem illam solitudinem omnibusque celebritatibus anteferendam, cui cum Deo & Angelis contubernium est. Dominus enim vacuos complet, solitarios comitatur, plenos euacuat, comitatos à turba desertos facit. Soli igitur aliquando simus, vt Dominum comitem habeamus. Accedit ergo Angelus ad angelicam vitam ducentem: stupet nouæ & nulli antea Angelorum cōmissæ legationis onere pressus: & vnde in causam ingrediatur, meditabundo similis factus cogitat, quid primum, quid vltimū eloquatur: num lætam esse iubeat: num gratia plenam annuntiet: num Dominum cum ea: nū benedictam inter mulieres: num Deum genituram. Quid enim prius aut maius sit, vel Angelico ingenio difficile est discernere. Illud igitur apud se statuit, salutis hanc legationem esse, immensi gaudij prooemium, inde ordiendum esse, inde auspicandum restituendi generis humani negotium. In omni cogitat læsæ maiestatis pacificatione, primam fieri infamiæ, quæ perduellem sequitur, sublationē oportet; cum infami enim nō est transactio. Omne autē mulierum genus, propter Euam eiusque transgresionem, infame est, dolori & molestiæ partus

subie-

ſubiectum. Hoc igitur decretum, primò à virgine auferam, eamque gaudere ac lætari, ſummæ Trinitatis nomine, iubebo. *Aue* igitur, inquit, *Maria*. Omne genus mulierũ dolori & mœrori in ſuo partu obnoxiũ fuit; tu prima, in gaudio & lætitia, abſq; omni mœrore paries: nec tãtùm in tua ſolius lętitia & gaudio paries, ſed cõmune hoc erit cunctis mortalibus gaudium; NASCETVR ENIM ILLIS EX TE SALVATOR. Omnes aliæ mulieres damnationi pariebant; tu ſaluti paries: nam ſi in Ioannis nuntij & præcurſoris ſalutis natiuitate multi gaudebunt; quantò magis in natiuitate ipſius ſalutis omnes gaudere debebunt? Gaude igitur gratia plena, plenè ac ſuperplenè gaude. Tuum eſt enim reuera auere & gaudere: tuum eſt veriſsimè audire iſtud, Gratia plena, quia tecum eſt vniuerſus lætitiæ thezaurus, totius lætitiæ & gratiæ, rex cum ancilla: cum ſpecioſa inter mulieres, ſpecioſus forma præ filijs hominum: cum puella impolluta, is qui ſanctificat omnia. Tecum eſt conditor omnium: tecum, inquam, vt ex te gignatur: tecum conceptione, vt ex partu tuo generetur: tecum velut Deus, vt ex te ſit Deus & homo. Nuntius Euæ, nuntius fuit doloris; nuntius tuus, nuntius gaudij. Sit noua ſalutatio, in noua gratia: in nouo partu, nouum exordium: in noua cauſa, gaudij vocabulo ſaluteris, quæ veri

gaudij largitorem feres ab illo, qui veri gaudij munera fert. Aue, inquam, gratia plena; pater misericordiarum operis manuum suarũ recordatus est; qua eadem manu tecum nunc reconciliatur. *Aue*, inquiũt Andreas Ierosolymitanus, atq; Hesychius, *gratia plena, multis virtutibus exornata virgo, in lampade gestans lucem inextinguibilem, sole splendidiorem: gaude, inquam, vtpotè inter omnes virgines in matrem Dei electa. Aue gratia plena, hame spiritualis escæ; in te siquidem hamus diuinitas. Aue gratia plena, lætitiæ organum, per quod ruinæ nostræ sunt restitutæ, & verè gaudij plena facta est compensatio.* Aue gratia plena, quæ sitientes perennis fontis satias dulcedine. Aue gratia plena, mare spirituale, habens cælestem Christũ. Aue gratia plena, splendidum cælum, quæ in cælis incomprehensum contines Deum. Aue gratia plena, quæ cherubicũ thronum diuinitatis fulgore superas. Aue gratia plena, quæ cæli circulum habes, & Deum incomprehensum, angusto potissimùm loco, in te ipsa contines. Aue gratia plena, nubis columnæ similis, quæ Deũ habes, qui populum deduxit per desertum. Aue lux, aue pax, aue gaudium, & salus mundi; aue generis humani lætitia, patrum præconium, lignum vitæ, paradyse deliciarum, liberatrix & auxiliatrix. Duo autem verba esse, inquit Damascenus, orbi nunciata,

ata, qualia in terris nec aliquando dicta, neque dicenda ſint, in quorum comparatione omnia muta debeant apparere. Primum verbum, quod ipſe rugitum altiſsimæ vocis appellat, in hoc Archangeli dicto ſtatuit; Aue gratia plena: eo enim incarnationem Dei, redemptionem hominum, & mundi renouationem, docet contineri. Alterum verbum Ioanni tribuit, qui, vt verè filius eſſet tonitrui, vocem illam tali aquila dignam protulit: In principio erat verbum. Neque verò nudis ſolis verbis Angelus virginem gaudere iubet, ſed eo amplius cauſas, cur meritò gaudere debeat, ſubnectit; ac dona, quæ cælitus fert, largè promit. Quarum prima hæc eſt, eam eſſe *gratia plenam*. Iram, inquam, primæ ſententiæ amplius ne metuas, ſublatum eſt Euæ decretum: tu non modò Deo grata, ſed gratiſsima; ſed gratia plena & es, & vocaberis ſemper. Ac ſi diceret, omnes dotes, quæ gratiam Dei conſequuntur, affatim es conſecuta: tecum eſt fons vniuerſæ gratiæ. *Plena, inquam, illuminatione ſapientiæ*, inquit Bonauentura: *plena mundatione gratiæ: plena poſſeſsione bonæ vitæ: plena vnctione miſericordiæ: plena fœcundatione prolis piæ: plena perfectione eccleſiæ: plena reſperſione odoriferæ famæ: plena reſultatione diuinæ gloriæ: plena etiam fruitione æternæ lætitiæ.* Eſt autem affirmantis potius oratio hæc, quàm

quàm futurum beneficium prædicentis; magiſque de præſenti gratia gratulantis, quàm futurum quid denunciantis. Oblatio eſt muneris, non ſimplex ſalutationis officium, inquit Chryſologus. Gaude, vt potè inter omnes virgines in matrem Dei electa, inquit Euthymius. Quæ quidem gratia, Dyoniſio, eſt deificatio: quæ, cùm acceſſerit ſimilitudo, creaturam creatori amabilem & dilectam reddit. Gregorio Nyſſeno, puritas dicitur à fonte Chriſto in nos deriuata: vel ſicut Baſilius loquitur, Spiritus ſancti participatio. Chryſoſtomo, bonitas infuſa immenſa: Euſebio, puritas occulta: Cyrillo Alexan: ſanctitas, quæ nobis inſit à Chriſto communicata: Proſper, virtutes, & Deum ipſum in nobis habitantem vocat: Macarius, arcana quædam cæleſtis pulchritudinis veſtimenta nuncupat: Auguſtinus verò, vt diligentiſsimus, ita integerrimus gratiæ vindex, vocat illam occultam quandam communicationem, & inſpirationem gratiæ ſpiritualis & dilectionis, quam Deus infundit & paruulis: vocat interioris hominis pulchritudinem, & pignus donumque ſpiritus, per quod operamur iuſtitiam, & à preuaricationis damnatione liberamur. Eidem gratiæ tribuit nouitatem & virtutem tantam ſpiritus viuificantis, quæ iuſtificatos, non ſolùm à lege peccati & mortis liberet, ſed etiam intus hominem iuſti-

De cæl. hier. cap. 1.
Lib. de perfecta hominis natura.
Lib. de Spiritu S.
In Pſa. 118.
De corpore & ſanguine Domini.
Lib. 11. Thez. cap. 3. & 5.
Do libero arbitrio.
Lib. de perfectione ſpirituali.
Lib. de pec. meri. & remis. ca. 9. & 10. Item lib. 4. contra duas epiſt. Pelagianorũ c. 5. epiſt. 65. ad Conſentium lib. de ſpirit. & lit. ca. 15. & 30.

iuſtificet, ac legem vniuerſam docet impleri; conuerſos enim à Deo gratia eius adiuuari, vt carnis vincant concupiſcentias; & in accepta iuſtitia,tum proficiant, tum perficiantur. Benè autem ſola gratia plena dicitur,quæ ſola gratiam,quam nulla meruerat alia, conſecuta eſt, vt gratiæ repleretur authore. Mirari autem hoc loco licet, eius ſpiritus, qui hæreticos vexat, & qui à principio genus humanum ſeduxit,malignitatem & inuidiam: cui non ſatis eſt legitimæ poteſtati, Pontificibus, inquam, regibus, ac aliis in ſublimitate poſitis, inuidere atque obtrectare: non ſatis eſt viris ſanctis, & probis ac religioſis detrahere: non ſatis ſpiritus ſanctos, qui perpetuo cælo fruuntur, odiſſe; niſi ipſi matri Dei,hanc ipſam plenitudinem gratiæ,quam illi nūc cælitus Angelus nuntiat,inuideāt.Itaq; hunc ipſum locum, *Gratia plena*, miris modis deprauare ac inuertere moliuntur,iam ipſius vocabuli multiplici interpretatione,iam expoſitionibus variis, ac longiſſimè petitis, contra omnē omniū veterum ſenſum ac cōſenſum,commentis potius, quàm commentariis. Alij igitur verbum Græcū κεχαριτωμένη exponunt,gratioſa, vt Bucerus: aut gratiam conſecuta, vt Caluinus: aut gratis dilecta, vt Beza: alij gratificata & dilecta,vt Bulingerus: alij grata Deo,paſsiuè,quòd ipſa ſit in gratia, ſicut Sarcerius & Æmylius, inter-

pretantur: alij, cui Deus faueat, vt Loſsius: alij, accepta, vt Caſtalio: vel quæ in gratiam à Deo recepta ſit, vt Hemingius, interpretantur. modò illud, quod Bernardus, quod Ambroſius & vniuerſa vetuſtas ſequitur, non imitentur. Vt autem verbi interpretatione tantum honorem virgini ereptum eſſe volunt; ſic multiplicibus loci expoſitionibus hoc idem efficere conantur. Quorum ſumma illa eſt: Virginem, nullo præcipuo, aut lumine, aut dote, aut ornamento, vel charitatis, vel humilitatis aliorumque donorum, cælitus illuſtratam, & dotatam fuiſſe: ſed ipſo ſolo vacuo fauoris, aut dignationis nomine, fallacis & egentis mundi more, compellatam fuiſſe. In qua gratia nihil plus reponunt, præter ipſam peccatorũ remiſsionem, qualem publicanus, qualem Maria Magdalena, qualem latro in cruce, conſecuti ſunt. Quaſi verò, vlla vnquam peccati labe contaminata fuerit illa; quam etiam à mentione peccati excipit Auguſtinus: qui non tantùm eius gratiæ, qua virgo ſingulari quodam priuilegio repleta fuit, ſed omnis etiam omniũ aliorum ſanctorũ gratiæ, cum Diuo Paulo, duas partes ponit: peccatorũ inquã remiſsionem, & ſpiritus charitatis infuſionem. Neque enim ſatis eſt mori peccato, niſi reſurgamus iuſtitiæ; vt peccato mortui, iuſtitiæ viuamus: aliudque eſt ablui, aliud ſanctificari. *Et hæc,* inquit

1\. Cor. 6.

inquit Paulus, *fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, &c.* Quæ igitur hæc est impudentia, aut potius blasphemia, nō plus tribuere matri, quā publicano, Magdalenæ, latroni (quanquam & isti suis gratiæ donis, & gradibus, id est, charitatis, humilitatis, pœnitentiæ, non caruerint) tributum sit? Quasi verò, cùm inter alios omnes sanctos munificentissimus Dominus largè talenta sua distribuerit; solam matrem nudam & indotatam reliquerit! aut quasi nouum sit electos Dei specialibus donis exornari, ac priuilegiis! Sic Ioannes spiritu sancto repletus est in vtero matris suæ: sic Paulus gratiam Dei in se mansisse, nec vacuam fuisse profitetur: sic Stephanus prothomartyr gratia & fortitudine plenus dicitur. Quid? nonné lōgè maius illud est: *Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum; & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus?* Sed serpens iste prodit se illum esse, de quo dictum est: *Et tu insidiaberis calcaneo eius.* Non igitur aut vana, aut ieiuna, aut aulica, aut hæretica, hæc gratia fuit; sed quæ omnes gradus plenitudinis in vniuersitate gratiarum omnium habuerit: siue illam plenitudinem gratiæ spectes, quæ sacramenta consequitur: siue quæ virtutes, tàm eas quæ Christianæ dicuntur, quàm eas quæ morū sunt: siue septiformem plenitudinem donorum: siue bea-

Ioan. 14.

Gen. 3.

titudines ipſas: ſiue fructus ſpectes à Paulo explicatos: ſiue reliquas dotes, etiam illas quæ gratis dantur, conſideres: vt prolixè & ſubtiliter ea ſingula
In Luc. ca. 1. probat & inueſtigat Albertus, illudque addit: eam omnibus modis gratia plenam dici: Primò, quia omnes gratias generales & ſpeciales, omnium creaturarum, perfectè habuit. Secundò, quia illas gratias habuit, à quibus omnis vacua fuerit creatura. Tertiò, quia ſua gratia tanta fuit, quòd pura creatura maioris gratiæ capax nõ fuerit. Quartò, quòd gratiam increatam totam in ſe continuit; & ſic eam per omnem modum gratia plenam fuiſſe. Tribus autem in omni ſcriptura tributum eſſe legimus, eos ſcilicet gratia plenos fuiſſe: ipſi Ieſu Chriſto ſaluatori
Ioan. 1. noſtro inprimis, iuxta illud: *Et vidimus gloriam eius, gloriam quaſi vnigeniti à patre, plenũ gratia &*
Acto. 6. *veritate*. Stephano prothomartyri: *Stephanus*, inquit Lucas, *plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia & ſigna magna in populo*. Et nũc virgini tribui audimus, *Plena gratia*: ſuo tamẽ modo cuiq;. Nam Chriſtus quidem plenus gratia dicitur, per naturam abſolutè, & vt ſcholaſtici loquũtur, propria, datiua, & effluxiua gratia, fontis inſtar, non receptiua, non ab vllo communicata: omni ex parte, ſiue eſſentiã gratiæ, ſiue operandi virtutem, ſiue primos & ſummos effectus ſpectes, perfecta; eò quòd tota & vniuerſa,

uerſa, non capitis tantùm, ſed etiam membrorum omnium, ac vniuerſæ tàm militantis, quàm triumphantis eccleſiæ, gratia Dei, ſit & requieſcat ſuper illum. *De eius enim plenitudine accepimus omnes:* ſiue illa ſit mater Dei, ſiue Stephanus, ſiue alius quis ſanctus. quicunque aliquando placuerunt Deo, ipſius merito & eius gratia placuerunt, iuxta illud: *Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam,* Pſal. 132.
barbam Aaron, quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Stephanus autem, & Maria, pleni item dicuntur gratia; ſed iam longè diſpari modo: ille enim ſimpliciter vti dictum eſt, & per omnia gratia plenus fuit, ſuper quem inhabitauit plenitudo diuinitatis omnis; at iſti pleni gratia pro capacitate quiſque ſua, gratia ſuſceptiua, vt ſcholaſtici loquuntur communiter, riui & fluminis inſtar; & ad illud opus tantũ dignè exequendum, ad quod per Dei deſignabãtur prouidentiam. Quomodo item vas aliquod plenũ liquore aliquo dicimus, non quod totum illum liquorem occuparit; ſed quod ita plenum ſit, vt amplius illius capere nihil poſsit. Quale quid de vaſis 4. Regum. 4.
olei Heliſei legimus. Quam gratiam alio modo ſcriptura, talenta, quæ cuique ad eius opus dantur, vocare ſolet. Et Stephanus quidem fuit gratia plenus, quãtum ad inclytam illam & illuſtrem martyrij pugnam, & victoriam pertinebat: Virgo autem, vt di-

gna mater Dei fieri posset singulari & proprio modo, gratia præeminentiæ & prærogatiuæ (vt aiunt scholastici) plena fuit. Neque enim tantopere suis meritis (quanquam non sine illis) quàm gratia Dei, eo tanto munere digna est effecta. Quantò igitur functio matris maior est omnibus functionibus, omnium quicunque aliquando Deo placuerunt sanctorum: tantò præ omnibus aliis plenior gratia meritò fuisse dicitur, propinquissima fonti, præter vnionem cum Deo hypostaticam, Deo illam eligente & perficiente, per supereminentem quandam virtutem & operationem: & quòd propinquissima authori gratiæ, illum qui natura gratia plenus est, in se recepit, eumq; tanquam vitis quædam prestantissima edidit: de quo illud: *Erit fons patens domui Dauid, in ablutionem peccatorum, et menstruatæ.* de plenitudine enim illius (vt dictum est) accepimus omnes. Et gratia quidem Christi, gratia fontis est: gratia Mariæ, gratia fluminis, de qua illud: *Fluminis impetus lætificat ciuitatem Dei:* gratia autem sanctorum, gratia riuorum, & palmitum: *Ego sum*, inquit, *vitis, vos palmites.* Gratia Dei balsamum est purissimum, purissimo vase indigens, inquit Bernardus. Quantò igitur vas sanctius Maria fuit, tantò plus eius balsami cepit. Vnde Hugo de S. Victore, his verbis Mariam compellat: Rectè dicta es gratia plena, de qua

Zachar. 13. Psal. 45. Ioan. 15.

de qua ortus eſt fons gratię;ideò totũ nobis quodãmodo à te, quod per illũ nobis eſt, qui natus eſt ex te. Benè enim dicta es gratia plena,& in tantũ plena, vt ex tuo redundante totus hauriat mundus. Si enim prudentes virgines acceperunt oleum in vaſis ſuis cum lampadibus; tu prudentiſsima virgo virginum, non vnum tantùm vas habuiſti oleo gratiæ repletum, quo lampadem tuam inextinguibilem ardentem nutrires; ſed aliud geſtabas vas redundans & indeficiens, ex quo effuſo oleo miſericordiæ omnium lampades illuminares, & vaſa omnium vſq; ad ſummum repleres, & in illo nihil minueres. Prudens ergo fuiſti, vt tibi prouideres; nec timida, vt aliis ſubuenires: nec dixiſti, ne fortè non ſufficiat mihi & vobis; ſed ſciens quia ſufficeret & tibi & nobis, & ſufficienter retinuiſti,& ſufficienter tribuiſti; Lumen in lampade, in carne fuit virginitas: oleum in vaſe, in corde humilitas: & erat aliud vas humanitatis verbi, in vtero tuo gratia plenum; ex cuius plenitudine tu quoque accepiſti, & lumen virginitatis in carne, & oleum humilitatis in corde: poſtea partu intemerato, nobis propinans ipſum indeficiens tribuiſti, vt ex illius plenitudine effunderetur; quò & lampades noſtræ extinctæ illuminarentur, & vaſa vacua replerentur. Sic gratia plena fuiſti, cùm de terra carnis tuæ, fons gratiæ erupit, vt

& ma-

& manaret ſuper omnem terram, & irrigaret aridam, & ſterilem fœcundaret. Quomodo autem, id quod Chriſto proprium eſt, gratia eſſe plenum, hoc loco datur virgini, datur Stephano; ſed longè alio modo & ratione quàm Chriſto; ita ſimiliter & alia Chriſti attributa, matri Dei aliiſque ſanctis dari ſolent; ſed longè diuerſo modo, quàm illi. Quod cùm hæreſis diſtinguere neſciat, confundit, & accuſat. Ita Moyſen mediatorem ſcriptura vocat: Cyrum, Chriſtum domini: Apoſtolos lucem, ipſe Chriſtus: fundamenta, Paulus: ſic eandem virginem cum vetuſtiſsimo Irenæo, aduocatam, reginam, & matrem miſericordiæ, & id genus alia vocare eccleſia ſolet. Quòd ſi in nobis eccleſiaque damnant; damnent primùm in ſcriptura: damnent in ipſo Saluatore, qui ſua cum ſuis largiſsimè communicare ſolet: damnent in Angelo. Atqui ſpem, dicunt iſti, veſtram impiè Mariam vocatis. Vocamus equidem, & libenter, idq; cum Bernardo: Impius igitur Paulus, qui ſuos Teſſalonicēſes in hunc (1. Teſſā. 2.) modum compellat: *Quæ eſt enim noſtra ſpes, aut gaudium, aut corona gloriæ? nonnè vos ante Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum eſtis in aduentu eius? vos enim eſtis gloria noſtra, & gaudium.* Sic eodem modo Philippenſes: (Philip. 4.) *Fratres*, inquit, *gaudium meum, & corona mea, ſic ſtate in Domino chariſſimi.* At in

alio

alio sensu dices, & nos eodem, vti dixi, modo in alio: Vocat Paulus Moysen mediatorem, vocat & Christum Dominũ. At qua ratione, ipse se explicat, Christum nempè, *quia dedit semetipsum redemptionẽ pro nobis: per cuius sanguinem, siue quæ in terris, siue quæ in cælis sunt, reconciliantur atque pacificantur, quem præposuit Deus propitiatorem per fidem in ipsius sanguine.* Moysen autẽ, quia legis ordinatio in manu eius facta est. Quod itẽ similiter de aliis intelligendum est. Porrò virginẽ (vt aliquando hunc locũ cõcludamus) sanctis aliis, atque adeò Angelis, gratiæ plenitudine multis de causis antecelluisse, testatur scholæ theologicæ princeps D. Thomas. Primùm quidem, quòd animam omni gratiæ copia refertã haberet, cùm ad omne peccati fermentum euitandum, à quo illa quidem fuerit immunis, tota pulchra & sine macula; tum ad omnia virtutum genera exercenda; in quibus illa velut viuum & absolutum exemplar, se omnibus præbuerit atque præluxerit. Deinde, quòd plenitudo gratiæ ex anima eius ad corpus siue carnem, sicut in nullo alio redundârit; adfuisse illi quippè Spiritum sanctum, cuius amor, non modò sanctificationis gratiam in pectus virginis infuderit; sed etiam singulariter in eo arserit: nec solùm in eius corde, sed etiam in carne mirabilia fecerit: illudque potissimùm,

mûm, vt ex illa Deus & homo procrearetur. Postremò, illam non sibi tantùm, sed ad communem etiam totius humanæ gentis salutem, præ cæteris omnibus, & sanctis, & Angelis; qui, neque à Deo sic illuminantur, neq; mundum adeò illuminare possunt; abundante gratia cumulatam fuisse. Accedit & maxima, quæ illi est cum Deo, familiaritas, ne Angelis quidem obtingens, quæ illam totius Trinitatis nobile triclinium, & omnium creaturarum quasi dominam fecit. Atqui hæc ipsa est illa corona duodecim stellarum, quæ circumdat caput mulieris: corona duodecim, inquam, priuilegiorum: duodecim gratiarum, ex quibus Bernardus texit eam ipsam pulcherrimam coronam: Gratiæ, inquam, mirificæ conceptionis: Angelicæ salutationis: Sancti spiritus superuentionis: filij Dei immutabilis conceptionis: gratiæ item virginitatis incorruptæ, fœcunditatis, sine grauedine oneris, puerperij sine dolore: gratiæ denique deuotæ humilitatis, reuerentiæ, pudoris, fidei, martyrij cordis. Non vacua igitur, neque donorum egens hæc fuit (vt hæresis mentitur) gratia; sed plena omnis vbertatis, atq; fœcunditatis; vt verè illud virgo dicere posset: *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei: in me gratia omnis viæ & veritatis: in me omnis spes vitæ et virtutis.* Verè igitur ipsa gratia

Eccle. 24.

plena

plena. Nos ergò egẽtes & vacuos faciat participes plenitudinis suæ. Sed vnde hoc illi, vt tanta gratia referta sit, vt tantoperè lætari debeat? num à natura? num ex genere Dauidico? num ab aliquo præcipuo merito? nequaquam: sed quoniam Dominus cum ea. Qui ante te, inquit, est, hodie vnà tecum est, vt ex te paulò pòst nascatur: quem prius conceperas virgo mente, nunc vtero concipies: præcedo nuntius Deum, sed à Deo non recedo. O vas mirabile, quod maius seipso continet; idq; neque apertum, neque reseratum vnquam. *Dominus*, inquit, *tecum*: tecum certè, tecum fuit, tecum est, tecum erit; quia tu cum eo, tu, inquam, cum eo, voto, studio, moribus, & vita semper fuisti. *Dominus tecum*, in via, Dominus in patria, Dominus in labore & in gloria: ille tecũ, qui à patris sinu auelli non potest: gaudium, veritas, via & vita tecum: omnipotens tecum, naturæ totius ac vteri tui dominus tecum est. Qui dixit fiat lux, & facta est lux: fiat firmamentum, & factum est. qui idem ad omnia illa perficienda, quæ dicentur tibi, poterit abundè sufficere. Nihil igitur tibi videatur nouum: nihil difficile, nihil impossibile: confidenter age: omnia potest, qui tecum est. Quid hac re maius? quid sublimius? quid magnificentius esse potest, quàm Deum præsentem habere, quàm eius contu-

2. Reg. 7. bernio frui? Dixerat Nathan Dauidi regi: *Quidquid in corde tuo est, vade, age, & perfice illud; tecum enim*
Iob 17. *Dñs est. Pone me iuxta te*, dicit Iob, *et cuiusuis manus pugnet contra me*: vbicunque ille est, cælum & tota
1. Reg. 18. cælestis familia adest. *Saul percußit mille, & Dauid decem millia, quia manus Domini erat cum eo.* Et de
Luc. 1. Ioanne inquit scriptura: *Puer crescebat, & confortabatur spiritu; manus enim Domini erat cum illo.* Vtinam autem tibi itidem rex Stephane, in hoc principio huius tui ad nos aduentus, hoc idem contingat, quod Gedeoni aliquando precatus est Angelus: vt Dominus tecum sit, fortissime virorum: vt Dominus non recedat ex corde tuo, non recedat ex ore tuo, non recedat ab opere tuo. & erit certè tecum, si cum illo tu esse volueris: neque enim amat & deserit. Dominus tecũ, inquit: sicut flos, cum virga ipsum producente: sicut rex, cum regina ad illũ ingrediente: sicut sponsus, cũ sponsa in eius amplexus ruente. Dominus tecum, per amorem & cõcordiam voluntatis, cuius non tantùm voluntatem, sed & carnem sibi cõiunxit: qui, etsi nec totus de Deo, nec totus de te; totus tamen Dei, & totus tuus est: nec duo filij, sed vnus vtriusq; filius est: nec tantùm filius tecũ, quem carne induis; sed & pater, & spiritus sanctus, de quo, & per quem concipis, tecũ est. Pater, inquam, tecum, qui filium suum, facit esse tuum: Fi-

um: Filius tecum, qui ad cõdendum in te mirabile sacramentũ miro modo & sibi reserat conclusũ secretũ, & tibi seruat virginale signaculum: Spiritus S. tecum, qui cum patre & filio tuũ sanctificat vterũ. Dominus tecum, qui per te factus est Emmanuel, id est, nobiscum Deus. Quòd si magnum est, esse cum Deo, quod de Enoch dictum est, eum cũ Deo ambulâsse, hoc est, ex omni parte voluntati eius obtemperâsse; quantò maius est, cum quo ipse est Deus, hoc est, cuius paret voluntati? Qui igitur est dominus omnium per creationem, dominus hominũ per redemptionem, dominus tuus per piã vocationem; erit tecum per præsentiam, per inhabitantem gratiam, per corporalem essentiam. Meritò igitur gratia plena & es, & esse diceris: meritò summo gaudio & summa illa lætitia gestire debes. Cuius gaudii, non minor illa causa, quia *benedicta es in mulieribus*. Benedicta Dei benedictionibus primùm, deinde hominum: benedicta cum Rachel, sed supra Rachel; quia illa mater, sed corrupta; tu mater, simul & integra: benedicta præ mulieribus cum Iudit, sed supra Iudit; quia illa vidua, tu virgo fœcunda: benedicta super omnes mulieres cum Ester, sed supra Ester; quia illa inuenit gratiam & misericordiam apud Assuerum, tu verò apud Deum. Neque verò nomine solo inter omnes benedicta, sed re eti-

am ipsa, propter eas dotes, quas habes ante omnes mulieres. Omnes enim omnium seculorum dotes ac benedictiones, siue illæ ante legem fuerunt, siue in lege, siue sub gratia, tua benedictione continentur: ac in eo filio, quem tu paries, & propter illum, in te complebuntur. Nam si propter Iacob benedixit dominus domui Laban, si propter Iozeph benedixit domui Phutiphar, si propter arcam domui Obededom; quantò magis tu benedicta propter eũ, in quo benedicendæ erant omnes gẽtes? Habet autem virgo septẽ præcipuas dotes, ac peculiaria ante omnes mulieres priuilegia, & prerogatiuas, ob quas meritò beata inter omnes mulieres & est, & dicitur. Primùm, quòd speciali gratia sit plena, ante omnes alios: *Cæteris per partes*, inquit Hieronymus, *præstatur; Mariæ verò se tota infudit plenitudo gratiæ*. Cuius gratiã cum Angelorum gratia conferens, beatã, inquit, & gloriosam virginem Mariam credendũ est ampliora promeruisse virtutum priuilegia, & percepisse etiã gratiam ab Angelis collaudandã. Secundum tantæ matris priuilegium, quòd nunquam vlli peccato obnoxia fuit: non in conceptione sua, non in partu, non in vita, non etiam in exitu suo: de qua illud dici potest; sed longè magnificẽtius, quod
Iudith 13. Iudith de se prædicat: *Viuit autem ipse Dominus, quoniam custodiuit me Angelus eius & huc euntem, & ibi*

ibi commorantem, & inde huc reuertentem; & non permisit me Dominus ancillam suam coinquinari, sed sine pollutione peccati reuocauit me vobis gaudentem in victoria sua, in euasione mea, & in liberatione vestra. Tertium, quòd ab omni maledictione fuerit alienissima, quod vel ipse Lutherus nolens volens agnoscit. Nam omne mulierũ genus maledicto subiectum fuisse hinc patet: vel enim erant illæ quę pariebant, vel quæ steriles remanserant. quæ pariebant, illud maledictum ferebãt: In dolore paries filios tuos: quæ non pariebant, illud reportabant; Maledicta sterilis, & quæ non parit. Hæc prima talis mulier est, quæ ab vtroque maledicto libera fuit; nam & sterilis non erat, mater enim: & sine dolore peperit; Virgo enim, instar amygdali, quæ suo modo habet virginitatem, & fœcunditatem, quæ sibi virorem floris cum partu fructificationis reseruat; vt dicere posit: *Flores mei fructus honoris & honestatis*: virgo cum fœcunditate, & mater cum virginitate, vt separet pretiosum à vili. vnde illud: *Partus & integritas, discordes tempore longo, Virginis in gremio fœdera pacis habent.* vt, quæ pretiũ vniuersitatis debebat parere, cum omni ordine vniuersitatis haberet aliquid commune. Et cum coniugatis commune quidem habuit, partum prolis: cum continentibus, votũ castitatis; cum virginibus, perseueran-

Eccle. 24.

rantiã virginitatis:vt dum continentes,coniugatas, & virginesvirgineo partu ſuo redimeret, ſimul fructus trigeſimus, ſexageſimus,& centeſimus ad eam proueniret. O quam beata mater iſta eſt, quæ ſine contaminatione concepit, & ſine dolore peperit medicinam, inquit Auguſtinus; ita vt in ea floreat virginea fœcunditas, & fœcunda virginitas. O quàm magnum & omnibus ſeculis inauditum priuilegium, quòd virgo in vtero concepit, & filium ab altiſsimo peperit. Meritò igitur benedicta inter mulieres, quæ ſola omnium maledictum effugit. Singulare hoc priuilegium notauit in Canticis ſpiritus ſanctus: *Venter tuus ſicut aceruus tritici vallatus liliis.* Dum ventrem tritici aceruo comparat,maternitatis fœcunditatem ſignificat: dum liliis vallari & muniri ait, virginitatis florem denotat. Quartum priuilegium, non ſolùm quòd omne maledictũ effugit,quòd ſimul mater & virgo;ſed longè magis, quòd eum peperit, qui omnem maledictionẽ ſuſtulit,omnemq; benedictionem dedit: illum, inquam, peperit, in quo benedicendæ erant omnes gentes. O benedictum agrũ, qui hoc frumentum protulit: ô benedictum theſaurum,qui eam gemmam cõſeruauit: ô benedictum campũ, ex quo flos iſte prodiit: ô beatam ouem,quæ hunc agnum genuit. Verè igitur benedicta. Benedicta æterno patri, cuius genu-

Cant. 7.

genuit filium : benedicta filio, cuius mater est : benedicta spiritui sancto, ex quo concepit : benedicta vniuersæ sanctæ Trinitati, cuius instrumentum facta est : benedicta Archangelis, quam tàm sanctè & magnificè salutant : benedicta Patriarchis, cuius partum desiderauerunt omnes : benedicta Prophetis, cuius generationem prædixerunt : benedicta Apostolis, cuius natum illustrârunt : benedicta martyribus, qui eius partus causa vitam cũ sanguine profuderunt : benedicta virginibus, cuius castitatem sequutæ sunt: benedicta viduis, quam in Helizabeth omnes beatam appellârunt : benedicta cunctis gentibus, à qua salutem accipiunt : solis euangelicis minus benedicta, qui se ab illius fructu ventris sponte separârunt. *Illa enim est*, inquit S. Ephrem, *spes patrum, gloria prophetarum, Apostolorum præconium, & honor martyrum, sanctorum lætitia, & lumen studiosorum, Abraam, Isaac, & Iacob; decus Aaron, Moysis, & Gedeon vellus, Hierarcharum cœtus, & omnium sanctorum ac virginum corona ob fulgorẽ inaccessa, acerra aurea, lucerna micantissima, vrna cæli manna gestans, tabula scriptam legem ferens mortalibus, arca vera, charta diuinissima, omnium princeps circumspecta et lucifera virgo, consolatio sanctissima, & omnium dux sacratissima virgo; & ideò sublimior cælicolis, purior solis radiis, & splendoribus;* In oratione de laud. beatæ virginis.

honoratior Cherubin , & Polyommatis, id est, multoculis spiritibus ; sanctior Seraphin , & nulla comparatione cæteris omnibus superis exercitibus gloriosior. Age verò , mulieris propria est laus , liberos parere;maxima post virginitatem dignitas,summum meritũ ac benedictio. Vnde Ambrosius, coniugij præmium, & gratiam nuptiarum,partum esse fœminarum docet. Declarauit hoc aliquando Cornelia Scipionis soror, Grachorum mater : ad quam cùm vicina sua venisset , ac sua ornamenta apud illam iactaret , expectasse dicitur , dum filii sui è schola redirent ; qui vbi aduenissent , dixisse fertur : Atqui , ista sunt mea ornamenta. De qua illud etiam scribitur, dum, ob orbitatem mœstã,quidam solaretur, eam respondisse , se infelicem esse non posse , quæ Gracchos generauerit.Quod idẽ longè ante quandam fecisse Lacænam legimus,apud quã cùm mulier quædam Ionica , quadam textura gloriaretur , quòd esset sumptuosa ; Lacæna quatuor ei filios præclara indole præditos ostendit : Talia , inquit , oportet esse bonæ probęq; mulieris opera,& in his extolli atque gloriari. Quod similiter D. Paulus docet: Ornamentum & meritum mulierũ liberos esse. Quæ igitur nobilissimũ ex omnibus partum in mundũ edidit; eam inter omnes maximè benedictã esse oportet.Partus autẽ Mariæ quis & qualis ? ipsa sola filij

filij eius mater est, quod nulli vnquam fœminarum contigit, cuius solus Deus pater est: Hocque illud maximũ creaturæ priuilegiũ est, inquit Bernardus, vt filium suum eundem cum Deo patre habeat communem, mater redemptoris & iudicis simul. Peruenuste Ecclesia, Genuisti, inquit, natura mirante tuum sanctũ genitorem. Cui enim vnquam Angelorũ aut beatarum mentiũ, illud verè licuit vsurpare: *Filius meus es tu, ego genui te.* & illud: *Fili, quid fecisti nobis sic? ego et pater dolentes quærebamus te.* & illud: *Fili vinum non habent.* sufficit angelis illud occinere: *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dñus Deus Sabbaoth.* Matris hæc est prærogatiua propria, matris decus. Benedicta item in mulieribus, ex illo priuilegio, quòd ipsa super omnes mortales Deo familiarissima fuit. Nam, quòd nunquam vlli concessum est, nec concedetur vnquam, ipsa Deum nouem mensibus in vtero portauit: ipsa Deum vbere de cælo pleno lactauit: ipsa Deum multis annis suauiter educauit: ipsa Deum sibi subditum habuit: ipsa Deũ in amplexibus & osculis familiarissimè cõtrectauit. Vnde Augustinus: *Nec mirum Maria, vt dignetur tibi congaudere Deus regnans in cælis, quem paruulũ ex te hominem natum, toties osculata es in terris.* Præclarè igitur concludit Andreas Ierosolymitanus: Ac verè quidẽ benedicta; nam benedixit te sibiipsi Deus in

In Deiparæ salutationem

us in tabernaculum: quoniam paterna gloria ſuperabundantem hominem Chriſtum Ieſum, eundẽ quoque Deum perfectiſsimum, iis naturis, ex quibus & in quibus conſtitit, ineffabili quodam modo in vtero tuo geſsiſti. Benedicta tu in mulieribus, quę cæleſtem theſaurum, in quo alii omnes ſapientiæ, & cognitionis t heauri ſunt reconditi, in tuto virginitatis tuæ velut promptuario liberrimè complexa es. Verè tu benedicta, cuius venter aceruus quidam areæ: quoniam fructum benedictionis, ſpicã immortalitatis, Chriſtum inquam, ſine ſeminantis ac coloni opera, perfectiſsimè produxiſti; meſſem copioſam, infinita millia congratulantium ſibi de ſalutis noſtræ operario adduxiſti. Tu verè benedicta, quæ ſola præ matribus omnibus digna es habita, quæ eſſes mater conditoris tui. ac ita quidem, vt quæ matribus contingunt ignorares; quippè quod ex te per partum prodiit, virginitatem tuam haud corrupit; nam qui formauit, idem quoque communiuit caſtitatis tuæ ſignacula. Reuera benedicta tu, quæ ſola ſine viro concepiſti, & in vtero eum geſsiſti, qui cælos expandit, ac virginitatis tuæ terram cæleſtem reddidit. Benedicta tu in mulieribus, quæ ſola benedictionem es ſortita, quam Deus gentibus per Abraham promiſerat. Verè tu benedicta, vt, quę benedicti pueri Ieſu Chriſti ſeruatoris noſtri mater es nun-

es nuncupata, propter quã gentes acclamant: Benedictus qui venit in nomine Dñi, & benedictũ nomẽ gloriæ eius sempiternum; & implebitur gloria eius vniuersa terra, fiat, fiat. Benedicta tu inter fœminas, quam beatam omnes generationes prædicant: reges glorificant: potentatus adorant: cuius in cõspectu ditissimi ex populo dona litant: quam & à tergo sequentes & præeuntes virgines in regis templum comitantur. Pensa si potes, inquit Richardus, quæ & quanta sit ista mirificentia; virginem concipere, virginem parere, & post partum virginem permanere? Æstima si vales, quæ & qualis ista mirificentia; partum virginis, ab hora conceptionis suæ omnem plenitudinem accipere, & in humanitatis veritate, plenitudinem diuinitatis obtinere? Singularis gloria, specialis est gratia beatæ virginis Mariæ; quæ cum virginitatis honore genuit & peperit filium, nec qualemcunq;, sed Deum. Meritò igitur dictum, meritò dicendum: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Verè benedicta, inquit Chrysologus, quæ & virginitatis possidet decus, matris & pertulit dignitatem. Verè benedicta, quæ & diuini germinis suscepit gloriam, & regina totius extitit castitatis. Verè benedicta, quæ fuit maior cælo, fortior terra, orbe latior. Nam Deum, quem mundus non cepit, sola cepit: porta-

Lib. 2. Eman. cap. 25.

Sermone 143.

uit eum, qui portat orbem: genuit genitorem suũ: nutriuit omnium viuentium nutritorem. Quæ omnia euangelico fundamento nituntur: quoniã sanctæ mulieris Elizabethæ tum verbis tum exemplo consonant: quæ non humano, sed prophetico spiritu permota, imò & spiritu sancto repleta; non modò matrẽ domini reuerenter excepit; sed illud etiã ingenuè proclamauit: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* Et Anselmus: Vnum filium sibi consubstantialem, coæternum, omnipotentem, ex sua natura sine initio Deus pater genuit; & per eum, omnes creaturas, visibiles & inuisibiles ex nihilo fecit. Hunc igitur sibi tàm vnicum; quàm dilectissimum, & in omnibus omninò æqualem, non passus est remanere solummodo suum; sed eundem ipsum voluit in rei veritate, esse beatæ Mariæ vnicum & dilectissimum, & naturalem filium. nec ita vt duo essent; vnus videlicet filius Dei, alius filius sanctæ virginis Mariæ: sed vnus idẽ ipse, qui filius Dei, in vna persona esset filius sanctæ virginis Mariæ; & qui filius sanctæ Mariæ, vnus & idem ipse esset in vna persona filius Dei. Cùm autem amorem, quem pater & mater singuli debent filio suo; debet hæc felicissima matrũ sola filio suo: amorem etiam, quem debet quilibet filius simul suo patri & matri; debet hic dilectissimus filius solus matri suę.

De excellẽtia virginis Mariæ. cap. 3.

Idem cap. 4.

Nam

Nam sicut alii filii nascuntur ex patre & matre; ita filius eius, natus est ex ea sola matre. Excedit itaq; omnes amores parentum in filios, aut filiorum in parentes, amor istius matris in filium suum; & istius filii in matrē suam. Quam verò retributionem sui amoris sit adepta, tota christianitas nouit; quæ illam super omnes cælos exaltatam, & angelicis choris prælatam certissimè credit. Benedicta igitur inter mulieres; quia *benedictus fructus ventris tui est*: non quia tu benedicta, ideò benedictus fructus ventris tui; sed quia ille te præuenit in benedictionibus dulcedinis, ideò tu benedicta. Verè etenim benedictus fructus ventris tui, in quo benedictæ sunt omnes gentes; de cuius plenitudine tu quoque accepisti cum cæteris, etsi differentius à cæteris: ac propterea quidem tu benedicta, sed in mulieribus; ille verò benedictus, non in hominibus tantùm, non inter angelos; sed super omnia Deus benedictus in secula. Fructus, de quo comedens Adam protoplastus, euomuit veterem illam deuorationem, qua deceptionis escam sumpserat. Atque hæc est illa summæ Trinitatis salutatio; hæc est virgini nulli communicata gloria, hoc primum totius euangelii procemium: à quo meritò illi, qui verbo præsunt, in Catholica Ecclesia suas ordiuntur doctrinas. & hæc eius interpretatio longè dispar ab illa à spiritu hæretico

And. Ierosolymitanus.

retico

retico profecta, apud Brentium atque Caluinum, in qua nihil cæleste, nihil diuinum resonat; sed proiecta omnia, atque humi repentia: & quæ aut Aspasiæ aut Corneliæ, ne quid durius dicam, rectè possent attribui: *Aue gratiosa*, inquiunt isti, *cuius conuictum & consuetudinem plerique omnes ambiunt; Benedicta seu prædicata præ omnibus mulieribus, vt de qua omnes omnia bona dicant, & quam laudent vehementer*. Deprimere hoc potius quàm laudare est. Et multi quidem multa in laudem matris Dei, ita vti dignissima est, in medium adferunt; nihil tamen aut maius aut sublimius illi dari potest, quàm vt sit plena gratia, plena Deo, plena benedictione. Ac proinde ipsa ecclesia, nihil magis frequentat, nullis sæpius eam virginem compellat titulis, nihilq; frequentius in ore suorum resonare vult, quàm eam ipsam tàm raram, tàm inusitatam, tàm honorificam salutationem. Hinc illæ coronæ, illi pinaces, & alia. Videt hoc Diabolus, videt & inuidet: ac ex aduerso, à nulla re suos magis arcet, nullam ex illorum manibus excutere magis conatur, variisq; artibus eleuare quàm eam ipsam salutationem. Torquent enim, vruntq; inuidissimũ veteratorem tàm sublimia verba, tàm illustres tituli: hic naturæ humanæ honos: tanta matris Dei, quam ille summè odit, sublimitas: videt consilia sua consultori fuisse pessima: videt fraudes

fraudes suas deductas esse. At quibus argumentis hoc efficere conetur, audiamus. *Quod si* (inquit Caluinus alter post fœdum illum Copronymum beatæ virginis impugnator) *Mariæ felicitas, iustitia, & vita ex gratuito Dei amore fluunt; eius virtutes totáque excellentia, mera est Dei liberalitas: plusquam præposterè faciunt, qui ab ea petendum docent, quod aliunde nobiscum habet.* Ter hoc loco cōtra id, quod verum est, loquitur Caluinus: Primùm virginē sanctam nihil suum ad tantam attulisse gratiā; Contrarium enim dicit Helizabet: *Beata, quæ credidisti.* Luc. 1.
sed & ipsa: *Quia respexit humilitatem ancillæ suæ.* Secundò, illud falsum est, nos gratiam Dei ab illa petere. Quibus enim Ecclesiæ precibus id demonstrare potest? Tertiò dicit, præposterū esse, ab aliquo petere, quod aliunde nobiscū habet. Hac igitur ratione præposterè Paulus, se suosq; labores ecclesiis cōmendaret: hac ratione frustra fieret pro Petro in carcere constituto oratio ab ecclesia: hac ratione tota communio sanctorum tàm cælestis, quàm ecclesiasticæ Hierarchiæ præpostera esset, mutuæque purgationes, illustrationes, perfectiones beatarum mentium: hac ratione tota extingueretur charitas, quia præposterum est ab alio petere, quod aliunde nobiscum habet. Nec discipulus igitur aliquid à magistro petet, nec mendicus ab eo qui aliquid

habet. *Nimis verò crassa inscitia*, (fundit sapientiæ verba Caluinus) *Papistæ salutationem hanc, quasi magico exorcismo, in preculam verterunt.* Bis hoc loco sciens hallucinatur Caluinus: primò, quia non soli Papistæ, sed vniuersus tàm oriens, quàm occidens orbis, Græci, Armeni, Æthyopes, imò omnes, præter Iudæos, id faciunt: deinde, quòd ea tanquam precula, ac non potius vt salutatione atq; gratulatione vtamur, indeq; salutationem Angelicam communiter appellamus: longè enim plura argumenta laudis, quàm orationis, teste magno Cabasilla, per eam virginem, eiusq; partum consecuti sumus, plura accepimus, quàm amplius impetrare possumus. *Atque eo prorupit vesania, vt concionatoribus fas non sit*, inquit ille, *spiritus gratiam pro suggestu petere, nisi per suum Aue Maria.* Hoc omninò falsum est, non licere alio modo concionatoribus sermones suos ordiri: more tamen receptum est, vt hoc idem principium doctrinæ suæ conuenientissimè nostri faciant, quod totius Euangelij initium fuit; vt ad quam salutationem, verbum æternum summi patris in vtero virginis incarnatum est, ad eandem in mentibus fidelium, verbum prædicationis concipiatur. Deinde addit: *Atqui præterquã, quod sola gratulatio hîc habetur, temerè sibi alienum officium vsurpant, quod Deus non nisi Angelo iniunxit.*

In expositione liturgiæ cap. 52.

Teme-

Temerè igitur fecit Elizabeth, dum in eadem verba prorupit: *Benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui.* temerè ipsa virgo prædixit: *Ecce beatam me dicent omnes generationes.* Ergo ne Dauidis quidem, aliorumque prophetarum erit vtendum verbis, quibus ipse Christus plerunque vtitur, ne nobis temerè alienum officium assumamus. Quòd si hæc ita sunt, vt dicit; probet ergo ad solos Angelos pertinere illud dictum: *Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* ita vt nullus Euangelij doctor, etiam in Christi natalicio die, verba eadem pro concione sibi sumere, & iis populum loco Angeli excitare posſit. Probet canticum Angelorum: *Gloria in excelſis Deo.* & quod apud Isaiam extat: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, ita cælestium spirituum esse proprium; vt nobis & ecclesiæ non liceat, nec deceat eadem verba vsurpare. Probet demùm, quod Raphaël Thobiæ dixit: *Gaudium tibi sit semper. Pax tibi.* id à nobis ad loquendi consuetudinem nullo modo transferri posse: quemadmodum hoc loco asserit Gabrieli duntaxat has voces: *Aue gratia plena*, seruari & relinqui oportere. Concludit demùm totã causam duplici errore: *Bis stulta*, inquit, *æmulatio, quod absentẽ salutant.* Bis stulta Caluini reprehensio. Nam ipse Caluinus ab eo qui abest docetur, Luca, inquam, quem interpreta-

 tur.

tur. Quos item vnquam Paulus salutauit nisi absentes? per literas dicet: Et nos mediante Deo, qui sanctis suis reuelat omnia; & Angelis eius, qui orationes nostras deportant, inseruientibus, virginem salutamus. Tabellarioné tu plus Caluine credis tua munera deportanti; an angelo preces pœnitentiasque nostras deferenti? Sed hæc est vestra vesania. Absentē tu putas: at non ita censuit Germanus Patriarcha Constantinopolitanus, cuius illa sunt verba: *Spiritus tuus, ô Maria, viuit in æternum, & caro tua in sepulchro corruptionem non sustinuit. Omnia obseruas ac contueris, & inspectio tua ad omnes se porrigit. Quamuis autem oculi nostri, impediti detineantur, ne te videre queant: tu tamen sanctissima virgo dignis teipsam patefacis, ac tacitè manifestando insinuas; caro enim tua, spiritus tui virtutem & efficacitatem nihil quicquam remoratur.* Imitatione dices virginem esse colendam potius, quàm salutatione. Illud quidem oportet facere, vt verbis Saluatoris respondeā: sed hoc non prætermittere iuxta illas conceptas Ecclesiæ Dei formulas: *Vt quos veneramur obsequio, eorū pium iugiter experiamur auxilium: vt quorum natalicia colimus, per eorū ad te exempla gradiamur: vt quorum gaudemus meritis, accendamur exemplis. Præsta nobis ex eorum imitatione proficere, et oratione fulciri. Per Iesum Christum Dominum nostrum, &c.* Bis stultam

Serm. 11. de virginis assumptione.

tam vocat æmulationem homo tumidus. At non idem ante multa secula sensit Sibylla, quæ iisdem penè verbis Angelicis eãdem virginem compellat:

Gesti læta puella: tibi nam gaudia semper
Duratura dedit cæli terræq; creator,
In te habitaturus, tibi lux æterna manebit.

Non idē vetustissimi patres. In quibus est D. Athanasius Dux Christianæ professionis primarius, qui in hunc modum iisdem verbis, virginem à cunctis; non mortalibus tantùm, sed à cælitibus etiam salutari docet: *Ecce iam nunc, & in exordio diei, vt primitias laudis tibi hoc encomium Archangelus contexit dicens: Aue gratia plena, Dominus tecum, beatam te prædicant omnes Angelorū et terrestriū hierarchiæ, et hierarchicas manus attolentes benedicunt tibi, quæ & in cælis benediceris, et in terris beata prædicaris: Benedicta tu inter mulieres, benedictus fructus ventris tui. Istiusmodi enim benedictionib⁹ te celebrat prima acies, quæ ex thronis Cherubinis et Seraphinis cōstat, qui aut flammei, aut magni regis Dei cognitores appellantur: Beata tu in mulieribus, & beatus vterus tuus Dei gestator, & vbera, quæ ille adhuc infantulus suxit. Secūda verò hierarchia, quæ in se dominationes, virtutes, potestatesq; cōplectitur, ad te respectans clamat, vtpotè quæ hæc didicerit à sublimiori hierarchia, priusq; initiata sit: Benedicta tu in mulieribus, & benedictus ven-* De sanctiss. Deipara.

ventris, qui Deum concepit, & mamillæ quæ Deum educauerunt puerum factum. Iam tertia ex principibus, angelis & archangelis acies, quibus permissum & mandatum fuit, à Deo emittente, vt per vnum Gabrielem archangelum ederet splendidissimum & capacissimum hymnum in hæc verba: Aue gratia plena, Dominus tecum. Ab istis deinde nos hierarchiæ terrestres, exaltationes Dei in gutture ferentes, siue quod didicimus, siue quod mutuo hæc verba sumpserimus, exaltamus te magna & canora voce dicentes: Aue gratiosa, Dominus tecum; intercede hera, & domina, & regina, & mater Dei pro nobis. Quoniam ex nobis tu oriunda es, & is qui editus est ex te carnigerus, Deus noster est, quem decet gloria, & magnificentia, omnisq; honor & adoratio, & gratiarum actio, cum patre initij experte, & cum sancto bono viuifico spiritu, & nunc & semper, in secula seculorum. Et Athanasius quidem sic. Gregorius verò Nazianzenus in suo Christo patiente hunc in modum:

Aue parens, & virgo, plena gratia,
Pulcherrima & summa inter omnes virgines:
Chorisq; cunctis celsior cælestibus,
Regina cæli, delitiæ mortalium,
Semper tuere vultu propitio tuos:
Mihi salusq; sis vbique maxima. D. Ephrem:

De sanctiss. Dei matris laudibus.

Aue Dei splendidissimum & luculentissimum vas:

aue

aue domina Maria, gratiæ plena: aue in mulieribus virgo beatissima: aue stella fulgentissima, ex qua Christus prodiit: aue illustrissima lux, mater et virgo: aue, quæ mirificè regem omnium peperisti: aue, per quam sol nobis præclarißimus illuxit: aue domina cunctis sublimior: aue canticum Cherubin, & hymnus angelorum: aue pax, gaudium, & salus mundi: aue generis humani lætitia: aue patrum præconium, & prophetarum decus: aue martyrum pulchritudo, & corona sanctorum: aue piorum gloria, & in solitudine degentium hymnus: aue præclarißimum hierarcharum cælestium ornamentum: aue hymnographorum omnium oratio: aue præstantißimum orbis terræ miraculum: aue terrigenarum omnium delectatio: aue paradyse deliciarum, & immortalitatis: aue lignum vitæ, gaudium & voluptas: aue vallum fidelium, & mundi salus: aue tranquille portus, & à fluctibus agitatorum liberatrix: aue nostra periclitantium auxiliatrix: aue progenitoris illius Adam resurrectio: aue iucunda libertas: aue omnium parens: aue flos gratiæ & consolationis: aue refugium peccatorum & hospitium: aue propitiatorium laborantium: aue refugium in Ierosolymis: aue throne mei creatoris gloriosißime: aue æui splendor illustrißime, & micantißime: aue spes omnium proborũ aduersis casibus afflictorum: aue conuersorum refugium: aue virorum iuxta mulierumq; regina &

na & tutela: aue mundi mediatrix gloriosissima: aue vniuersi orbis terrarum conciliatrix: aue domina, sceptrum fidelibus tuis imperans: aue gloria & lætitia omnium sacerdotum: aue virgo solatium solitariorum: aue porta cælorum, ascensus omnium: aue reseramentum portarũ paradysi: aue quæ mœrores sedasti, adornatrix omniũ: aue eadem, quæ leniisti oppressorũ molestiam: aue clauis cælorum, & regni Christi: aue portus optime huius vitæ nautarum: aue animæ meæ spes bona & fida: aue Christianorum omnium firma salus: aue lumen præfulgens, quo mundus illustratur: aue mater Christi filij Dei viui: aue nostra genitorum protectio luculenta & gloria: aue, quæ nullo spatio comprehensum in finibus comprehendisti: aue, quæ Christum vitæ datorem educasti, Christum omniũ pientissimum creatorẽ, Deum, dulcem Iesum meum. Damascenus itẽ similiter: *Quod tibi condignum canticum hæccine nostra proferet imbecillitas nisi gaudij primũ, quòd que nos edocuit sacerdos Gabriël: Aue genitrix virgo, et mater innupta.* Et veteres quidẽ in hunc modũ: nec frustra: Ipsa enim virgo, hoc idem ita futurum esse, id est, hac eadem salutatione benedicendam se iri in cunctis generationibus prædixit: *Ecce enim,* inquit, *ex hoc beatam me dicẽt omnes generationes. Quia fecit mihi magna, qui potens est, & sanctum nomen eius.* Et Ecclesiasticus: *In multitudine electorũ habebit*

Luc. 1.
Eccle. 24.

bit laudem, & inter benedictas benedictionem. Quod qui nō faciunt, illi facilè se probant non esse de illo grege, de illis generationibus, de illa ecclesia; cui dictum est: Benedicti vos à Domino, qui fecit cælum & terram. Hocq; ipsum non mediocre esse veræ ecclesiæ Dei indicium, alicubi diximus: eam veram ecclesiam esse, vbi mater Dei iuxta eiusdem vaticiniū benedicta prædicatur: vt eam, quæ id obscurat, vel aufert, sathanæ synagogam censeri. Dum in præsenti vita esset, eam salutationē virgini competiisse, nō autem in gloriam translatę mussitabunt aliqui. At nos sic profitemur, & sic virginē salutamus certo persuasi, quicquid gratiæ in Maria primùm laudauit Gabriel; id non solùm post conceptionem verbi in matris vtero; sed etiam post virginis in cælos assumptionem, ingentes accepisse profectus, & longè perfectiorem habere sensum; & in illam à quocunq; demùm salutetur pulcherrimè quadrare. Quando enim illa sic in terris vnquam plena fuit gratia, sicut hoc tempore, quo post peractum diuinæ dispensationis mysterium, & gratiæ & gloriæ bonis in cælo sempiternis affluit? Quando magis cum illa Dominus, quàm eo loco, vbi sine impedimentis, quæ mortales à vita cælesti remorantur, diuini vultus gloria perfruitur, & cum regnante filio coniunctissimè viuit? Quando autem rectius ac plenius

Canisius de verbi Dei corruptelis. Tom. 2. lib. 3. cap. 10.

nius inter mulieres benedicta, quàm cùm perfecta & exhibita sunt illi, quæ matri suæ filius, & munera & præmia præparauit, donauit, impendit? Iudit quidem vsque ad hanc diem, Ioachim sacerdotis verbis, quibus illi redeunti, & desectum tyranni caput apportanti, gratulatus est, salutat vniuersa gens Iudaica: *Tu gloria Ierusalem: tu lætitia Israël: tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter; & confortatum est cor tuum, eò quòd castitatem amaueris; & post virum tuum alterum nescieris: & ideò manus dñi confortauit te, & eris ideò benedicta in æternum.* Nos matrem Dei summæ Trinitatis salutatione nõ salutabimus? Sed non alia de causa arcet veterator ille suos, ab eo, ne dicant, Benedicta tu in mulieribus; quàm ne cogatur illa, quæ sequuntur, & quod istius causa est, vt ostendimus, fateri: *Et benedictus fructus ventris tui.* Quod quidem planè ita cõsecutum esse videmus. Qui enim paulò antè matrẽ Dei benedictam compellare erubescebant; isti nũc benedictum fructum ventris eius dicere erubescũt. Quinimò hoc agit, ne summa Trinitas laudetur: ne summi beneficij memoria colatur. Honoratur enim hac salutatione pater æternus, cùm grati agnoscimus; quòd ipse pro summa potentia sua, vt mundum perditum renouaret, fœmineum sinum tanti muneris, atque boni capacem, reddiderit. Honoratur.

tur filius Dei, cùm immẽsæ illius erga nos charitati gratias agimus;quòd in vterum virginis de ſinu patris vltrò deſcenderit; quodq́ue mortalem carnem aſſumptam,vnà cum anima,naturæ ſuæ diuinæ vniuerit, ac vnitã ſupra omnia exaltauerit. Honoratur & ſpiritus ſanctus, cùm eius bonitati acceptum ferimus; quod in Maria virgine, tanquam venerando ſacrario ad communem mundi ſalutem, mirabiliter conceptum ac formatum fuit, vt illic ſacroſanctum diuinæ incarnationis myſterium celebraretur; ac initio à Maria facto toti mũdo manifeſtaretur. Non ergo bonus quis, aut cordatus, de eo dubitauit, aut dubitabit vnquam; num hæc talis virgo hac ipſa Angelica ſalutatione ſit compellanda. *Iure enim*, inquit Heſychius, *proculdubio omnis grati animi lingua ſalutat virginẽ et deipanım, ac pro viribus Gabrielem Angelorum principem imitatur*, qui hac cauſa de cælo deſcendit, qui ad hocipſum miſſus eſt ad virginem, vt eam nouo & inuſitato ornaret & exhilararet prꝭconio. Illud potius inquirendum eſt, quis hæc diuina cæleſtaq; ſanctiſsimæ Trinitatis verba vſurpare poſsit: cũ ad eam ipſam rem, angelica vita & caſtimonia, virginiſq́ue matris quiete opus ſit. Præclarè enim inquit Anſelmus: *Supereminentem omni, quod poſt hominem Deum creatum eſt, excellentiam beatæ matris Dei, quomodocunq; & ſaltem lip-*

 pienti

pienti oculo cordis contemplari anhelans ; & contemplando , quod mihi inde capere conceditur, ad communem notitiam proferre desiderans : horreo peccatorum, quibus premor, enormitatem ; & valdè timeo, ne mihi tanta alta petenti obiiciatur mox hoc sacræ scripturæ dictum:Tollatur impius ne videat gloriã Dei. Emundemus igitur nosmetipsos : ac tum demùm vitam angelicam induti , vocem cum Angelo identidem efferamus : *Aue Maria gratia plena , Dominus tecum.* Nec vnquam erubescamus, quod omnis antiquitas non erubuit,quod ipsa malignantium ecclesia erubescit:Domino enim benedicẽte , benedicta erit in perpetuum : *Benedixit Dominus terram suam, auertit captiuitatem Iacob : benedixit benedicentibus eam, maledixit maledicentibus eam.* Quotquot igitur hîc adsumus fideles , cum Gabriele (Fremat licet ac rumpatur infernus,& angeli eius)acclamemus virgini : *Aue Maria gratia plena : & millies Aue : Dominus tecum : benedicta tu in mulieribus , & benedictus fructus ventris tui IESVS.*

Amen.

NVNTII SALVTIS Siue de incarnatione, SERMO TERTIVS.

Quæ cùm audiſſet, turbata eſt in ſermone eius, & cogitabat qualis eſſet iſta ſalutatio, & ait Angelus ei: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum, ecce concipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſus: hic erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur.

IN ortu Samſonis, quem ad infringendam vim Philiſtinorum, rector ille Iſraëlis Deus excitaturus erat, natiuitas eius in hunc modum matri cælitus denunciatur: *Sterilis es, & abſque liberis; ſed concipies & paries filium, erit Nazaræus Dei ab infantia ſua, & ex matris vtero; & ipſe incipiet liberare Iſraël, ex manu Philiſtinorum.* Vmbra hæc fuit huius diuinæ ac cæleſtis, quam nunc interpretamur legationis. Sterilis ibi conceptura denunciatur; quod difficile; hîc virgo, quod impoſsibile eſt. Nazaræum illa paritura dicitur; hæc filium altiſsimi, & ſanctum ſanctorum: liberatorem vnius gentis illa; hæc totius mundi ſaluatorem: temporale Iudic. 3.

gaudium illa; hæc æternum, & immortale: vnius populi illa; hæc gentium omnium. Cuius quidem legationis cùm primam iam partem explicauerimus, Salutationem, inquam, donorumq́; oblationẽ: gaudij, gratiæ, præsentiæ diuinæ, ac ipsius benedictionis. Nunc reliqua quæ sequuntur videamus.

Quæ cùm audisset turbata est in sermone eius. Turbata est; sed non perturbata. Turbata est: non risit sicut Sara, quæ ideò accusata: non desperauit sicut Zacharias, qui factus ideò mutus: non temerè acquieuit sicut Eua, quæ dum efferretur cecidit. Cuius turbationis modum, iam olim Sibylla concinnè graphicéque descripserat:

Nuntius: hinc tali affatur sermone puellam.
Accipe virgo Deum gremio, intemerata pudico.
Sic ait: ast illam cælestis gratia molli
Leniit afflatu, cùm virginitatis amatrix
Perpetuæ, magno subitò correpta stupore
Atque metu, trepida pressit formidine mentem:
Ignotis verbis commoto corde tremiscens.

Turbatur virgo suum paritura parentem, non ob personam Angeli ignotam; sed ob salutationẽ eius insitatam. Non enim Angelum, (quæ cælestibus Angelorum visionibus assueta erat) sed verba & salutationem Angeli mirabatur; cui nunquam similẽ virgo sapientissima audierat, vtpotè quæ illi soli, vt

inquit

inquit Origenes, seruabatur. Exquirebat cogitatione, quis, & vnde ingressus, qui tale nuntium portet. *Trepidare virginum est*, inquit Ambrosius, *& ad omnes viri ingressus extimescere.* In vasis enim fictilibus pretiosum ferunt thesaurum. Voluebat animo prudentissima virgo, primorum lapsum parentum, deceptionis Euæ casum: benedictionis nouam formulam mirabatur. Audiebat se beatam dici in mulieribus; quæ in virginibus semper benedici voluit. Audiebat se, quæ nuper serua & ancilla matris Dei esse optabat, illam ipsam esse gratia plenam: Dominum habere præsentem: benedictam in mulieribus. Repetebat præteritam suam humilitatem, & examinabat præsentis salutationis sublimitatem. Quantò enim humilior erat cunctis mortalibus, (ex qua causa sublimior facta est omni re creata) tantò eam magis tàm inusitato honore ac inauditis titulis cõmoueri oportebat. Abraam profectò, ipsum patrem omnium credentium, Isaäc itẽ, & Iacob, tali nuntio perturbandos fuisse credo. Moyses quidem, ad aspectum rubi ardentis, vbi Deus erat, obstupuit: hæc ipsa hic rubus incombustus facta est. Dauid certè ad minora stupescit: *Quid est*, inquit, *homo, quòd memor es eius, aut filius hominis, quia visitas eum?* Zacharias & senex & sacerdos, ad aspectum & affatum Angeli, non tan-

tùm

tùm turbatus est, sed timor irruit super eum, inquit diuina scriptura; at nihil horum virgo. Turbatur quidem illa, vt dixi, sed non perturbatur. *Turbatur igitur*, inquit Gregorius, *cum verecundia, quia pauebit cum prudentia.* Vtinam prima mater nostra Eua, tùm, cùm à serpente insidiosè Dea salutabatur, ac fraudulentis pollicitationibus decipiebatur, sic turbata fuisset; nunquam profectò, in eam calamitatem & nos, & seipsam coniecisset. Vtinam & nos ad ea, quæ speciosa, quæ magnifica, quæ iucunda mundus & Diabolus obiicit, turbaremur, ac cogitaremus, qualis esset ista salutatio. Offert iuueni mundus formæ alicuius excellentem dignitatem, diceret: qualis est ista salutatio? offertur ambitioso, aliquis insignis honor, venit hic & ille, porrigit quærendi honoris conditionem, diceret: qualis ista salutatio? offertur auaro, præsentis spes lucri, diceret similiter: qualis ista salutatio? Vtinam Germania & Polonia, duæ gentes pietate quondam insignes, tùm, cùm Lutheranismus & Caluinismus exoriebatur, ac supra omnẽ potestatem efferebatur, ac cùm illis cælum, sine omni virtutis studio, promittebatur; cùm non ieiunandi, non orandi, non obediendi potestas larga commendabatur, paulò conturbatæ fuissent, ac cogitassent, qualis esset ista salutatio: non fuissent pro-

profectò nunc vſq. adeò perturbatæ. Scit enim Diabolus ſe transformare in Angelũ lucis: ſcit fingere: ſcit multa polliceri. Rectè enim monet Ioannes Apoſtolus, non omni ſpiritui eſſe credendum, ſed probandum, num ſit ex Deo. Probatio autem ſpirituum hæc eſt: Angelus lucis terrorem primùm incutit; vnde paſtores viſo angelo timuerunt timore magno: & ſuper Zachariam timor irruit: & Daniel ad aſpectum angeli concidit, ac exanimatus eſt. *In eam enim miſeriam*, inquit S. Damaſcenus, *incidimus, quòd etiam bonos angelos formidamus.* Mox tamen idem ſuauem conſolationẽ adfert, quod nunc fieri videmus. Turbatur virgo primùm, mox confirmatur. at Angelus tenebrarum exhilarauit primò Euam, mox conturbauit & perdidit. Angelus lucis nihil terrenum, nihil prophanum adfert, nihil cum luxu, nihil cum ambitione, nihil cum auaritia coniunctum; Angelus tenebrarum, nihil ſpirituale, cæleſte nihil: ventri aſſentatur, carnem commendat, ambitione inflat: *Eritis*, inquit, *tanquam dij, ſcientes bona & mala.* pollicetur quæ ipſe non habet: *Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens adoraueris me.* Angelus lucis honorem Dei tuetur, veritatem eius aſtruit, curioſitatem omnem excludit: *Spiritus*, inquit, *ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſsimi obumbrabit tibi. Ecce Elizabeth cognata tua.*

1. Ioan. 4.

Non erit impoßibile apud DEum omne verbum. At veterator quid? Deum mendacem atque fallacem, ipſe mendaciſsimus & fallaciſsimus, probare vult: *Nequaquam* inquit *moriemini.* Angelus lucis, Dei bonitatem, liberalitatem, munificentiam, honorificentiſsimè celebrat: *Dabit*, inquit *illi dominus Deus ſedem Dauid patris eius, &c.* At Angelus tenebrarum, Deum inuidum & malignum eſſe, ipſe maximè inuidus, calumniatur: *Scit enim Deus, quòd in quacunque die comederitis ex eo, aperientur oculi veſtri.* Angelus lucis, veſtigia ſua poſt ſe relinquit, humilitatem, charitatem, obedientiam: *Ecce,* inquit, *ancilla Domini, fiat mihi ſecundùm verbum tuum*; quod humilitatis & obedientiæ eſt: Et, *Conſurgens abiit in montana*, quod charitatis. Angeli tenebrarum veſtigia contraria ſunt, faſtus, odium, impietas, &, qui hæc ſequitur omnia, interitus. Quæ omnia Euæ primæ matri noſtræ eueniſſe videmus. Et probatio quidem, ac diſcretio ſpirituum paucis explicata, hæc eſt. Turbatur igitur virgo, quod prudentiæ eſt; ſed à recta ratione non deiicitur: turbatur; ſed non excidit; cogitabat enim qualis eſſet iſta ſalutatio, cui ſimilem nuſquam nec legit, nec audiuit vnquam. Cogitare de ſapientiæ ſenſu, conſummata ſapientia eſt. Cogitabat ea, quæ legerat: dictis ſcripta comparabat: Euæ la-

lapſum in mentem reuocabat: modum reſponſionis meditabatur. Cogitabat illud, ſolané ego inter mulieres benedicta? ſola gratia plena? tantúmne mecum Dominus? ſolané ego nouum naturæ modum inducam? ſolané res prolapſas reſtituam? mihiné ſoli tot prophetarum & patriarcharum voces ſeruient? ſolané ego digna mater Dei iudicabor, virgo pauper, vili fabro deſponſata? Verè tu es Deus, qui facis mirabilia magna ſolus. Cogitat, tacet, morum decore pro ſermone vtitur. Tum Angelus: *Ne*, inquit, *timeas Maria*, gaudeas potius quàm timeas, *inueniſti enim gratiam apud Deum*, tantam, quantam nemo ante vnquam alius inuenit: neque te, aut tuam iſtam humilitatem reſpicias, ſed gratiam: gratia totum eſt, quod eſt, quod tecum geritur: quibuſcunque nominibus atque laudibus celebraris, gratia eſt: inueniſti gratiam quam quæſiuiſti: qui enim quærit inuenit Addit Albertus magnus: Inueniſti gratiam, non creaſti, vt Deus: non ſemper habuiſti, vt filius: non rapuiſti, vt angelus: non perdidiſti, vt Adam: non emiſti, vt Simon Magus: non abſcondiſti, vt infidelis doctor. Remouet ergo Angelus priùs timorem, antequam rem & cauſam totam explicet. Omnes enim illos qui de rebus magnis ſtatuere debent, eniti oportet, vt ab omni amoris, cupiditatis, iræ, & odij, metus item

affectu sint remotissimi. Hæcque illa causa est, senatores, cur publicam salutem mouemus, & promouemus nihil: quòd praua cupiditate præpediti in consilium venimus: quòd præiudicatas opiniones nobiscum adferimus. Quòd si turpè est, adolescentem motu animi perturbari vel abripi; quantò turpius, senem odio, inuidia, metu, cupiditate, priuatæ vindictæ studio obsessum, de illa repub. sententiam dicere; in qua & ipse viuit, & post se dulcia pignora, liberos, inquam, coniugem, nepotesque relicturus est? & in qua, & cum qua, tanquam cõmuni naue in naufragio, aut seruandus, aut submergendus sit, iamq. alios naufragantes videat? Si inter seruos animo cõspici nimis perturbato turpè est; in repub. certè turpissimũ. Liber sit igitur ab omni mẽtis perturbatione oculus, qui verum cernere debet. Hoc igitur agit Angelus: virginẽ solatur: pellit timorem: indicat gratiam: partum vaticinatur: futuræ prolis nomen exponit: virginem proprio nomine, tanquam domesticam & contubernalem, compellat. *Ne*, inquit, *timeas Maria*: non impostor serpens tibi iterum loquitur: non terrenus nũtius adsum: vitam, non mortem fero: inuenisti gratiam, qualem ante te inuenit nemo. Inuenisti autẽ gratiam, non apud Augustum Cæsarem, neque apud Herodem Regem, sed apud Deum, per quem, & à quo,

& à quo, Auguſtus, & Herodes ipſe regnat. Et de Gedeone quidem dictum fuit, Dominum cum illo fuiſſe: & Iudith hunc in modũ alloquitur Oſias princeps populi Iſraël: *Benedicta tu filia à Domino excelſo, præ omnibus mulieribus ſuper terram.* Qui autem gratia plenus ante Mariam dictus fuerit, non legimus. Hoc igitur quod illius erat proprium, & quod nunc primùm exauditur, gratia plenam eſſe, repetit Angelus: *Inueniſti gratiam apud Deum*: tua te humilitas, ô præclara virgo, terret, at gratia ſubleuet; neué putes rem meriti tantum eſſe, quantum gratiæ. Inueniſti gratiam, non tamen ſine merito. Quod ita eſſe, præclarè docet Iuſtinus martyr: *Quia non quamlibet è vulgo fœminam Deus delegit, quæ genitrix Chriſti fieret, ſed quæ mulieres omnes virtute anteiret: non abs re eiuſmodi virtutis nomine matrẽ ſuam beatam deprædicari voluit, per quam virtutem honore eo digna habita eſt, vt virgo mater fieret.* Et D. Anſelmus: *Nempè decens erat, vt ea puritate, qua maior ſub Deo nequit intelligi, virgo illa niteret; cui Deus pater vnicum filium, quem de corde ſuo æqualem ſibi genitum, tanquam ſeipſum diligebat, ita dare diſponebat; vt naturaliter eſſet vnus, idemq́; communis Dei patris & virginis filius, & quam ipſe filius ſubſtantialiter facere ſibi matrem eligebat, & de qua ſpiritus ſanctus volebat, & operaturus erat vt con-*

In lib. quæſt. ad reſponſionẽ quæſt. 136

De conceptione B virginis cap. 18.

 cipere.

In parte 3. quæsti. 2. ar. 11.

ciperetur & nasceretur ille, de quo procedebat. Et D. Thomas, *Beatam virginem dicit meruiße portare Dominum omnium: non quia meruit ipsum incarnari; sed quia meruit ex gratia sibi data, illum puritatis & sanctitatis gradum, vt congruè poßet eße mater dei.* Inuenisti gratiam, quam & Eua & omne mortale genus perdiderat. Inuenisti autem eam, quam non Sara, quamuis Abrahæ vxor, Isaaci mater: non Rachel, quamuis tot patriarcharum parens: non Betsabee, quamuis & marito & filio rege superba: non Ester, quamuis Assueri summi Monarchæ coniunx: non Iudith, quamuis benedicta præ omnibus sui seculi mulieribus, inuenit. Inuenisti gratiã, qualẽ áb æterno inuenit nemo. Causa igitur nulla est, cur non læteris potius, & animo exultes, quàm timere aut pauere debeas: exaltaberis supra cedros Libani, hoc est, supra etiam summos ordines nostros. Paueat prima Eua; iubilet secunda. Eris & pauper, & diues simul, quod nulli ante te contingit. Depulso metu, animoque virginis confirmato, id cuius causa missus fuerat, & quod summam tantæ legationis continebat, exponit: concepturam scilicet & parituram filium: ac quis iste, & qualis, ex ea nasciturus sit filius, explicat. Quomodo similiter vtrunque hoc matri Samsonis prædictum fuisse diximus. Zachariæ item: *Ne timeas Zacharia,*

ria, exaudita est deprecatio tua: uxor tua pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem: & erit magnus coram domino: siceram & vinum non bibet. Nec tamen suis verbis, sed ipsius Dei, per os Isaiæ prolatis, ac virgini bene cognitis (ne res noua ac ex tempore conficta, sed potius à multis seculis promissa, præordinata, prædicata, totq; votis expetita esse videatur) summam totius causæ explicat: *Ecce*, inquit, *concipies in vtero, & paries filium.* Demonstrantis, vel potius mirantis particula vtitur, in re nunquam antea audita. Decreuit pater cælestis nouo modo rursus sibi ex te filium gignere, in tuoque vtero tanquam officina cælesti sacri fœtus opificium peragere. Paries filium à seculo electum: ab altissimo præcognitum, ac sibi præparatum: à patribus præfiguratum: à prophetis promissum: nunc tibi, inquit, reuelo mysterium, quale nulla ante secula audierunt; imò verò, quale ne ipsa quidem lex natura nouit, virginitatem simul cum partu, nuptias cum integritate; vt non diffidas infantem esse Deum. Quem mente & animo iamdudum conceptum geris, & qui semper tecum est; eum nunc nouo & nunquam vsitato modo in vtero concipies: neq; erit vlla, aut naturæ, aut communis cursus pariendi, aut potestatum tenebrarum vis tanta, quæ eum partum impedire ac perturbare posit. Et

quemadmodum integro pudore & castimonia concipies; ita eodem modo sine dolore, sine grauedine, cum summa etiam spiritali voluptate paries. Virgo ante partum, & virgo post partum: & purior (si ita dicere licet) post partum, quàm ante partum. splendor inaccessibilis visceribus tuis sese infundet. Paries autem, non tantùm sine opera viri, sed etiam clauso signaculo vteri tui; vt sis virgo à viro, & virgo à partu. qua integritate concipies, eadem paries. Illi quidem aperta erunt omnia, non tibi, cui cæli aperti sunt ipsi. Ita enim transibit per vias clausas, ac si essent apertæ, vt pòst, sigillis nõ reseratis, monumentũ superabit: ianuis clausis cœnaculũ ingredietur: cælis cõclusis in dextera patris considebit: viæ tuæ regi aperientur; tibi autẽ clausę iugiter manebunt. Paries autem filiũ, Dei inprimis, deinde tuum, vt sit idem filius hominis, qui est filius Dei; vt hi qui erant filij hominis, efficiantur filij Dei: *Quotquot enim receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Idemque erit partus vteri tui, qui & cordis est paterni, iuxta illud: *Eructauit cor meum verbum bonum.* Ideò Dominus erit tecum, plus quàm mecum: Dominus tecum; sed non sicut mecum: tecum vtique, tecum, non tantùm sicut creator cum creatura, sed etiam sicut partus cum paritura: propter quem benedicta eris ante par-

ante partum, benedicta in partu, benedicta post ipsum partum; totaque maledictio Euæ, in tuam mutabitur benedictionem. Eua audiuit, Cum dolore paries, multiplicabuntnr ærumnæ tuæ: Tu, aue & gaude, paries cum gaudio tuo, omniumque gentium salute. Ideò magnum & summum miraculum efficieris ipsa: Stupendum enim est miraculum in cælis, mulier amicta sole: stupendum miraculum est in cælis, mulier gestans lucem in vlnis: stupendum miraculum in cælis, alter thronus cherubicus: stupendum miraculum in cælis, mulieris filius, qui & ipsius, & seculorum est pater: stupendum miraculum in cælis, thalamus virginis habēs filium Dei, Deum sponsum Christum. *Et vocabis*, inquit, *nomen eius Iesum; hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur.* Et Abraam quidem iubetur, imponere nomen filio suo Isaac: eodem modo Zacharias pater, *Vocabis*, inquit, *nomen eius Ioannes.* Nunc vice versa, misso patre Iosepho, totum negotium committitur Mariæ: non aliam ob causam, nisi quòd illi quidem veri parentes filiorū suorum fuerunt; Ioseph non parens, sed custos & minister tantū, vt hac ratione honoretur virgo, ac, vt vera mater, ipsa suo imponat nomē vero filio. Confirmant hoc ipsi Hebræi, qui locū Isaiæ legunt ita: *Ecce virgo cōcipiet, & pariet filium, & vocabit ipsa nomen eius Emanuel:* eiusq. rei eam

adferunt rationẽ, vel quòd Meſsias nõ ſit habiturus in terra patrem, qui ei nomen imponeret; vel quòd ſola mater certò ſcire debebat Meſsiã Emmanuelẽ futurum, quod Deum & hominẽ deſignat. Quod & D. Lucas confirmat; *Maria* inquit *conſeruabat omnia verba hæc, conferens in corde ſuo.* Quamùis & de

Matth. 1. Ioſeph hoc ipſum apud Matthæum dictum eſſe legimus, non tamen primò & principaliter, ſed vt puto partim fidei eius confirmandæ, partim ipſius nominis interpretandi cauſa, quod adhuc interpretatum non erat. Cæterũ hoc loco illud nobis perquirendum eſt, quæ cauſa fuerit, quòd cùm ab Iſaia aliud nomen Meſsiæ impoſitum fuiſſet, Emmanuel nempè, quod nobiſcum Deus ſignificat: nunc aliud loco illius, Ieſus nempè, quod ſaluatorem deſignat, imponatur: cùm præſertim verbis Iſaiæ, ita, vti diximus, Angelus vtatur. Abutebantur hoc loco contra Chriſtum Dominum veteres Iudæi atque gentiles, tanquam verus Meſsias non eſſet, quòd ſcilicet non eo fuerit nomine appellatus, quod ſibi per prophetas diuinitus impoſitum erat. Quibus in hunc modum, ex IVſtino Martyre reſpondent docti, hæc ſcilicet eadem virtute nomina eſſe, ac nomine Ieſu, nomen Emmanuelis contineri; & nomine Emmanuelis, nomen Ieſu. Nam cùm Ieſus ſaluatorem deſignat, Emmanuel autem vt Euange-

lista interpretatur, nobiscum Deus significet: profectò neq; verus omniũ saluator esse poterat, nisi is, qui Deus & homo sit; & is, qui esset Deus & homo verus, debebat esse saluator. Verba Iustini hæc sunt: *Si in euangelicis narrationibus cõtinetur euentus diuinarũ de Christo prædictionum: nobisq; tradidit beatus Matthæus eum esse quem diuina prædictione statutũ fuerit vocatum iri nomine Emmanuelis; nonné vocatur nomine Emmanuelis? Non intermisit autem sancta Dei ecclesia,* ⋆ *ex doctrina sancti euangelij, Emmanuelẽ nominare Dominũ. Habemus autem in nomine Christi, omnia alia Christi nomina comprehensa, etiamsi non omnibus semper vtamur. Nec enim quia vocatur Emmanuel est; sed quia est, vocatur.* Non dissimile quid Tertulianus, in libro contra Iudæos adfert: *Porro,* inquiunt, *iste qui venit, neque sub eiusmodi nomine est dictus, neq; re bellica functus. At nos è contrario admonendos eos existimauimus, vti cohærentia quoque huius capituli recognoscant: subiuncta est enim & interpretatio Emmanuel, Nobiscum Deus, vti non solùm sonum nominis expectes, sed & sensum. Sonus enim hebraicus, quod est Emmanuel, suæ gentis est. Sensus autem eius, quod est Deus nobiscum, ex interpretatione, communis est. Quære ergò an ista vox, nobiscum Deus, quod est Emmanuel, exinde quo inluxit Christus, agitetur in Christo; & puto*

Quæstione 135. ad orthodoxos.

 exto-

ex toto non negabis. Nam qui ex Iudaiſmo credunt Chriſto, ex quo in eum credunt, Emmanuel cùm volent dicere nobiſcum Deum eſſe ſignificant. Atque ita conſtat iam veniße illũ qui predicabatur Emmanuel, quia quod ſignificat Emmanuel venit, id eſt nobiſcum Deus. Idem lib. 3. contra Marcionem, iiſdem ferè verbis repetit: Hebræi autem nomen Emmanuel, nomen naturæ eſſe dicunt, vtriuſq; naturæ vnionẽ, quæ in vtero virginis fieri debebat, deſignans: Ieſus verò nomen impoſitionis, quod ſaluator, vel ſalus ſiue ſaluatio interpretatur. Et preclarè quidem hæc iſti, nobis tamen neſcio quo pacto ea cauſa, quam refert Clemens Alexan. in Pædagogo ſuo, magis arridet. Meſsiam, propter eius excellentiam ac multiplicem functionem, pluribus nominibus vocari debuiſſe: quorum magnam partem recenſet Iſaias: *Vocabitur*, inquit, *Deus fortis, princeps pacis, &c.* Quæ omnia nomina eius, cùm longè antè, quam naſceretur, vt ſuis coloribus depictus melius cognoſceretur, debebant prædicta fuiſſe: vnum ſolum tamen par fuit tale nomen relinqui, quod à nullo antea, præter ipſum ſolum vnum & verum Deum vſurpatum illique impoſitum eſſet, iuxta illud Iſaiæ: *Vocabitur tibi nomen nouum, quod os Domini nominauit.* Cùm igitur nomen Emmanuelis iam olim per Iſaiam prædictum fuiſſet, nouo quodam nomine, &

Iſaiæ 62.

à nul-

à nullo vnquam in Meſsia vſurpato, quod per os Dei prolatum, & cælitus per Angelum allatum fuiſſet, vocandus erat. Cuius imponendi priuilegium ipſi ſoli Deo patri ac ſanctiſsimæ eius matri relinqueretur. Tale autem eſt nomen Ieſus, nomen magnum, nomen mirificum, nomen nouum, nomen ſupra omne nomen, quod ſapientiſsimus Salomon miratur: *Quod eſt*, inquit, *nomen eius, & nomen filij eius?* Iſaias ſimiliter: *Vocabitur tibi nomen nouum.* In cælum fert Paulus: *Dedit ei Deus nomen, quod eſt ſuper omne nomen.* Qua autem ratione & modo ſit hoc tantum & tale nomen ſupra omne nomen, paucis videamus. Nominis cuiuſque dignitatem & magnitudinem ex his ſex capitibus colligit Plato: ab eo ſcilicet qui imponit nomen, & cui imponitur, ſignificatione ea ex qua imponitur, ab ipſius nominis pulchritudine & venuſtate, virtute, efficientia, & dignitate. Ex omnibus capitibus his, nomen hoc, ſupra omne nomen eſt. Et primùm ab authore, inquam, qui illud impoſuit: quem Deum ipſum eſſe, docet Iſaias: Et vocabitur illi nomen, quod os Domini locutum eſt. Et Paulus ſimiliter: Dedit illi Deus nomen. &c. Quod ſi illi magni, quorum nomen tantum Deus cognoſcit, aut quos ex nomine vocat, vt, inquit ſcriptura; quanto maior iſte, cui ipſe Deus nomen imponit? Magnum

igitur nomen hoc eſt ex parte imponentis. Sed & magnum ex parte eius, cui impoſitum eſt; neque enim aut ſoli homini impoſitum eſt iſtud nomen, aut ſoli Deo, ſed verò Emmanueli, Deo & homini ſimul: quãuis inprimis eius diuinitati conueniat, deinde per Deũ in hominẽ defluat, iuxta illud:

Iſaiæ 43. *Ego ſum Dñus & nõ eſt abſque me ſaluator.* Et, *Ecce*

Iſaiæ 35. *Deus noſter, Deus ipſe veniet & ſaluabit nos.* Cùm igitur ipſe Chriſtus, cui hoc impoſitum eſt nomẽ, ſit ſupra omnia; & nomen eius ſupra omne nomen ſit oportet. Sed & ſignificatio nominis magnũ & excellens quiddam deſignat: Ieſus enim ſaluatorem Hebræis ſignificat. Quamùis autem nomen hoc ſalutem repræſentet; tamen, vt docet Epiphanius, eã maximè, quæ per curationem vitæque reſtaurationem fit. Vt igitur vita & ſalus ſuperat omnia bona; ita & nomen, eam ſalutem & curationem ferens, inter omnia nomina principatum teneat oportet. Hanc autem & non aliam ſignificationem eius nominis eſſe, contra omnes Hebræorum calu-

Matth. 1. mnias docuit Angelus: *Ipſe enim*, inquit, *ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum.* Quemadmodum igitur ſalutis & redemptionis opus, vincit ac excellit omnia Dei opera; ita & hoc nomen ſuperat omnia Chriſti nomina, Cõmendatur item nomen hoc,

Cantic. 1. à ſuauitate & venuſtate: *Oleum*, inquit ſponſa, *effuſum*

fusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te: dulce nomen, suaue nomen, iucundum nomen, nomen salutis. Sed multo maiorem habet comendationem ab efficacia. Hoc enim nomine nullum nomen est potentius, nullum magis efficax: in hoc nomine omnes animi & corporis morbi curantur: in Acto. 3.
hoc nomine dixit Petrus claudo: *In nomine Iesu Christi nazareni surge & ambula*, & surrexit: in hoc nomine omnes principatus & potestates aduersæ superantur: in hoc nomine iusti efficimur: in hoc Prouer. 18.
baptizamur: in hoc perficimur. *Turris fortissima nomen Domini*, inquit Salomon: In hoc nomine om- Ioan. 16.
nia à Deo impetrantur: *Quicquid petieriis*, (inquit Christus) *Patrem, in nomine meo, dabit vobis*. In hoc eodem peccata, vniuersæq. sordes nostræ abluun- 1. Cor. 6.
tur: *Abluti estis*, inquit Paulus, *sanctificati estis, iustificati estis, in nomine Dñi nostri Iesu Christi*, & quod caput est, in hoc solo nomine saluamur omnes: *Non* Acto. 4.
est aliud nomen sub sole datum hominibus, inquit Petrus, *in quo oporteat nos saluos fieri*. Magna certè efficacia est huius nominis, magna vis. Ad hoc igitur nomen in omnibus, tam aduersis, quàm secundis rebus nostris confugiamus, & non confundemur. Et quemadmodum efficacia huius nominis est maxima, ita & dignitas summa, quam explicat Paulus: Philip. 2.
Propter quod, inquit, *exaltauit eum Deus, & donauit*

uit illi nomen, quod est super omne nomen; vt in nomine IESV omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum. Hoc nomen Prophetæ & Patriarchæ à longè salutarunt: huius nominis causa Apostoli sanctique Martyres sanguinem profuderunt, & ibant gaudentes à conspectu concilii quòd digni haberentur pro nomine Iesu contumeliam pati. In hoc nomine virgines & iuuenes, omnes æstus humanos, omnesq. stimulos carnis superauerunt. Hoc nomen sancti confessores Doctoresque prædicauerunt. Det item nobis Dominus pro nomine isto pati aliquid ac perferre. Verè igitur nouum nomen: verè nomen supra omne nomen. Et multũ quidem Cabalistę laborârunt, in nouitate nominis istius astruenda, distinguentes illud ab illis nominibus, quibus antè alii sunt insigniti, vtpotè Iesus naue, Iesus Syrach, Iesus Iosedech, & si qui sunt alij: quorum primus vir fortissimus populum Dei in terram promissionis induxit: alter vir sapientissimus suis temporibus sapientiam reuocauit: tertius sacerdos sanctissimus templum Domini restaurauit. mihi tamen simplicissimus sensus ille Augustini videtur, Non sonum literarum ac syllabarum; sed quod ipse sonus significat, & quod eo sono rectè ac veraciter intelligitur, hîc accipiendum esse. Itaque multos quidem hoc nomine alios vocatos fuisse; omnes tamen istos

istos figuram potius, & syllabas, quàm rem& sensum, nominis huius, tenuisse: acceperunt illi salutem; non dederunt: prædixerunt venturam; non præstiterunt præsentem. Hoc autem nomen non in syllabis, sed in sensu positũ esse, docet Paulus, cùm dicit: *Nemo potest dicere Dominus Iesus, nisi in spiritu sancto.* quod certe nõ de syllabis, quas & Psitacus pronunciare potest, sed de sensu ac re ipsa est intelligendum. Nomen item nouum, ea ratione, appellatum puto, quòd vt dixi, à nullo vnquam antea hoc nomine sit Messias appellatus, nisi ab ipso primùm Deo, iuxta Isaiam: *Vocabitur*, inquit, *illi nomen nouum*, *quod os Domini locutum est.* Verè igitur nouum nomen: verè supra omne nomen. omnia siquidem alia diuina nomina ea, quæ virtutem & operationem aliquam designãt, in hoc nomen tanquam in mare quoddam influunt: omnia in hoc perficiuntur: omnia ad illud tanquam rami ad radicem referuntur: *Neque enim aut creari, aut gubernari, aut iustificari, aut doceri profuisset, nisi saluari prodesset*, inquit Augustinus. Nam de ineffabili Dei nomine, nihil est quod hoc loco dicamus: hoc enim essentiæ diuinæ, non operationis alicuius est, quale hoc est, de quo nunc dicimus, & qualia nomina inter se nunc comparamus. Verùm de hoc nomine aliâs fusius. Nuncio conceptio-

1. Cor: 12.

Isaiæ 62.

nis explicato Angelus, eius qui nasciturus erat adiuncta profert. Ne putes, inquit, virgo, aliquē vulgarem, ac humi repentem hunc futurum esse partum: *Hic enim erit magnus, & filius altissimi vocabitur.* Magnus ex parte diuinitatis suæ, potentia: magnus prouidentia, & rerum omnium regimine: magnus vt homo, in opere, & doctrina, coram Deo & omni populo: In omnem terram exibit sonus illius: & in fines orbis terræ verba illius. Erit magnus, & faciet tibi magna, qui potens est, & sanctū nomen eius. *Dominus noster Iesus,* inquit Origenes, *quia virtus est Dei, in omnem diffusus est orbem & in præsentiarum nobiscum est, iuxta illud quod in Apostolo legitur: Congregatis vobis & spiritu meo, cum virtute Domini nostri Iesu Christi. Virtus Domini saluatoris, & cum his est, qui ab orbe nostro in Brittania diuiduntur: & cum his, qui in Mauritania: & cum vniuersis, qui sub sole in nomine eius crediderunt. Vide ergo magnitudinem saluatoris, quomodo in toto orbe diffusa sit, & certè necdum eius veram magnitudinem exposui. Ascende in cælos, & vide eū, quomodo cælestia repleuerit; apparuit enim angelis: descende cogitatione in abyssos, & videbis eum etiam illuc descendisse; qui enim descendit, ipse est & qui ascendit, vt impleret omnia: vt in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & inferorum.*

In Lucam Hom. 6.

Con-

Considera virtutem Domini, quòd impleuerit mundum, id est cælestia, terrestria, & infernalia: quomodo & cælum ipsum penetrauerit & in superna ascenderit. Legimus enim, quòd pertransierit cælos filius Dei: si hæc videris, pariter intueberis non transitoriè dictum; Magnus erit, sed verbum opere completũ. Magnus est Dominus noster Iesus, & præsens, & absens: tribuitq; consortium fortitudinis suæ, huic cœtui nostro atq; conuentui. Erit igitur magnus, cuius magnitudinis nulla alia est mensura, nullus alius modus, nullus finis, quàm ipse pater: *Ego in patre, &* Ioan. 14.
pater in me est: & nemo nouit filium, nisi pater, neq; Matth. 11.
patrem quis nouit, nisi filius. Si igitur nosti mensurã patris, nosti mensuram filij: si modum patris, & modum filij: si magnitudinem patris, & magnitudinẽ filij. Quòd si hæc nullo sensu, nullaque ratione humana comprehendi, aut coërceri, ac mensurari possunt; ne filij quidem modum, aut mensuram, aut magnitudinem quæramus. *Minor est*, inquit Ariana impietas, *patre*. Quomodo igitur, si minor, pater in eo, aut ipse in patre erit? quomodo finito infinitus continebitur? aut quomodo finitus par infinito erit? aut, quis te tandem in ea immensitate ac magnitudine finium regundorum arbitrum, inter patrem & filium constituit? *In hoc condita*, inquit Ambrosius, *sunt omnia, quæ in cælo & in terra, visibilia*

& inuisibilia: & ipse est ante omnia, & omnia in ipso consistunt. Quomodo non magnus, cuius magnitudinis non est finis? tàm magnus, vt ipse altissimus, quia & ipse altissimus, ne sit alius virginis, alius altissimi filius; vbi non personarum, sed naturarum denotatur varietas: *Bonum est* igitur *psallere nomini tuo altissime.* Idem, inquiunt isti, de Ioanne alio loco dictum est: *Et erit magnus coram Domino,* idem de aliis. Idem planè, sed non eodem modo. Magnus Ioannes futurus esse dicitur, sed non vt Dominus, sed coram Domino, hoc est, ob præstantes suas ac diuinas virtutes, ac planè Angelicam vitam, quæ statim explicatur: *Vinum & siceram non bibet:*
Luc. 1. *& spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ: & multos filiorum Israël conuertet ad Dominum Deum ipsorum: & ipse præcedet ante illum, in spiritu & virtute Heliæ: vt conuertat corda patrum in filios; & incredulos ad prudentiam iustorum, parare Domino plebem perfectam.* Magnus ille, sed vt vox coram verbo: præcursor coram principe: seruus coram Domino: *Non erat* enim *ille lux, sed vt testimonium*
Ioan. 1. *perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ille quasi homo magnus,* inquit Ambrosius, *hic quasi Deus magnus: Magno illo in cælo, maior est, hoc autem nemo.* Ioannis magnitudo habet principium & finem:

nem: Dominus Iesus ipse principium & finis. Magnus igitur Ioannes non simpliciter, sed coram Domino. Magnus Samson, sed fortitudine: magnus Absalon, sed pulchritudine: magnus Salomon, sed sapientia. Quis autem magnus simpliciter? *Magnus Dominus, & magna virtus eius, & magnitudinis eius non est numerus. Quis Deus magnus, sicut Deus noster?* Vt rectè ex hoc loco contra Arianos concludamus in hunc modum: Nemo absolutè magnus, nisi Deus: sed Iesus Christus absolutè est magnus; Deus magnus, & rex magnus, super omnes deos: *Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur*: verus igitur Deus. Cæterùm fortè vltrà pertinacia Ariana mussitabit: Cur igitur non dicit, est magnus, quod propriè de Deo dicitur; sed erit magnus? Quia hoc ad mox futuram eius incarnationem refertur hoc sensu: Ille, inquam, qui ab omni æternitate, in patre & est & fuit magnus, hic etiam vbi tuus filius in tempore esse cœperit, non desinet esse magnus: neq; quicquam hęc tua tuæq; naturæ humilitas, de eius magnitudine ac maiestate diminuet aut detrahet; sed potius illius diuinæ & cælestis naturæ maiestas, hanc naturæ tuę paruitatē ac deiectionem vsque adeò subleuabit, vt hæc ipsa, tua natura vilis, quam de tuis sumit sanguinibus, humana, propter hypostaticam cum Deo humanę na-

turę coniunctionē ita eleuetur; vt idem, qui in omni æternitate magnus eſt & fuit, propter ſuam diuinitatem, in tempore etiam magnus iuxta humanitatem, de te ſumptam, eſſe incipiat. Quanquam & tu illa ipſa es ab initio poſſeſſa, & ante ſecula ordinata: petra illa, cuius dilectione & amore, lapidiſq; ex te excidendi deſiderio, mundum conditum eſſe, ac conformatum, magiſtri gentis tuæ tradiderunt: planta ipſius Dei manu plantata: prima creaturarum: tu es illa, cuius omnes fideles filij ſunt: illa petra prima, cuius amore Deus elegit ſibi Iſraël, elegit eum in poſſeſsionem ſibi, vt eſſet illi populus peculiaris ex cunctis populis: illud decus domus Iuda, virga de radice Ieſſe, in cuius manu ſuſcitaturus eſt Deus ſalutem Iſraëlis maximam: illa petra primaria, ex qua procedit Meſsias, cuius nomen eſt æternum, & ponet gratiam gratiæ tibi, iuxta prædictionem Zachariæ: illa ab Iſaia prædicta prophetiſſa, quæ conceptura & paritura es filium; imò domina & magiſtra prophetarum: tu es illud ſolium gloriæ altitudinis, ab Ieremia celebratum à principio, locus ſanctificationis noſtræ. Magna igitur ſimul & humilis es, & ideò magnum ſimiliter & humilem paries; & magnum, cuius magnitudinis non erit finis. Dabit enim illi Deus nomen, etiam vt homini, etiā vt filio tuo, quod eſt ſupra

Hæc omnia ſumpta ſunt ex libro Iudæ Hakados qui Reuelator arcanorū inſcribitur, & quem Doctores ob ſūmam authoritatem, magiſtrum noſtrum ſanctū appellare ſolent.

pra omne nomẽ: vt in eius nomine flectatur omne genu cæleſtiũ,terreſtriũ, & infernorũ. Erit enim hic lapis, de petra tua abſciſſus abſq; manibus: paruus primùm,ſed tẽporis ſucceſſu in excelſum montẽ ita excreſcet; vt cooperiat omnem terram, omniaque omnium ſeculorum imperia conterat ac comminuat: tuq; non amplius mater hominis, ſed mater Dei appellaberis. *Erit* igitur *magnus*, *& filius altiſſimi vocabitur:* quod primum & ſummum argumentum regis Meſsiæ eſſe debuit, iuxta illud: *Paruulus natus eſt nobis, & filius datus eſt nobis: & factus eſt principatus ſuper humerum eius: & vocabitur nomen eius admirabilis, conſiliarius, Deus, fortis, pater futuri ſeculi, princeps pacis: multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis: ſuper ſolium Dauid, & ſuper regnum eius ſedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, à modò & vſque in ſempiternum.* Filium autem antè ſecula eſſe vocatum, probant illa Dauidis verba: *Filius meus es tu, ego hodie genui te.* Apud Deum enim, non eſt cras,neq; hodie. Quoniam igitur Deus pater, ſemper fuit,ac dictus eſt pater; inde eſt & filium ſemper fuiſſe, & ſemper vocatum eſſe filium, ex quo, & per quem ipſa filiatio ad homines promanet: eatenus enim filij Dei & nos vocamur, quatenus vnigeniti filij membra ſumus,& nunc intrepidè clamamus,Abba pater. Omnem autem impoſi-

Iſaiæ 9.

rei difficultate remouet, cùm dicit filium altiſsimi futurum, cui omnia patent, omnia ſunt poſſibilia. quemadmodum omnem aufert turpitudinẽ, cùm patrem eius Dauidem paulò pòſt denunciat: Sublimis eſt, inquit, humana natura, ſed longè ſublimior angelica, diuina maximè ſublimis: & ideò, inquit, filius altiſsimi vocabitur, quod poſtea clarius exponit: *Quod*, inquit, *naſcetur ex te ſanctũ, vocabitur filius Dei.* Non quidẽ vulgari more, quo iuſti purgati à peccatis, ac per gratiã Dei iuſtificati, per adoptionem dicuntur filij Dei; ſed ſingulari ratione vocabitur filius Dei, ex quo & cuius virtute verè bis natus ſit, ſemel abſq; initio, ex æterno æternus; nunc in tẽpore ex matre mortali mortalis, homo ex homine. Sicut autẽ in hoc congreſſu diuina natura cũ humana conglutinabitur; ita partus vtriuſq; parentis naturam referet. Vocabitur tantùm, muſsitat in aliquo angulo hæreticus, & non erit. Miras verò diaboli fraudes, miram verſutiam: dictum eſt, *hic erit magnus*: offenditur verbo, *erit*; aliud deſiderat; vbi aliud poſitum eſt, *vocabitur* nempè, iterum illud, *erit*, repetit. Atqui ad obſtruendum os illius impudens, hoc vtrunque poſitum eſt, & ſupra erit, & nunc vocabitur. De Chriſto enim Domino in vtero matris concipiendo, erit, ſuperius ex ea cauſa, quam attuli, dictum eſt: at nunc de filio Dei, qui

ante ſecula genitus eſt, *vocabitur* vſurpat Angelus. Si *erit* dixiſſet, tum illud impiũ olim Ario vſurpatũ ſophiſma veterator inferret, ergo erat tẽpus, quando non erat; quod ne faceret, *vocabitur* potius, quàm *erit* dixit Angelus. filius enim Dei cùm in omni æternitate eſſet, & ante omnia ſecula, per quẽ facta ſunt & ſecula; vocari tamen, id eſt, mundo inneteſcere in tempore debuit, poſteaquam in terris viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus eſt. Tunc demùm paſsim ab omnibus filius Dei appellari cœpit, omnibus conſpicuus in omnium oculis miracula edens. Ratiocinabatur ex hoc loco impius Seruetus, non fuiſſe eum Dei filium, antè quàm carne indutus appareret, quia dictum eſt ab Angelo, *vocabitur.* Sed huic præclarè reſpondit iam olim Andreas Ieroſolymitanus: *Vocabitur*, inquit, *non quòd verbum exiſtendi principium de carne ſortitum ſit; erat enim in principio verbum, & Deus erat verbum, & verbum erat apud Deum; & ipſe conditor ſeculorum, patri coæternus, & vniuerſalis creator: ſed iuxta ſubſiſtentiam ſibimet vniens humanam naturam, etiam tum, vt homo, filius Dei vocari cœpit; eamq; ob cauſam mater eius, mater Dei appellata eſt.* Vocatus eſt autem primùm à patre ipſo, qui in eius baptiſmo illud inclamauit: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite.* Deinde à ſpiritu ſan- Matth. 3. Luc. 9.

Matth. 16. cto, per os Petri loquente: *Tu es Christus filius Dei*
Matth. 8. *viui.* Vocatus à Diabolo: *Iesu fili Dei, ante tempus venisti huc, torquere nos?* Vocatus & à crucifigen-
Matth. 27. tibus eum, toties illud repetentibus: *Verè filius Dei erat iste*: vocatur à fidelibus omnibus. Si igitur filius, ergo & hæres; ergo Deus benedictus in secula. Fremit amplius improbitas Ariana, adoptiuus fuit filius. Atqui hoc modo omnes vocamur filij Dei, & sumus, qui adoptamur in spem æternæ hæreditatis: atq; ita nihil magnū, nihil nouū, nihil singulare
Ioan. 1. de illo protulisset Angelus: *Quotquot enim receperūt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.* quæ quidem nostra filiatio, vmbra tantùm & imago est veræ illius & naturalis, & coæternæ filiationis: quod sic explicauit Paulus: *Nam quos*, inquit, *præsciuit, &*
Rom. 8. *prædestinauit, conformes fieri imagini filij sui; vt sit*
1. Ioan. 5. *ipse primo genitus in multis fratribus.* Et Ioannes: *Vt simus in vero filio eius, qui est verus Deus & vita æterna.* Quæri autem hoc loco idq; à doctis solet: Cur filius Dei potius factus sit homo, & non pater, aut spiritus sanctus? Cuius rei multæ adferri possunt rationes. An quòd, per quem facta sunt, per eum reficienda erant omnia. Nam & artifex, per quā artis formam rem condidit; per eandem, collapsam illā restaurare solet. Omnia autem in sapientia facta sunt, siue quæ in cælis sunt, siue quæ in terris; om-

nia

nia igitur per eandem ſanari debebant. An quòd lapſus naturæ noſtræ, qui per affectationem ſcientiæ & ſapientiæ accidit: (Eua enim ſcire mala & bona voluit) per eandem ſapientiam erigi debuit. Porrò ſapientia patris filius eſt; per eum igitur recuperari hominem oportuit, iuxta illud: *Scio ego quoniam propter me tempeſtas hæc grandis ſuper vos.* An quòd non niſi per brachium & virtutem Dei dexteramq; excelſi, quæ filius Dei eſt, hic tantus caſus emendari reſtaurarique potuit. An quòd Lucifer inprimis & maximè filio Dei inuidit, & aduerſatus eſt: ab eodemque vinci & ſuperari debuit. An quòd, vt putat Anſelmus, qui erat incarnandus, oraturus erat pro humano genere; & ſatis conuenientius ſuſcipit mens humana, filium patri, quàm alium aliis ſupplicare. quamuis hæc ſupplicatio non fiat à diuinitate, ſed ab humanitate ad diuinitatem. Quam idcircò filius Dei facit; quia homo per vnitatẽ perſonæ, filius Dei eſt. An quòd ambo, Diabolus, ſcilicet & homo, per rapinam ſe voluerunt facere ſimiles Deo; cùm propria ſunt vſi voluntate. Nulla igitur trium perſonarum, Dei congruentius ſemetipſam exinaniuit formam ſerui accipiens ad debellãdum Diabolum, & intercedendum pro homine; qui per rapinam ſimilitudinem Dei falſam præſumpſerant, quàm filius, qui ſplendor lucis æternæ, & vera

Ionæ 2.

Cur Deus homo lib. 2. c. 9 Et de incarnatione verbi cap. 4.

patris imago,nō rapinam arbitratus est,esse æqualem Deo, verum per veram æqualitatem & similitudinem dixit: Ego & pater vnum sumus. Et, Qui videt me,videt & patrem. Nullus namq; iustius expugnat reum, vel punit, aut illi misericordius parcit, vel pro eo intercedit; quàm cui specialius iniuria fieri probatur: nec aliquid conuenientius opponitur falsitati ad expugnandum, aut apponitur ad saluandum,quàm veritas. In illum enim falsam Dei præsumentes similitudinem specialius primi parentes peccasse videntur, qui vera Dei patris similitudo creditur. An quòd, si quælibet alia persona incarnaretur, essent duo filij in trinitate; filius scilicet Dei, qui & ante incarnationem filius est, & ille qui per incarnationem filius esset virginis: & esset in personis, quæ semper æquales esse debent, inæqualitas secundùm dignitatem natiuitatum. Digniorem namq; natiuitatem haberet natus ex Deo,quàm natus ex virgine. An quòd pater in creatione, spiritus sanctus in gubernatione, filius in incarnatione ac redēptione, innotescere debuit. An propter eas omnes causas, an propter alias,quas ipsum verbum melius nouit. Quod etiā propterea in scripturis sæpius germen dici, veteres annotarunt Rabini; quia conuenientius fuit filium, quàm patrem, aut spiritum sanctum, incarnari: non tamen alium Deum à

patre.

patre & spiritu sancto: vt hoc ipsum venustissima similitudine illustrat Anselmus: *Si riuus*, inquit, *per fistulam currat, à fonte vsque ad lacum: nonné solus riuus, quamuis non alius Nilus, quàm fons & lacus, infistulatus est, vt ita dicam: Sic solus filius incarnatus est; licet non alius Deus, quàm pater & spiritus sanctus.* Qualis autem hic futurus sit filius, mox ex ipsa hæreditate, regniq; ipsius amplitudine ac maiestate demonstrat; ac cùm quantus in se sit docuisset; nunc quantus ab extra futurus erat docet: eũ scilicet solum verum Messiam, à prophetis prædictũ, & tot seculis expectatum ac desideratum, futurum; qui neque fraude, neque aliqua externa vi regnum suum sit consecuturus: sed ab ipso Domino Deo illud accepturus, & ideò regnum eius sempiternum futurum. Si igitur pater illi dabit, minor est patre? Nequaquam: hoc enim non aliquam inæqualitatem, sed rationem tantùm fontis & originis designat: quomodo & naturam & essentiam, & omnia alia dicitur filius à patre accepisse; solus enim pater à nullo est; filius à solo patre & est, & omnia sua habet. Quanquam hæc omnia ad futurã conceptionẽ & generationem eius hoc loco referantur. Dicitur autem regnum Messiæ, sedes Dauid, & ipse Messias nomine Dauidis, vt apud Ieremiam: *Seruient Domino Deo suo & Dauid regi suo.* Apud Ezechielem.

De incarnatione verbi cap. 7.

Ierem. 30.

Ezechiel 24. lem item : *David seruus meus regnabit princeps super illos.* Apud Oseam : *Requirent Dominum & Dauid regem suum.* Et apud Amos : *Suscitabo tabernaculum Dauid.* multis de causis: vel quòd regi Dauidi præcipuè antè alios promissum fuerit: *De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam.* vel quòd ex eius stirpe & progenie sit ortum : *Orietur virga de radice Iesse, & flos de illa ascendet.* vel quòd in ipsius Dauidis regno fuerit inprimis figuratum. Quemadmodum enim Dauid regno suo nulla vi, nullo humano consilio, nullis mortalium opibus ac præsidiis potitus est; sed quasi de manu Dei in manum illud gubernandum accepit: sic Christi regnũ nullis humanis consiliis, nulla ope externa, nulla vi aut potentia stetit; sed sola sempiterna Dei voluntate & ordinatione, fundatum est. Et quemadmodum rex Dauid, etsi quidem in regem vnctus erat, non tamen statim regno potitus est, illudque adiit; sed priùs cum Goliath congressus est: priùs multis aduersis & calamitatibus iactatus: multa vndique, tàm à domesticis, illisque quos beneficiis aliquando affecerat, quàm ab alienis perpessus. Ob quam suam perseuerantiam ac patientiam, victor demùm gloriosus potentissimusque rex factus; ac in solio regni summa pace & quiete, primùm super domum Iuda, deinde supra vniuersum Israël, ne quicquam inimi-

Osee 3.

Amos 7.

Psal. 131.

cis

cis eius obsistentibus, ac nihil non contra illum tũ molientibus, consedit. Ita Christus Dominus, primùm quidem in suo baptismate à spiritu sancto vnctus est; non statim tamen in suo consedit solio: sed priùs multos & varios labores exhausit, ac exantlauit: omneque genus calumniarum ac tribulationum pertulit: in acerbam crucem ad extremum actus; demùm sempiterni patris voluntate à morte tertia die excitatus, illam vocem audiuit: *Sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.* Et quemadmodum Dauid rex, non simul toti regno imperauit; sed primùm super tribum Iuda solam constitutus, deinde multo pòst tempore vniuerso regno Israëlitico potitus est. Sic rex Mesias, non simul itidem toto regno suo auctus est, sed bis similiter quodammodo in sede Dauid consedit: primò quidem, tunc cùm ascendens super vniuersos cælos, in dextera consedit patris, vnde factus est caput super vniuersam ecclesiam; datæque sunt illi gentes in hæreditatem, & in possessionem termini terræ: secundò autem, in extremo iudicio firmam ac fixam accipiet sedem, suiq; imperij potestatem; vbi subiectis inimicis sub pedibus suis regnabit in domo Iacob in æternum: *Dominabitur cum sole & ante lunam*, & luna in cælo testis erit fidelis: *& regni eius non erit finis*, vt inquit Gabriël. Minor erat

inter fratres ſuos Dauid, pecus paſcebat, vilis & abiectus:ſic & Chriſtus Dominus formam ſerui gerens,fabri filius,vel à fratribus ipſis ſpretus: *Nam et fratres eius*,inquit ſcriptura, *nõ credebant in eũ*.veluti vorax & vini potor,dæmoniũq; habens,reputatus fuit. Dum proderat Dauid, & quibus proderat, ab illis vexabatur: ſic alter Dauid ab iis,inter quos miracula geſsit, toties calumniã paſſus, toties lapidibus petitus eſt. Cedendo malis vicit Dauid regnoq; potitus eſt: mortem obeundo Chriſtus dñs in throno ſuo cõſedit. *Et regnabit in domo Iacob*,inquit Angelus: domo, inquit,peregrinante, ſeruiente, fugiente. Regnabit autem miſeros & afflictos ſubleuando: malos extirpando: bonos exaltando: omnibus imperando: hoſtes ſubiugando: iura promulgando. Regnabit per gratiam, & gloriam: regnabit per charitatem: regnabit per hypoſtaticam vnionem. Huic enim domui ſalus peculiariter fuit promiſſa: huius Chriſtus, teſte Paulo, miniſter fuit; in hanc aliæ gentes & populi noua adoptione inſertæ ſunt. Inde orbis totus leges & iura petere debuit, niſi ſua defectione tanto ſe abdicaſſet honore. Non tamen qui filij carnis,filij Abraham,filij Iacob; ſed qui filij ſunt ſpiritus. Potens eſt tamen Deus & illos inſerere. Noli igitur altum ſapere,ſed time. Mitiſsimum fuit regnum Dauid, ipſeq; patientiſsimus

rex:

rex: mitissimum & Christi Domini. Auxit cultum diuinum Dauid: erexit Christus Dominus. Charitate & patientia excelluit Dauid: superauit omnes Christus Dominus. Vltimò Dauid rex, vniuersum cursum regni sui, non sine cruce multisque calamitatibus transegit: ita hic ipse rex noster, positus est in signum cui contradicitur: in lapidem offensionis: in petram scandali multis de domo Israël: in quem vniuersæ portæ inferorum omnia tela ignita sua direxerunt. Vicit tamen hæc omnia vterque Dauid; & completum est illud de vtroque: *Sedit rex in domo sua, & Dominus dedit ei requiem vndique ab vniuersis inimicis suis.* 2. Reg. 7. Senex plenus dierum, aut potius æternitatis. Et hæc quidem hactenus. Quæ autem & qualis, & quo loco hæc sedes esse debeat, sequens docebit sermo.

Q NVN-

NVNTII SALVTIS,

Siue de incarnatione,

SERMO QVARTVS.

Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis.

MVlta equidem & pręclara sunt apud prophetas regis Messiæ, cuius nunc gloriosam incarnationem explicamus, insignia atq; ornaméta; inter quæ illud inter cætera nõ obscurum est Isaiæ: Isaiæ 42. *Non*, inquit, *clamabit*, *neque accipiet personam*, *nec audietur vox eius foris. Calamum quassatum non conteret: & linum fumigans non extinguet. Non erit tristis neque turbulentus*, *donec ponat in terra iudicium: & legem eius insulæ expectabunt.* Non tristem, non violentum, non rapacem futurum pollicetur Propheta. Hoc idem nunc Angelus virgini annuntiat. Docet enim, hunc ipsum recens nasciturum, & concipiendum regem, non vi, nec armis, nec vlla seculi potentia aut violentia, regno suo potiturum; sed de manu omnipotentis Dei illud accepturum: *Dabit*, inquit, *illi Dominus Deus sedem Dauid patris*

eius: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis. Quod quàm planè completum fuerit, vel ex illis ipsis, qui ad hoc occupādum regnum missi fuerant, ducibus, piscatoribus, inquam, duodecim Apostolis, videre licet, qui nulla sapientia, nulla eloquentia instructi, nullis mundi præsidiis muniti, nullis ornamentis commendati, nudi, egentes, angustiati, orbem terrarum pedibus sui regis subiecerunt. Quod autem hoc regnum, & quale sit, & vbi consistat, posteaquam de rege diximus, nunc paucis explicemus. Quod etsi semper maximas difficultates habuit, fuitque inuentu perdifficilè; hoc tamen tempore maximè, vbi de hoc regno eiusque regni sede, tantæ & tales contentiones sunt exortæ, est difficillimum, inprimis autem necessarium.

Christus igitur Iesus Saluator noster, cùm sit verus Deus & homo, illud ab æterno, hoc in tempore: habet quædam, quæ sibi ab æterno natura sua sunt, cum patre, & spiritu sancto communia, vtpotè naturam & essentiam, vitam, gloriam, imperium, vim creantem & gubernantem, tenentemque omnia: habet alia, quæ vt homo, in tempore à patre accepit; eaque obedientia, qua patri obediens fuit, *vsq; ad mortem, mortem autem crucis*, sibi vt homo quæsiuit. Talia autem sunt, nominis supra omne nomen

De orthodo. fide 3. cap. 8. exaltatio,& latriæ cultus. Quod ita explicat Damascenus: *Non timeo carbonem tangere propter ligno copulatum ignem: Adoro Christi Dei mei simul vtramq; naturam propter carni vnitam deitatem.* Et Augusti-

Sermo 58. de verb. Dñi. nus: *Ego dominicam carnem imò perfectam in Christo humanitatem ideò adoro, quod à diuinitate suscepta, & deitati vnita est; vt non alium, & alium, sed vnum eundemq; Deum & hominē filium Dei esse confitear.* Vt enim vestis, & trabea regis magni, vnà cum rege, vno cultu quodammodo honoratur, quæ sine rege eiusque ratione nullum mereretur honorem: ita, & multò magis, caro Christi, propter eam quam habet arctissimam, id est, hypostaticam, in vna persona cum diuinitate coniunctionem, eodem cultu, quo ipse Deus colitur; quæ eadem à diuinitate seiuncta (quod tamen neque fuit, neque erit vnquam; quod enim semel assumpsit, dimittet nūquam) amplius eodem cultu non coleretur. Quantisper autem cum diuinitate coniuncta, vnam efficit Christi personam, ita colitur; vt in nomine eius omne genu flectatur, cælestium, terrestrium, & infernorum: nisi fortè quis infectus Iudaica, aut Ariana, vel Sacramentaria labe, id facere recuset, ac contra Deum suum tergum vertat. Sic eodem modo hic ipse Christus Dominus, omnem iudiciariam accepit potestatem, vt ipse sit iudex viuorū & mortuorum

tuorum, iuxta illud: *Causa tua iudicata est, veluti* Iob 36.
impij: causam & iudicium recipies. Et illud: *Pater* Ioan. 5.
non iudicat quenquam: sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium, sicut honorificant patrem. Consecutus est item & illud, vt sit caput super omnẽ ecclesiam; in quam ille vniuersum motũ, sensum, vitam, omnem vbertatem gratiæ largissimè confert, atq; illi subministrat. Illud similiter, vt sit rex regũ, Dominus dominantium; ac deniq; vt habeat sedem Dauid patris sui, & regnet in domo Iacob in æternum. Hoc igitur nunc agit Angelus: huic ipsi ab æterno excelso prę omnibus regibus terrę secundùm suam diuinitatem, pollicetur similiter; etiam iuxta illius humanitatem, daturum Deum sedem Dauid patris eius: & regnaturum eum in domo Iacob, regniq; eius finem nullum futurũ. De qua sede & domo Iacob, quæ & qualis futura esset, magna est & fuit semper controuersia: hæcque sola res Iudæos in transuersum egit, atque in ipso portu, quasi naufragium perpeti fecit. Legebant siquidem apud omnes ferè prophetas, Messiam regem futurum soliumque Dauid occupaturum. Nam & apud Isaiam Isaiæ 9.
illud legitur: *Paruulus natus est nobis, & filius datus est nobis: super solium Dauid, & super regnum eius sedebit, vt confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, à modò vsque in sempiternum.* Et apud

Ierem. 30. Ieremiam : *Ecce dies venient, & suscitabo Dauid germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet*
Ezech. 34. *iudicium & iustitiam in terra.* Et apud Ezechielem : *Et Dauid seruus meus princeps in medio eorum, ego Dñs locutus sum: & percutiam illis foedus pacis, pactũ*
Amos 9. *sempiternũ erit eis.* Et apud Amos: *In die illa suscitabo tabernaculum Dauid quod cecidit, et reædificabo aperturas murorum eius, & ea quæ corruerunt instaurabo.* Fuit igitur hic sensus, hæc expectatio omnium, venturum Messiam, visibilem sedem & thronum Dauidis statim occupaturum; ac inde vniuersas gentes regno & imperio suo subiecturum, omnibusq; gentibus ac linguis imperaturum. Vnde illa hebraicæ
Matth. 29. gentis puerorum acclamatio: *Hosanna filio Dauid:*
Marci 11. *Benedictus qui venit in nomine Domini rex Israël;*
Luc. 19. *benedictum, quod venit, regnum patris nostri Dauid: pax in cælo & gloria in excelsis.* Peruenerat hæc opinio ad Apostolos vsque ipsos. Vnde illa frequens
Acto. 1. percontatio : *Domine num in tempore hoc restitues regnum Israël?* Vnde illa matris filiorum Zebedæi
Matth. 20. prensatio : *Dic vt sedeant hi duo filij mei, alter ad dexteram, alter ad sinistram tuam, in regno tuo.* Vnde illa
Luc. 22. ambitiosa Apostolorum contentio, *quis eorum videretur esse maior*: Omnia enim ad sensibile & temporale quoddã regnum Christi referebant. Hæc autẽ proueniebant inde, quòd & Iudæi & Apostoli ignorabant,

rabant, quod & quale regnum ipſius Dauid fuerit, & poſtea Chriſti Domini futurum eſſet: nempè hominibus ſenſui deditis, nihil aliud, niſi quod ſenſum moueret, intelligentibus atque deſiderantibus. Potiſsimum verò hæc inde, vnde itidem & nunc omnes errores atque hæreſes exoriuntur, promanabãt, quòd partem tãtùm quandam ſcripturæ de eo regno viderent, alias autem negligerent. Quemadmodum autem pulchræ ſtatuæ aut imaginis, non pars vna tantùm eſt videnda, ſed totum corpus diligentius conſiderandum: ſic cuiuſque ſcripti totus ſcopus, tota videnda eſt ſimul analogia, tota rerum ſeries atque connexio. Quod in ſacris ſcripturis maximè elucet, quas qui totas non nouit, nihil nouit; quæ non tàm verbis, quàm re & ſenſu ipſo loquuntur. Hinc quidam ea, quę maximè ſcripturæ aduerſantur, ſcripturæ conſentanea eſſe putant; & contrà quæ ſcripturam ipſam ſpirant, ab ea alieniſsima eſſe iudicant. A Dauidis igitur regno, quod typus regni Chriſti fuit, exordiamur: quod neque penitus terrenum & ſeculare, neque item penitus cæleſte aut ſpiritale; ſed partim terrenũ & ciuile, partim item ſpiritale fuit. Hoc vbi totam ſimul ſcripturam inſpexeris, omneſque partes eius ſimul contuleris, planè perſpicies. Terrenum, ciuile ac politicum, qua parte regnũ Dauid fuerit, nihil attinet dicere:

In ma-

Psal. 99. *In matutino*, inquit, *interficiebã omnes peccatores terræ, vt disperderem de ciuitate dñi omnes operantes iniquitatem.* Spirituale autem fuit, non solùm ea parte, quòd vmbra & figura quædam esset, vti dictum est, regni Christi; nam vtrunq; ex paruis initiis ortum; vtrunque nec vi, nec dolo partum, sed ab ipsa dextera excelsi porrectum; vtrumq; multis tribulationibus, persecutionibus, molestiis, antecedentibus & consequentibus vexatum est: sed longè magis ex illa ratione, quòd cælestis patriæ promissiones acceperit, illique populo præfuerit, qui promissionem & signaculum fidei, circumcisionem, inquam, atq; æternæ patriæ spem habuit, atque multa alia futuræ vitæ pignora acceperit. tum quòd totum illud Dauidis regimen, non hoc solùm spectabat, vt tantùm in præsenti vita felix & incolume regnum suum esset; sed longè magis, vt ad cælestem illam & æternam patriam aspiraret, eoque perueniret. Cuius regiminis, præstans illud & diuinum commentarium est, Psalterium, inquam, in quo abundè & prolixè cælestis patriæ omnis decor, splendor, dignitas cõtinetur; omnesq; illius consequendæ artes, & modi ita explicantur, vt à nullo neque solidius, neque religiosius, neque venustius explicari possint: ita vt in tertia parte vniuersæ sacræ doctrinæ saluator ipse illud reposuerit, vbi inquit, *In lege prophetis &*

psal-

psalmis. Cuius quidem patriæ ſeipſum ipſe rex ita cupidum eſſe demonſtrat, vt quemadmodum ceruus in ſumma ſiti, ad fontes aquarum incitato curſu fertur; ſic ille lachrymas ſuas ſibi fuiſſe panes die ac nocte, dum recordatur cæleſtis Sion, magnificè canit. Itaque illi, qui eius parebant regimini, Dei filij & erant, & vocabantur, æternæ hæreditatis participes aliquando efficiendi: quemadmodum ex aduerſo, qui illius doctrinæ ac imperio parere nolebant, illudque aſpernabantur, iſti filij Belial, hoc eſt, filij ſine iugo, filij gehennæ vocari ſolent; à vita non ſolùm temporali hac, ſed æterna etiam excludendi. Et de Dauidis quidem regno, hæc pauca ex multis. Quemadmodum igitur Dauidis regnum, nō terrenum tantùm & certi temporis, ſed ſpiritale etiam & cæleſte, ob eas cauſas, quas diximus, erat; ita & Chriſti domini regnum, cuius illud vmbra & typus fuit, non ipſum temporale regnum ſolùm, aut huius ſeculi, de hocque mundo eſſe debuit, ſed æternum etiam & ſpiritale. Spiritalis regis eſt, ſacramenta inſtituere, doctrinam de Deo tradere, & confirmare, ac vbi res poſtulat abrogare; quaſdam humanas leges, vt diuinæ ſubſtituantur, vel auferre penitus, vel interpretari: ſalutem & iuſtitiam largiri: cælum donare. Quæ omnia fecit Chriſtus dominus, qui patre vngente ſpiritus ſancti vnctione vn-

ctus fuit, iuxra Irenæum, qui demùm temporali regno post mortem suam in suis successoribus defunctus est, iuxta illud: *Stabiliui thronum eius in sempiternum.* Ea tamen differentia regni illius & Dauidici fuit, vt in huius quidem regno, id quod temporale fuit & terrenum, magis appareret, ac quasi emineret, familiamque duceret: illud autem, quod spiritale, pertenue ac perobscurum esset. In Iesu Christi autem imperio contrà; illud quod terrenum & seculare est, nec ita statim, nec ita manifestè apparere; quod autem cæleste & spiritale est, id subitò & longè illustrius in eo dominari ac elucere debuit. Quantum autem anima corpori præstat, tantum imperium Christi imperiis omnibus præstare debuit: & ideò spiritu potius quàm carne regi; eamque ob causam ab eo, quòd primatum in hoc regno tenet, & Theophylactus & alij S. patres planè spirituale & cæleste regnum hoc dixerunt: ita tamen, vt hoc aliud visibile, quod in hoc mundo versatur, ac militare, ordinemque suum hierarchicum tueri debet, non excludant. Quod ita esse, vetustissimus doctor Athanasius testatur: *Accipit autem in his verbis thronum Dauidis corporaliter, ex ratione prosapiæ, qua pater illi Dauid fuit. Et regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis, etc. Ergo capiens Christus thronũ Dauidis, trans-*

De sanctiss. Deipara.

transtulit illum, & dedit sanctis Christianorum regibus, vt conuerteret eos ad domum Iacob, qua tradita in opprobrium & direptionem regnabit in Christianis in æternum, & regni eius non erit finis. Non enim populo vlli alij residui sunt prophetæ, secundùm visiones Danielis: sed hunc solùm Mesiam esse prædicant, & regem agnoscunt, perseuerantem vsque ad secundum suum ipsius aduentum; quo tempore quum venerit, manebit rex in seculum, & regni eius non erit finis. Siquidem genitus ex virgine, & consumatis omnibus, quæ ad negotium mortis & crucis pertinebant, post resurrectionem ad suos aiebat: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra. Ecce iam inde regnare incepit, & prædicatur Christianorum rex: quemadmodum in exordio precum suarum, se inuicem adhortantes, atque in cœtum conuocantes clamare solent: Venite adoremus, & procidamus coram Christo rege nostro. Et illud itidem, is qui venturus est in magno suo & illustri aduentu, permanebit regnans in æternum, & regni eius non erit finis. Et regnum quidem Dauid terrenũ & visibile desinere, finemq; habere: regnum autem eius spirituale perpetuò duraturum fuisse: ad eosque potius qui fidem Iacob, & Dauidis secuti sunt, quàm genus carnale pertinere, abundè docent prophetæ. Quod tamen neque Iudæi, neq; Apostoli illis temporibus rectè intellexerunt; tem-

pus verò ipsum & res postea clariùs edocuit. In
Psal. 31. quibus princeps ipse Dauid: *Iurauit*, inquit, *Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum: de fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. Si custodierint filij tui testamentum meum, & testimonia mea, hæc quæ docebo eos, & filij eorum vsque in seculum*
Psal. 88. *sedebunt super sedem tuam.* Et in alio psalmo: *In æternum illi seruabo misericordiam meam, & testamentum meum fidele ipsi: & ponam in seculum seculi semen eius, & thronum eius sicut dies cæli. Si autem dereliquerint filij eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, si iustitias meas profanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in verberibus peccata eorum: Misericordiam autem meam, non dispergam ab eo, neque nocebo in veritate mea, neque profanabo testamentum meum, & quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit, & thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum & testis in cælo fidelis.* Quæ de regno visibili Dauidis, quod in Roboam nepote eius scissum fuit, nequaquam intelligi possunt. Et hæc quidem ipse Dauid magnificè. At longè distinctius Ieremias, cuius prophetæ sensus ille est: Iosias iustus, & Deo gratus, quatuor habebat filios, Ioachazum,

inquam

inquam, & Ioachimum, Sedechiam, & Selumum; ex quibus Ioachimus, cùm omni genere vitiorum ſcelerumque vitam ſuam contaminâſſet: populum Dei oppreſsiſſet: viduæ aduenæ & pupilli cauſam non iudicâſſet: Deum ad iram prouocauit: & non tantùm ipſe, verùm etiã filius eius Ieconias; quem non minus ſcelerum, quàm regni ſucceſſorem reliquit. Latere hoc noluit ſeruum ſuum Ieremiam Dominus, & ea verba in commentarios prophetiæ ſuæ de vltimo, quantum ad carnem, regni Dauid occaſu, referre iuſsit: *Hæc dicit dominus: Scribe virum iſtum ſterilem, virum qui in diebus ſuis non proſperabitur; nec enim erit de ſemine eius vir, qui ſedeat ſuper ſolium Dauid, & poteſtatem habeat vltra in Iuda.* 22. cap. Quo loco vbi virum ſterilem ſcribebere iubet; non tàm eam ſterilitatem, quæ carnis eſt, quàm ipſam imperij & regni ablationem, denuntiat Deus. Nam etſi de Ieconia natus eſt Salatiel, cæterique ſeptem filii, & de Salatiel natus eſt Zorobabel; & per ordinem ventũ eſt ad Chriſtum: tamen vt D. Hieronymus inquit, in diebus Ioachin, id eſt Ieconiæ, non ſucceſsit ei rex filius, ſicut ipſe patri ſucceſſerat; ſed fuit in captiuitate & Salatiel, & Zorobabel, & vſque ad Chriſtum nullus obtinuit regiam poteſtatem. Vnde & Ioſephus refert de ſacerdotali genere, ac tribu Leui fuiſſe principes,

quibus ſucceſſerit Herodes Antipatri filius Proſelythus. Quod autem de non auferendo ſceptro de Iuda ſcriptum eſt; id non tàm ad domum Dauid referendũ eſt, quàm ad tribum totam; quæ ſemper inter alias tribus primas partes obtinuit: à qua & gens tota, & regio, vt Euſebius de Euangelica demonſtratione docet, Iudæa denominata eſt. Quæ ſceptrum illud à ſpiritu ſancto per Iacob domui Iudæ datum, primùm in regibus, deinde in iudicibus ordinariis Sanhedrin, hoc eſt, ſeptuaginta ſeniorum, qui etiam ablato regno in Gazith cauſas populi iudicabant, conſeruauit. Penes hoc collegium ſeptuaginta ſeniorum, ſumma pacis ac belli fuit: his authoribus, bella ſuſcipiebantur ac deponebantur: hi de maximis rebus cognoſcebant: hi omnes legis ac fidei difficultates decidebant. *Non erant iudicantes tribum*, tradunt Rabini, *vel ſceptrum, neque pſeudoprophetam, neque ſacerdotem magnum, niſi domus iudicij ſeptuaginta iudicum: nec erant egredientes ad licitum bellum, niſi ſecundùm os domus iudicii ſeptuaginta iudicum: nec addebant ciuitati, nec ſalariis templi, niſi per os domus iudicii ſeptuaginta iudicum: nec conuentus iudicum inferiorum tribubus poterat ordinari, niſi per domum iudicii ſeptuaginta iudicum; quod per manuum impoſitionem fiebat.* Retinebantque hi authori-

thoritatem ſuam vſque ad tempora Herodis Aſca-lonitæ; qui non modò alienigena, patre Idumæo, matre Araba; verùm ſeruus quoq; Machabæorum fuit: ex eoque conſilio plurimos occidit, reliquis autem ſuam authoritatem ademit. Vnde illa eius ordinis querela: *Nobis non licet occidere quenquam.* Et in libro Sanhedrin Ieroſolymitano: *Væ nobis, quia receßit ſceptrum de Iuda, & nondum venit filius David, id eſt, Meßias.* Quod ipſa prophetia pulchrè diſtinguit: *Non recedet ſceptrum de Iuda, & iudex, ſeu ſcriba, de fœmore eius, donec veniat Silo.* Quibus verbis planè indicatur: etſi ſceptrum, ſeu regnum, de Iuda ablatum fuerit; iudicem tamen & ſcribam auferendum non fuiſſe, donec veniret Silo, id eſt, filius virginis Meſsias, cuius eſt regnum. Quanquam non in iudicibus tantùm, qui ſcribæ dicebantur; ſed etiam in principibus continuatio hæc ſceptri ſeu principatus demonſtrari poſsit. Nam & Zorobabel, qui populi in reditu è captiuitate princeps extitit, de tribu Iuda fuit: & alii omnes penes quos vſque ad Machabæos adminiſtratio fuit, de tribu Iuda fuerunt, vt ipſi etiam Talmudiſtæ tradunt. Machabæi quoque, qui poſtea vſque ad Herodem Aſcalonitã Iudæorum principatum obtinuerunt, de tribu Iuda cenſebantur: quia tribus regia & tribus Iuda commixtæ

mixtæ erant, vt patet 4. Reg. 11. Vnde & ipsi Machabæi secundùm genus maternũ ex tribu Iuda processerunt. Verum nos, vnde digressi sumus, reuertamur. Cùm igitur, ita vt paulò antè diximus, de vltimo occasu regni seminis Ieconiæ per Ieremiam prædictum fuisset, statim sequenti capite illud sequitur: *Ecce dies venient, dicit Dominus, & suscitabo David germen iustum; & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet iudicium & iustitiam in terra.* Et capite 30. *Non dominabuntur eis amplius alieni; sed seruient Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.* Et apud Oseam: *Dies multos sedebunt filios Israël sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim; & posthæc reuertentur filij Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum; & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius nouissimo dierum.* Magistri quidem Hebræorum diuinantes, & quasi circa ianuam ambulantes, dixerunt: *Iste rex Messias, si de viuis est, David est nomen eius; si de mortuis, David est nomen eius.* Verùm hæc ita cõmodissimè explicantur: si illa prima ad temporale Dauidis regnũ, quod plerunque ob peccata principum de gente in gentem, de familia in familiã transferri, ac nonnunquam penitus extingui, ac occumbere solet: hæc verò ad spirituale dominium, æternis duraturum

Ierem. 23.

Osee 3.

rum temporibus, referantur. Equidem ipse Ieremias, quale hoc sit regnum, de quo posterius dixit, & quod denuò exoriturum prædixit, in sequentibus exponit: *In diebus*, inquit, *illis, saluabitur Iuda, & Israël habitabit confidenter; & hoc est nomen, quod vocabunt eum: Dominus iustus noster. Et non dicent vltra: Viuit Dominus, qui eduxit Israel de terra Ægypti; sed viuit Dominus, qui eduxit semen Isráëlis de terra Aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiceram illos.* Sed & primus Dauid, regni sui perpetuitatem; ac secundi Dauid suscitationem, diuinitus exponit, eumque vt Deum verum celebrat: *Disposui testamentum electis meis, iuraui Dauid seruo meo, vsque in æternum præparabo semen tuum, & ædificabo in generatione & generationem sedem tuam. Confitebuntur cæli mirabilia tua Deus, etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorum. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino, similis erit Deo in filiis Dei? Deus qui glorificatur in concilio sanctorum, magnus & terribilis super omnes, qui in circuitu eius sunt. Domine Deus virtutum, quis similis tibi?* quæ ad spirituale regnum referri, nemo est qui non videat. Quod cùm cœca Iudæa nec videt, nec distinguit, errat vsque adhuc, & alios in errorem inducit. Ideò verum regem Dauidem repudiat, alium Mesiam expectat, Antichristi pompam & splendorem præstolatur.

Ierem. 23.

Psal 88.

latur. Illud, inquam, non videt, regnum quidem Dauidis ciuile illud & seculare desiturum fuisse; regnum autem eius spirituale sempiternis temporibus, in rege Messia mansurum esse: & hoc est, quod nunc pollicetur Angelus: *Dabit*, inquit, *illi Dominus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum: & regni eius non erit finis.* Dabit, inquit, illi Dominus Deus, sedem Dauid; non illam angustam, & terrenam, non mortalem, & caducam tantùm; sed æternam quoque, & cuius finis non sit futurus, quæ in omnes gentes diffundenda foret:
Psal. 71. *Et dominabitur à mari vsq; ad mare, & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum.* Hæcque causa est, cur Christus dominus, cùm eum turba regem creare voluerat, id omninò refugerit: hæc causa, ob quã apud Pilatum dixerit: *Regnum meum non est ex hoc*
Rom. 9. *mundo, etc.* Quod idem confirmat D. Paulus: *Non omnes*, inquiens, *qui ex circumcisione sunt Isráel, hi sunt Isráelitæ; neque qui semen sunt Abrahæ, omnes filij Abrahæ: id est, Non qui filij carnis, hi filii Dei; sed qui filii sunt promißionis, æstimantur in semine. Promißionis enim verbum hoc est &c. iis quos vocauit, nõ solùm ex Iudæis, sed etiam ex gentibus: sicut in Osee dicit: Vocabo non plebem meam, plebem meam, & non dilectam, dilectam.* Quemadmodum autẽ Dauidis regnum, vti diximus, etsi primò & præcipuè

terrenum & feculare fuit; fecundariò tamen & ex confequenti, etiam fpirituale modo fuo, ita vti diximus, erat; ita & Iefu Chrifti regnum, quantumuis illud primò & principaliter cæleste & fpirituale fit, idem tamen ipfum & terrenum effe debuit: non quidem in Iudæa tantùm, fed in vniuerfis præterea gentibus, ac vniuerfo orbe, iuxta illud: *Poftula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poffeffionem tuam terminos terræ.* Psal. 2. Et fedes quidem Dauid, domufque Iacob, quæ & qualis fit hactenus diximus: nunc vbi tandem hoc tempore fit, femperque fuerit, & inter quos verfetur; ac quis in ea fede nũc eius loco, pofteaquàm ad dexteram patris ipfe fedit, confederit, paucis videamus. Conftituerat quidem rector Ifraëlis Deus caput regni fui Iudæam, ac domum Iacob futuram gentem electam, populum acquifitionis, regale facerdotium, hæreditatem Ifraël: *Quorum adoptio eſt filiorum, et gloria, et teftamentum, & legiflatio, & obfequium, & promiffa: quorum patres, ex quibus eſt Chriftus fecundùm carnẽ.* Rom. 9. Nam vt Pfaltes diuinus inquit: *Repulit tabernaculum Iofeph, & tribum Ephraim non elegit: fed elegit tribum Iuda, montem Sion quem dilexit.* Psal. 77. Sedes autem ac thronus regni eius Ierofolyma, ciuitas fancta, ciuitas Dauid, ciuitas iuftitiæ, ciuitas decoris perfecti, gaudium vniuerfæ terræ effe debuit: vnde

omnibus gentibus ac populis iura daret: vnde leges, ſacra, cæremonias, cunctæ nationes acciperent: quô omnes ſupplices ac ſubactæ venirent.
Ierem. 17. Docet hoc clarè Ieremias: *Si*, inquit, *audieritis me, ingredientur per portas ciuitatis huius, reges & principes, ſedentes ſuper ſolium Dauid, & aſcendentes in curribus & equis, ipſi & principes eorum, viri Iuda & habitatores Ieruſalem: & habitabitur ciuitas hæc in ſempiternum. Si autem*, inquit, *non audieritis me, ſuccendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ieruſalem, & non extinguetur.* Docet hoc & ipſe
Matth: 15. Chriſtus dominus, cùm inquit: *Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſráël. Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus.* Hoc idem planctu illo ſuo acerbo, ſupra Ieruſalem ſignificat:
Luc. 14. *Ieruſalem*, inquit, *Ieruſalē, quæ occidis prophetas. Si cognouiſſes & tu, & quidem in hac die, quæ ad pacem tibi: nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis.* Docet
Acto. 13. idem Paulus & Barnabas: *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes.* At poſtquàm gens illa, vrbſque ſimul receſsit à viis domini: neglexit mandata eius: ingratam ſe tanti beneficii præſtitit: nec cognouit tempus viſitationis ſuæ; tum illud Domini conſecutum
Matth. 8. eſt: *Dico autem vobis, quòd multi ab oriente & occiden-*

cidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob, in regno cælorum: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Et, *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Et, *Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Quæ omnia non aliud docent, quàm illud, Iudæam, si in viis Domini ambulasset: si præcepta eius custodiuisset: siq; beneficiorum illius memor fuisset: si diem visitationis suæ cognouisset; caput regni Mesiæ futuram fuisse, sedem autem Ierosolymam: cæteras autem gentes & nationes hinc, tanquam ex arce summa, salutem, omniaque alia petituras fuisse. Si autem reliquerit Dominum: si à viis eius recesserit: si tantis beneficiis se ingratam præstiterit; tum amplius non in caput, sed in caudam futuram; tum amplius illis ipsis gentibus, quibus præesse debuit, seruituram, & ad extremùm perituram. Quo quidem loco animaduertendum est, quanta vis sit ingratitudinis, à cuius etiam nomine abhorrent Latini, cuius causa firmissima etiam Dei promissa retexantur, iuxta illud Ieremiæ: *Repente loquar aduersus gentem, & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa, à malo suo, quod locutus sum aduersus eam; agam & ego pœnitentiam super malo, quod cogitaui vt facerem ei: & subitò loquar de gente & regno, vt*

Matth. 21. Matth. 23. Ierem. 18.

ædificem & plantem. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam; pœnitentiam agam super bono, quod locutus sum vt facerem ei. Nemo igitur sibi dum peccat blandiatur: nemo promiſsiones alleget; ſed ceſſet potius ac pœnitentiam agat, & ſic demum ſperet meliora. Tranſlato igitur ita vti dictum eſt, à Iudæis ad gentes Meſsiæ regno, regiæ quoque tranſlatio fieri debuit; ita vt ex principe Iudææ vrbe, ad principem & caput gentium vrbem ſedes Dauidis tranſlata ſit, Romam, inquam: *Et*
Rom. 9, *erit in loco vbi dictum eſt eis: Non plebs mea vos, ibi vocabuntur filii Dei viui. Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam: & non miſericordiam conſecutam, miſericordiam conſecutam.*
Oſee, 2. *Dicam non populo meo, populus meus es tu; & ipſe dicet, Deus meus es tu:* vt ſint plures filij ſterilis, quàm eius quæ habebat filios. Quemadmodum enim corpore toto gentis hebrææ reprobato, aliud corpus aſſumptum eſt; ita capite illius neglecto, caput aliud quæſitum eſt. Quis hæc docet? aut vnde hæc probas? primùm ex re ipſa: ſic enim per mille trecentos & amplius annos fieri videmus, Romæ primam ſedem eſſe: inde fidem & cæremonias à cunctis gentibus peti: illuc obedientiam regum ac regnorum ſponte, ſine omni vi aut coactione, deferri. Deinde ex promiſsione Christi, quam de-

dit

dit primò sedis illius antistiti Petro: *Tibi dabo claues regni cælorum*: at claues summam potestatem, summum imperium, designare docet scriptura, iuxta illud Isaiæ: *Dabo clauem domus David, super humerum eius: & aperiet, & non erit qui claudat; & claudet, & non erit qui aperiat.* Quod paulò antè idem Isaias interpretatus est, loquens ad Sobnam præpositum templi, cui claues istæ auferendæ erāt, & dandæ Eliacim filio Helciæ, ministro regis Ezechiæ, de quo dictus locus ad literam intelligitur: *Et erit:* inquit, *in die illa, vocabo seruum meum Eliacim filium Helciæ, & induam illum tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum, & potestatem tuam dabo in manu eius; & erit quasi pater habitantibus Ierusalem, & domui Iuda.* vbi claues summam & præcipuam potestatem interpretatur Isaias, vnde in deditionibus vrbium illi claues traduntur, qui summa rerum potitur; & cui illæ traduntur, ei tota regendæ ciuitatis potestas committitur. At quas claues Petro Christus promittit? non alias certè, quàm eas, quas ipse à patre accepit, de quibus illud: *Ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus; & ecce sum viuens in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni.* Vnde sedes Dauid sempiterna, nō tàm Dauidi & filio eius Salomoni, qui quadraginta solos ipsos annos regnauit, quàm semini eius benedicto

Matth. 16.

Isaiæ 22.

Apocal. 1.

dicto Christo Domino, in perpetua secula promittitur. Tuum, hoc est, dices iudicium? tuus priuatus sensus? Nequaquam: semper enim fugio, ne aliquid meum videri possit. Idem sentiunt veteres, non tantùm Latini, sed & Græci patres. Epiphanius primus ante mille annos, sic locum interpretatus est istum:
Lib. 1. tom: 2. cap. 28. *Thronus*, inquit, *Dauid, & regia sedes, est sacerdotium in sancta ecclesia, quam dignitatem regiam simulque Pontificum coniunctam largitus est dominus sanctæ ecclesiæ suæ, translato in ipsam throno Dauid, nõ deficiente in alio. Et à domo quidem carnali Iudææ & Isráël, regia dignitas translata est: firmiter autem sedet thronus in sancta Dei ecclesia in æternum, ex duplici origine dignitatem habens, regia et sacerdotali: cùm & Christus ipse sit princeps, & Pontificum præfectus, & rex regum, & dominus dominantium.* Hæc Epiphanius. Quibus verbis docet, thronum Christi visibilem, non in seculari imperio tantùm, sed & multo magis in sacerdotali dignitate consistere, vt eadem sit pontificia & regia dignitas. Quibus non dissimile aliquid docet D. Petrus. Nam cùm in Exodo dictum fuisset: *Et vos eritis mihi in regnum sacerdotale, & gens sancta*: Petrus mutat ordinem:
Exod. 19.
1. Petri 2. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta*: ac regale sacerdotium vocat; illic enim regnũ, hîc sacerdotium primas obtinet partes. Ideóq;

ibi regnum ſacerdotale, at hîc regale ſacerdotium dicitur. Quod non niſi penes primum & ſummum Chriſti ſucceſſorem eſſe videmus. Epiphanium ſequuntur cæteri ferè omnes, ſed & prior Epiphanio Irenæus: *Ad hanc*, inquit, *eccleſiam propter potentiorem principalitatem, neceſſe eſt omnem conuenire eccleſiam, hoc eſt, eos, qui ſunt vndique fideles; in qua ſemper ab his qui ſunt vndique, conſeruata eſt ea, quæ eſt ab Apoſtolis, traditio.* Cyprianus ſimiliter: *Deus vnus eſt, & Chriſtus vnus, & vna eccleſia, & cathedra vna, ſuper Petrum Domini voce fundata. Aliud altare conſtitui, aut ſacerdotium nouũ fieri, præter vnum altare, & vnum ſacerdotiũ, nõ poteſt. Quiſquis alibi collegerit, ſpargit.* Athanaſius, & vnà cum eo totius Ægypti Epiſcopi, Marcum ſanctæ Romanæ Apoſtolicæ ſedis, atque vniuerſalis eccleſiæ Papam nominant; ſanctamque eius ſedem matrem, & caput omnium eccleſiarum agnoſcunt; cui cum omnibus ſibi commiſsis perpetuò ſe futuros obedientes pollicentur. Et ad Felicem Papam ſimiliter: *Scimus in Nicœna magna ſynodo, trecentorum decem & octo epiſcoporum, ab omnibus concorditer eſſe roboratum, non debere abſque Romani Pontificis ſententia concilia celebrari, nec epiſcopos damnari.* Et paulò pôſt: *Tu prophanarum hæreſium, & impetitorum, atque omnium infeſtantium depoſitor, & princeps, & doctor,*

Lib. 3. aduerſus hæreſes, cap. 3.

Lib. 1. epiſtola 8.

In epiſto. ad Marcum Papam.

doctor, caputq́; omnium orthodoxæ doctrinæ & immaculatæ existis. Et paucis interiectis: *O sanctissime pater patrum, abscinde blasphemias, etc.* Basilii illa sunt: *Beatus Petrus, qui omnibus discipulis iudicio ipsius CHristi prælatus est, qui solus maius cæteris testimonium & beatitudinem obtinuit, & cui regni cælorum claues creditæ sunt.* Idem ad Athanasium: *Visum est autem nobis conueniens, vt ad episcopum Romanum de cognoscendis rebus iis, quæ hîc geruntur, ac de sententia ferenda, mittamus litteras; præsertim cùm ex communi & synodico decreto, aliquos illinc mitti esset difficilè, vt ipse de hoc negotio, pro authoritate sua, statuat.* Chrysostomus similiter: *Illi ecclesiæ, quæ tot tantisq́; fluctibus impetu irrumpentibus immobilis manet, pastor & caput, piscator homo est.* Hieronymus eodem modo ad Damasum Papam: *Quoniam vetusto oriens inter se populorum furore collisus, indiscissam Domini tunicam & desuper textam minutatim per frustra discerpit; & Christi vineam exterminant vulpes, vt inter lacus contritos, qui aquam non habent, difficilè, vbi fons signatus, & hortus ille conclusus sit, possit intelligi: ideò mihi cathedram Petri, & fidem Apostolico ore laudatam censui consulendam; inde nunc meæ animæ postulans cibum; vnde olim Christi vestimenta suscepi. Neque verò tanta vastitas elementi liquentis, & interiacēs longitudo terra-*

De iudicio dei, & de peccato, orat. 3.

Epistola 52.

Epistola 57.

ternirum, me à pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur aquilæ. Profligato à sobole mala patrimonio, apud vos solos incorrupta patrum conseruatur hæreditas. Ibi cespite terra fœcundo, Dominici seminis puritatem centeno fructu refert: hîc obruta sulcis frumenta, in lolium auenasq; degenerant. Nunc in occidente sol iustitiæ oritur; in oriente autem lucifer ille, qui ceciderat, supra sydera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, vos sal terræ, vos aurea vasa, & argentea: hîc testacea vasa, vel lignea, virgam ferream, vel æternum operiuntur incendium. Quanquam igitur tui me terreat magnitudo, inuitat tamen humanitas, à sacerdote victimam salutis, à pastore præsidium ouis flagito. Facessat inuidia: Romani culminis recedat ambitio; cum successore piscatoris, & discipulo crucis loquor. Ego nullum primum, nisi Christum sequens, beatitudinis tuæ, id est cathedræ Petri communione socior: super illam petram ædificatam ecclesiam scio. Quicunq; extra hanc domum agnum comederit, prophanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, peribit regnante diluuio. Et hæc quidem vetustisſimi, tàm orientis, quàm occidentis patres, de hac sede ac throno. Neque verò disſimilis est, aut ortus aut progresſus, & incrementa vtriusque huius sedis. Vtraq; per labores, presſuras, persecutiones, latibula, fugas,

 stetit

ſtetit, & confirmata eſt. De ſede Dauidis iam antea dictum eſt. Romanæ ſedis laborum teſtes ſunt, illæ cauernæ, illi cuniculi, illæ cryptæ, quas etiam nunc orbis miratur, vbi eius ſedis principes deliteſcere, vbi chriſtianum populum docere ſolebant; teſtantur ſuperbæ thermæ, theatra, quas manibus ſuis coacti erigebant: teſtatur ille tuus Soractes, ô beate Syluester, in quo inſtar vulpeculæ delituiſti: vnde ſacrum illud baptiſma Conſtantino primo chriſtiano protuliſti: vnde cæteri, tanquam pecora morti deſtinata, educebantur. Ad trigeſimum & amplius, Pontificem loci illius vix aliquis morte ſpontanea interiit, omnes ferè cæſi ſunt, omnes martyres dicebantur: & quantò profundius hic thronus, hæc ſedes fundabatur: tantò magis in cælum totum ædificium ſurgebat; vt diſsipato & euerſo capitolio Vaticanus, eiecto Romulo, Petrus ſubſtitueretur. Nunquam ſine perſecutione fuit ſedes Dauid, nunquam ſine perſecutore; nunquam ècclesia Romana ſine illis, qui eam infeſtarent, hæreticis. Perſequebâtur ſedem Dauid, filij, & amici, homines pacis; idem patitur Petri ſedes. *Amici mei, & proximi mei, aduerſum me appropinquauerunt &*

Pſal. 38.

ſteterunt. Ex nobis prodierunt, ſed non erant ex nobis; nam ſi fuiſſent ex nobis, permanſiſſent vtique nobiſcum. Creſcebat perſecutionibus domus Dauid: creſcit

1. Ioan. 2.

crescit & illustratur similiter Romana sedes. Mite fuit & mansuetum regnum Dauid: mitis itidem & mansueta sedes Petri, fuit & esse debet. Verè igitur est sedes Dauid, & domus Iacob. De hac sede, & throno magnificè scriptura: *Et suscitabo mihi sacerdotē fidelem, qui iuxta cor meum & animā meam faciet; & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus.* Isaias similiter: *Vos autem sacerdotes Dei vocabimini; ministri Dei nostri, dicetur vobis. Fortitudinem gentium comedetis, & in gloria earum superbietis. Pro confusione vestra duplici & rubore, laudabunt partem eorum, propter hoc in terra sua duplicia poßidebunt, lætitia sempiterna erit eis. Omnes qui viderint eos, cognoscent illos, quia isti sunt semen cui benedixit dominus.* Et iterum: *Hæc dicit Dominus Deus: Ecce leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signum meum, & adferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritij tui, & reginæ nutrices tuæ: vultu in terram demisso adorabunt te, & puluerem pedum tuorum lingent, & scies quia ego Dominus; super quo non confundentur, qui expectant eum. Et erit in nouißimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes, & ibunt ad eum populi multi.* Quod idem Daniel prædicit: *In diebus*

1. Reg. 2.

Isaiæ 61.

Isaiæ 49.

Isaiæ 2.

Daniel. 2.

regnorum illorum, suscitabit Deus regnum cæli, quod in æternum non dissipabitur, & regnum eius alteri po-
Daniel 7. *pulo non tradetur.* Et paulò pòst: *Regnum autem & potestas & magnitudo regni, quæ est subter omne cælum, datur populo sanctorum altissimi, cuius regnum, regnum sempiternum est; & omnes reges seruient ei,*
Isaiæ 60. *& obedient. Et ædificabunt*, inquit Isaias, *filij peregrinorum muros tuos, & reges eorum ministrabunt tibi. In indignatione enim mea percussi te, & in reconciliatione mea misertus sum tui. Et aperientur portæ tuæ iugiter, die ac nocte non claudentur, vt afferatur ad te fortitudo gentium, & reges earum adducantur. Gens enim & regnum quod non seruierit tibi, peribit, & gentes solitudine vastabuntur. Gloria Libani ad te veniet: abies, & buxus, & pinus, simul ad ornandum locum sanctificationis meæ; & locum pedum meorum glorificabo. Et venient ad te curui filij eorum, qui humiliauerunt te, & adorabunt vestigia pedum tuorum, omnes qui detrahebant tibi: & vocabunt te ciuitatem Domini Sion sancti Israël. Pro eo quòd fuisti derelicta, & odio habita, & non erat qui per te transiret, ponam te in superbiam seculorum, gaudium in generationem & generationem: & suges lac gentium, & mamilla regum lactaberis, & scies quia dominus ego saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob.* De Ierosolyma hæc dici mussitabit nouus aliquis Iudæus. Atqui

qui Ierosolymam amplius caput non subleuaturam iidem prædixerunt prophetæ, prædixit & Christus Dominus. Neque tamen hoc dico, non posse eam sedem aut regnum aliò, ob peccata hominum multasque alias causas, transferri: ita tamen vt nunquã ab eius successione & semine auferatur, cui dictum est: *Pasce oues meas, pasce agnos meos.* Neque enim Ioan. 21. aut certæ alicui personæ, aut certo loco, sed vniuerso ordini atque successioni principis Apostolorum promissio facta est. Quæ igitur sit hæc ipsa sedes Dauid, quæ domus Iacob, in quo loco sedẽ fixerit, paucis quasi in typo dictum est. Nemo igitur dicat, nemo se vanè efferat, ecclesiam Dei extinctam aliquando fuisse, atque diminutam, aut aliquo tempore, donec sponsus eius aduenerit, commoueri aut conuelli posse: *Correxit enim semel orbem terrarum, & in æternum non commouebitur.* Psal. 95. Nemo Petri sedi minetur: *Portæ enim inferi non præualebunt aduersus eam.* Matthæi 16. *Gens & regnum, quod non seruierit illi peribit.* Experta est hoc ipsum Asia, experta Ægyptus, experitur nunc misera Græcia, atque Hungaria: quod vtinam nos experiamur nunquam. Sed si tàm clara, tàm euidentia, tàm illustria huius ipsius nobilissimæ sedis signa & indicia sunt: si hæc ipsa ciuitas in tàm alto monte posita est: si hæc luna, hæc stella, hæc cynosura, hic sol, lux denique ipsa tàm

clara

clara eſt,cur à tot millibus hominum videri non poteſt ? Cur in gloria poſitum iuſtum Ioſeph,inhumani fratres non agnoſcunt ? Cur vbera illa quibus alti & educati ſunt, refugiunt ? Cur matrem pulchræ dilectionis & magnæ ſpei non amplectuntur ? Non aliam certè ob cauſam, quàm quòd ſedes iſta humilis eſſe debet, nos ambitioſi : ſedes iſta pacifica, nos turbulenti : ſedes iſta ſub cruce, nos voluptatibus diffluimus : ſedes iſta laborioſa, nos in perpetuò otio : ſedes iſta cæleſtis ac ſpiritualis, nos mundo ipſo magis, vt ita dicam, mundani ſumus. Quid enim vult mundus, quod non nos magis velimus : Quis œconomus quandoque magis prouidus ? Sacerdos. Quis pecuniæ collector auarior ? Sacerdos. Quis ſcriba exactior ? Sacerdos. Quis pragmaticus acrior ? Sacerdos. Quis voluptatum miniſter mollior ? Sacerdos. Quis menſarum apparator prolixior ? Sacerdos. Quis venator ſagacior ? Sacerdos. Quis computator, quis rationum exactor diligentior ? Sacerdos. Quis dux belli imperator, miles nõnunquam acrior ? Sacerdos. Quis ad extremùm cocus, potor, ſcurra ? Sacerdos. Cùm igitur ſedes Dauid talis, qualem diximus, eſſe debeat ; talem autem propter improbos mores noſtros iſti non vident, eam agnoſcere nolunt. Scitis enim quid criminentur, quid tertio quoque verbo

appel-

appellent, mores, inquam, & vitam corruptiſsimã noſtram. Auferatur modò velamen iſtud à facie eius decora, & exorietur tanquam luna, aut ſol in meridie: *& confluent ad eam omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent: Venite & aſcendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias ſuas, & ambulabimus in ſemitis eius: & reminiſcentur, & conuertentur ad Dominum Deum ſuum, & adorabunt eum.* Huic ergo adhæreamus, hanc ſequamur, in hac ſimus, in huius ſinu & gremio moriamur; ab hac nos diuelli non patiamur, ſi de domo Dauid eſſe volumus, & non filii Belial appellari: ſi contubernales ſanctorum, & domeſtici Dei, membra ſummi capitis, hæredes Dei, cohæredes Chriſti: ſi in vita futura æterno patri tradi cupimus, vt ſit ipſe omnia in omnibus. Sed de Chriſti regno ſatis diximus. Nunc conceptionis Regis tanti modum videamus.

Iſaiæ 2.

Pſal. 21.

NVNTII SALVTIS,
Siue de incarnatione,
SERMO QVINTVS.

Quomodo fiet istud quoniam virum non cognosco? Et respondens Angelus dixit ei, spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoq́; & quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur filius Dei, &c.

INter reliqua diuina & admiranda arcana, quæ Ezechieli cælitus fuerunt reuelata, illud vnum, ac nescio an non summum est: *Et conuertit me*, inquit, *ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientem, & erat clausa: & dixit Dominus ad me: Porta hæc clausa erit non aperietur, & vir non transiet per eam, quoniam Dominus Deus Israël ingressus est per eam, eritq́; clausa principi, princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panem coram Domino: per viam portæ vestibuli ingredietur, & per viam eius egredietur.* Et Isaias: *Transibit in pace, semita in pedibus eius non apparebit.* Porta hæc clausa, virgo est, & qui ingreditur per eam, contra omnem Arianam impietatem, Deus ipse est. Oportebat enim eum,

Ezech. 44.

Isaiæ .14.

Chrysostom. homil. 49. in Genes.

eũ, inquit Chryſoſtomus,partim natiuitatem communem cum noſtra natiuitate habere, & partim alienum eſſe ab ea: atque ea quæ hominis ſunt ſupra hominem operari. Vtrunq; ergò hoc in eo conſpicitur arcanum. Nam de vtero prodire, commune habebat nobiſcum: abſque nuptiali autem congreſſu naſci, ſupra noſtram eſt natiuitatem. Eius igitur tam admirandi ſecreti, ab Ezechiele primum viſi, nunc autem virgini ab Angelo expoſiti, quærit rationem & modum virgo. *Quomodo*, inquit, *fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco?* ac ſi diceret, quomodo per portam iſtam ingredietur & egredietur princeps, ſi porta iſta ſempiterno voto & inſtituto meo clauſa eſt, & erit ſemper? ſi nemo per illam vnquam ingredietur, vterusque meus ſoli ſuo cuſtodietur conditori? Pandit Angelus portæ oſtiarium: pandit modum aperiendæ portæ: demonſtrat clauem: *Spiritus*, inquit, *ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obumbrabit tibi.* Porta tamen hæc clauſa erit, clauſa ante partum, clauſa in partu, clauſa poſt partum; vt ter non fruſtra repetiit propheta. Quod totum quale ſit, etiamſi angelicum ſuperet captum, duce Deo, conſequenter explicemus.

Dictum eſt, miſſum fuiſſe Angelum ad virginem deſponſatam: virginem, inquam, vita, virginem

moribus, virginem profeſsione, virginem deniq ue mente & corpore ſanctam, vt inquit Apo ſtolus. Audit nuntium voto & inſtituto ſuo repugnans. Nunquam enim auditum eſt, aliquam ſimul virginem & matrem fuiſſe. Et toto quidem hoc tempore interna cogitatione contenta fuit, quo tacuit; at vbi virginitatem, quam chariſsimam habuit, in periculũ adduci videt, loquitur, ex admiratione potius & cogitatione, quàm diffidentia. Ante, inquit, agri cultum, ſpica non producitur; terra non plantata non germinat: nullum in toto orbe eius rei habeo exemplum, in nulla creatura, vnde argumentum fidei & ſolatiũ capiam video, verbis tuis credo, & perſua ſum de his habeo, nec me latet id ab Iſaia prædictũ eſſe: modũ igitur quæro: *Neq; enim de effectu*, inquit Ambroſius, *dubitauit, ſed qualitatem quærit effectus.* ſcit enim lubricum eſſe bonum pudoris. Modum tamen vbiq; ſeruat: medio tutiſsima incedit. Zacharias enim & ſenex & ſacerdos, hic, quorum multa habuit exempla, in Sara, inquam, Rebecca, Rachele, & quæ ipſe expetiit, nuncianti Angelo non credit, turbatur, à ſeipſo excidit, ideò mutus & ſurdus efficitur. Eua ambitioſa ex aduersò gaudet, effertur, ſerpenti temerè aſſentitur. Maria verò modum rei, cuius nullum extabat exemplum, inquit Euthymius, quærit. Nulla enim virgo, ad id vſque tempus, ſine viro

viro conceperat aut pepererat: institutoq; ac virginitati suæ cauet: nec enim facilè quis potest earum rerum obliuisci, quas semel ex animo adamauit. De re ipsa nihil dubitat; neque enim illud audiret, si dubitaret: *Beata, quæ credidisti.* Itaque iniquissimam illam Caluinus comparationem facit: videri posse, ab eadem malignitate virginis interrogationem proficisci, à qua Zachariæ profecta fuit. Nihil profectò simile. Zacharias siquidem signũ quærit: *Unde,* inquit, *hoc cognoscam?* Virgo modũ: *Quomodo fiet istud?* Zacharias rei raræ quidem, vsitatæ tamen, vt dixi, non credit; multæ enim steriles pepererant. Virgo rei impossibilis, & quæ antea nũnquam facta est, rationem quærit. Zacharias postulata sua non acceptat, sic enim inquit Angelus: *Exaudita est oratio tua.* Virgo rem subitaneam miratur, de qua nihil vnquam cogitauit: *Quid enim tam inauditum,* inquit Ambrosius, *quàm virgo prægnans? contra legem, contra consuetudinem, contra pudorem, cuius carior cura est virgini. Zacharias autẽ, non de impari conditione, sed de senili ætate non credidit; nam conditio congruebat. Ex viro & fœmina solennis est partus. Nec incredibile debet videri, vbi natura concordat. Cùm enim ætas naturæ sit, non naturæ ætatis, fit plerunq; vt ætas impediat naturam; nõ est tamen irrationabile, vt minor cedat causa maiori;* In Lucam.

 & po-

& potior prærogatiua naturæ, vsum inferioris excludat ætatis. Huc accedit, quod Abraham, & Sara filium in senectute susceperant: & Ioseph filius senectutis est. Quòd si, quia risit Sara, reprehenditur; iustius condemnatur, qui nec oraculo credidit, nec exemplo. hæc Ambrosius. Præclarè igitur Augustinus inter Zachariam (quod fidei rationem attinet) distinxit: *Zacharias quando ait: vnde hoc sciam, vel per quid hoc cognoscam, qui sum adeò cum vxore senex? desperando dixit, non inquirendo. Maria verò, cùm interrogat: Quomodo fiet istud, quia virum non cognosco? inquirendo dixit non desperando. Propterea illi dicitur: Tacebis, quia non credis: huic verò causa exponitur; quia dum interrogaret, de promissione non dubitauit.* Sed & Ambrosius, Domini matrem defendit, ac fidei imbecillitatem in solo Zacharia ponit: *Maria*, inquit, *iam de negotio tractat: Zacharias adhuc de nuntio dubitat. Negat ille se credere, qui negat se scire, & quasi fidei adhuc quærit alium authorem: ista se facere profitetur, nec dubitat esse faciendum, quodq; fieri possit inquirit, quomodo.* Quærit igitur virgo, propter rei difficilis maiorem illustrationem: propter prauorum errorum, omnisq; dubitationis in futurum exclusionem, nostramque ædificationem. Vide autem virginis humilitatem, virginitatisque studium: oblata sunt illi regna, sce-

Libr. 16. de ciuita. Dei cap. 24.

In Lucam.

ptra

ptra patris Dauid; non quærit quæ & qualia hæc futura sint; sed ipsi soli virginitati suæ cauet; de regnis, sceptris nullam curam habet. Vbi illud inprimis adnotandum est, verbum hoc, *Quomodo*, neque semper dignum esse reprehensione, neque semper laudabile: malum & reprehensibile est, quoties verbo Dei non assentitur, quoties omnipotentiæ eius detrahit, quoties non id totum eum posse, quod vult, existimat; quoties ex curiositate & infidelitate prouenit, quale illud Capharnaitarum fuit: *Quomodo potest hic dare nobis carnem suam ad manducandum?* Et illud Nicodemi: *Quomodo potest homo nasci, cùm sit senex?* Et quale itidem illud nouorum Capharnaitarum: *Quomodo panis iste caro, vinum hoc sanguis Christi esse potest?* Exitiosum hoc est *Quomodo*. Capharnaitarum hoc tale *Quomodo* vocat Cyrillus. At bonum & salutiferum illud est, quod spiritus probat, quod temeritati & leuitati obsistit, quod institutis suis bonis cauet, quod discere cupit;quale hoc est virginis: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Ex qua plena prudentiæ & sapientiæ virginis percontatione plura discuntur,quàm ex aliorum subita & temeraria assensione. Quid enim magis dignum erat aut perturbatione, aut inquisitione; quàm Dei videre descensionem ad vterum vsque mulieris, Dei in-

tra viscerā virginis conclusionem, cuius cælū thronus est, & terra scabellum pedum eius; tum etiam vniuersam videre naturam, cum plaste suo coniunctam? Primùm autem illud in hoc virginis sermone obseruandum est, beatissimam virginem Mariam, non solùm mente & corpore, sed etiam voto & professione, quicquid Heluidius, & qui ab ipso non multum absunt, sentiant, virginem fuisse. *Profectò*, inquit Augustinus, *non diceret virum non cognosco, nisi virginem se antè vouisset.* Hæc igitur Mariæ verba indicium sunt eorum, quæ tractabat in arcano. Nam si causa copulæ coniugalis Ioseph desponsari voluisset; cur admiratione ducta est, dum sibi narratur conceptio? cùm nimirum illa prestolaretur ad tempus mater effici, iuxta legis naturā. Verùm quia oblatū corpus Deo, quasi quoddā ex sacris, inuiolabile seruari decebat, ideò miratur; Idē dicit Greg. Nyssenus sermone de Christi natiuitate: *Hæc*, inquit, *vox Mariæ demonstrat esse vera, quæ per occultā illam historiam traduntur. Nam si nuptiarum causa assumpta erat à Iosepho: quomodo Angelum de partu prædicentem, quasi re noua atq; insolita obstupefacta, auersata esset; quum prorsus speraret, se quoque ipsam aliquando, iuxta legem naturæ, matrem esse futuram? Sed quoniam Deo dicatam, & consecratam carnem, intactam seruari oportebat, propterea etiamsi angelus sis, in-*

Lib. de virginitate cap. 5.

ſis, inquit, ac de cælo veneris, etiamſi ſupra hominem ſit id, quod apportas, attamen vt virum cognoſcam, fieri non poteſt. Hæc Nyſſenus. Nullam igitur, ita vt dicere cœpi, cum ratione coniunctam cauſam, hæc ipſa haberet virginis interrogatio, niſi fixa & rata ſuæ caſtitatis vota anteceſsiſſent. Facilè enim illud virgini prudentiſsimæ in mentem venire poſſet, eam, quantumùis tunc virgo fuerit, tamen cùm & iuuenis eſſet, & viro deſponſata, nihil impedire poſſe, quin completis nuptiis conciperet. Verùm cùm virgo voti ſui ſibi conſcia fuiſſet; ea cauſa, tanquam de re, quæ nullo modo ſaluis legibus naturæ & virginitatis eſſe poſsit, quærit, *quomodo fiet iſtud*, quæ & animo & voto conſtitui nunquam me virum cognituram, vt aut concipere aut parere poſsim? Neque tamen id ſolùm, hoc loco obſeruandum eſt, virginem ſcilicet voto ſempiternæ virginitatis ſe obſtrinxiſſe; ſed illud etiam, quod longè maius eſt, idem votum à Domino confirmatum & approbatum fuiſſe: idque ipſi virgini aliquo modo diuinitus ſignificatum ac reuelatum fuiſſe. Niſi enim hoc eſſet, poterat rectè Angelus illud inferre: Tu quidem voto, vt dicis, te obligaſti; ſed hoc votum tuum irritum, neque à Deo acceptum fuit; & proinde tibi nubendum eſt, liberi ſuſcipiendi, cùm homo non ſit in manu ſua. Quapropter virgo, tanquam de re pa-

cta & conuenta, loquitur: *Quomodo*, inquit, *fiet istud?* quomodo decretum cum voto pariter conueniet? qua ratione ero mater, quæ ſponſa non ſum: cùm & ego votum ſempiternæ virginitatis fecerim, & Deus excelſus, qui non mutatur, illud ita roborauerit; vt neque fide mea ſalua, neque diuina conſtantia fixa, aut concipere aut parere poſsim? Ideò autem puto, Deo ita volente, virginem votum virginitatis prius feciſſe, quàm illud ſciret, ſe aliquando matrem filij altiſsimi futuram: ne exiſtimaretur, eam non virginitatis, aut continentiæ captam amore, caſtitatem complexam fuiſſe; ſed quia mater Dei futura non fuiſſet, niſi virgo extitiſſet: atque ne deinceps fœminæ reliquæ inde, quaſi excuſationem quærerent, virginitatem ſcilicet non paſsim ad omnes, ſed ad eam ſolam, quæ mater Dei futura fuiſſet, pertinuiſſe, alias autem omninò non attingere. Voluit igitur ſummus ille caſtitatis, & integritatis amator Deus, hoc facto illud docere, nō ideò matrem filij ſui virginitatem amplexam eſſe, quia mater Dei futura erat; quandoquidem priuſquàm hoc ſciret, voto ſempiterno ſe obligauit: ſed ideò, quia virgo fuit, qualem tum nullam ferè ſimilem illi in Iudæa fuiſſe credibile eſt, digna tanto, vt mater Dei fieret, habita honore; vt in poſterum omne tempus, ampliſsimum ſpontaneæ

virgi-

virginitatis Mariæ matris Iesu trophæum erigatur, & aliis exemplum eiusdem virtutis amplectendæ detur, ipsiusque dignitas & amplitudo commendetur. Demùm illud item hoc loco discimus, eam votorum constantiam & firmitatem esse debere, vt quicunque aliquid Deo semel vouerit, id omni eum ratione tueri debere, etiamsi omnia alia commoda prætermittenda, vel incommoda subeunda sint. Docet hoc exemplo suo constantissima virgo, quæ mater etiam Dei esse recusat, si sibi voti constantia sit frāgenda, si data fides fallenda: eligitque potius abiecta esse virgo, quàm fœdifraga Dei mater. Nulla igitur res est tanta, nulla occasio, nullum commodum, nullum periculum, cuius causa susceptum votum violandum sit: nullaque vis humana, nulla potestas est tàm potens, quæ ab illo temerè possit absoluere. Neq; enim aut maius quid, aut salubrius potuit offerri, quàm matrē esse Dei; neq; verò maior, aut potentior dispensator esse, quàm Deus ipse; votum tamen sanctè & integrè potius virgo sibi seruandum existimauit, quàm vt mater Dei esset. Nullam igitur tantam causam, tàm vrgentem habuit Lutherus, nullam Bulingerus, nullam alii, cur & ipsi votum castitatis rumperent, claustraq; monasteriorum desererent, & aliis paris sacrilegij authores fierent. Glorientur sanè isti, quantum volent, ducibus

& authoribus sectarum suarum: ego certè mihi persuadere nullo modo possum, spiritum illum Dei sanctum & veracem in hominibus perfidis ac periuris permanere potuisse, aut aliquid magnum per illos molitum fuisse: cùm præsertim non modò eius tanti flagitij eos non pænituerit, sed etiam aliis idem faciendi nefariè authores fuerint. Idem sentiunt mecum veteres penè omnes. Cyprianus inprimis: *Christus*, inquit, *dominus & iudex noster, cùm virginem suam sibi dicatam iacere cum altero cernit, quàm indignatur & irascitur, & quas pœnas, incœstis eiusmodi coniunctionibus, comminatur?* Basilius eodem modo: *Horrendo*, inquit, *sacrilegio, Christi sponsæ adulter efficitur.* Chrysostomus etiam: *Honorabiles*, inquit, *nuptiæ, sed te iam seruare non conuenit priuilegia nuptiarum: quamuis frequenter hoc ipsum nuptias voces, ego tamen adulterio illud peius existimo, etc.* Augustinus pariter: *Dum non perseuerauerit*, inquit, *implere quod vouit, fit desertor tam sancti propositi, & reus voti non redditi.* Hæc illi. Itaque etsi cætera omnia salua haberent, hæc tamen nunquam effugient, periuros & votifragos, duces se secutos esse. Atqui irritã facientes primam fidem (de eadem viduarum, voto instituta castitate agens, inquit Paulus) damnationem habent. A damnatis igitur orti, ipsi damnati sint oportet: ac de illorum ordine, qui

Lib. 1. epist. 11

De virginita.

Epist. 6. ad Theodorum

In psal. 99.

deos

deos aureos, argenteos, ligneos, & lapideos colunt, de quibus ita præclarè sentiunt: vt, *si quis illis votum vouet, & non reddiderit, neque hoc requirunt.* Baruch 6.
Hæc vera sunt, euidentia sunt, demonstratiua sunt: ita tamen Euangelicos se esse, & vocari volunt. De quibus illud dicimus, quod præclarè aliquando Lactantius de veteris seculi sapientibus dixit: *Postquã sublata sapientia est, tum demùm sibi homines nomen sapientum vendicare cœperunt; tum autem nemo sibi nomen sapientis vsurpauit, cùm omnes erant.* Idem enim istis accidit: postquam sublatum Euangelium est ab ipsis, tum demùm sibi nomen Euangelij vendicare cœperunt: tum autem nemo sibi nomẽ Euangelij vendicauit, cùm omnes erant. Sed hæc quidẽ hactenus. Diues igitur hæc virginis percontatio: diues interrogatio; longè ditior, quàm aliorum subita assensio aut credulitas. Fallitur ergo hæretica fex Sarcerij, Culmani, qui virginẽ aliquid animale sensisse, aut per ignorantiam peccasse, aut Dei verbo se pertinaciter opposuisse, aut humanæ sapientiæ argutiis innixam fuisse, plusq; sensui quàm Deo credidisse, blasphemè calumniantur. Nunquam enim virgo illud pulcherrimum Elizabethæ testimonium retulisset: *Beata quæ credidisti:* nunquam ab Angelo etiam, & ante & post tàm sanctè compellata fuisset: nunquam gratia plena: nunquam

benedicta in mulieribus censeretur, si illi fœdæ infidelitatis aliqua nota adhæsisset; præsertim tanta salutatione erectæ & confirmatæ. Nam si Abraham pater omnium credentium, infidelitatis crimen nō incurrit, illudque Pauli testimonium retulit, illum credidisse Deo, & reputatum esse illi ad iustitiam; etiam si illud similiter de terra promissionis quæsierit: *Domine Deus vnde scire possum, quòd eam terrā sim possessurus?* quantò minus virgo, ab omni infidelitatis labe est alienissima, quæ non contradicit, sed interrogat tantùm? Quærit igitur beatissima virgo: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Vir enim meus Deus, quod vel tuipse nomine tuo præfers. Cui tam graui, tamque necessarii quæsiti, respondet Angelus, modumque explicat: Ne timeas virgo, tua tibi integra permanebunt; hanc domum sanctus sanctorum ingrediens, non spolia feret, sed magis egrediens integritate donabit: non matrem virginitas deseret: nouit ille seruare, non violare integra: clausa ingressus, clausa relinquet: nec syderi radius suam diminuit claritatem; nec virgini filius tuam auferet virginitatem: illustrat radius solis crystallum penetrans, non inficit. Nec suspectam habeas prudens virgo fœcunditatem, quia non auferet virginitatē: grauida eris, sed non grauata: crescet potius tanto

partu

partu integritas corporis tui, quàm decrescet: virginitasque tua augebitur potius, quàm minuetur. Qui enim disrupta corporis mẽbra in aliis poterat integrare tangendo; quantò magis in sua matre quod inuenit integrum, non violabit nascendo? Angustus tuus vterus sustinebit, quod continent cæli: coniunctio hæc sine sordibus erit; vbi maritus sermo erit, & vxor auricula. Lumen, quod intra te habebis, tenebras nullas, pondus nullum habebit: feres virum simul & filium: illius eris mater, cuius Deus est pater: filius paternæ charitatis, erit corona tuæ virginitatis: sapientia paterni cordis, erit fructus vteri virginalis: virginitatem simul & fœcunditatem conseruabis: paries, & vterum non aperies: concipies, & integra remanebis: educes infantem, & vterum signatum relinques: lac suppeditabis, vbera tamen intacta conseruabis: portabis puerũ, pueri tamen patrem non agnosces: mater efficieris, quæ sponsa non eris: nutries filium, & eius non inuenietur pater: ager fructum edet, & fructus carebit cultore: messis reddet, quæ semen non acceperat: curret fluuius, & fons, quacunque ex parte clausus erit; vt perspectum fiat te matrem factam esse, & tamen non esse passam ea, quæ mulieribus accidunt. Non enim ex viri voluntate, aut ex voluntate carnis, sed ex Deo, quod concipies, nascetur.

Arsit quondam rubus, in quo Deus Moysi apparuit; & viriditatem suam non amisit: concipies & tu virgo,& virginitatem tuam non amittes. Gedeonis quando maduit vellus,tota area sicca fuit: madente tota area, illud solum siccum erat. Quemadmodũ enim ostrea rorem recipiẽs in interioribus suis, margaritam gemmam pretiosissimã generat: ita tu gloriosa virgo, Spiritu sancto superueniente filium Dei concipiens, Messiam pretiosam margaritam generabis. Omnes corruptæ pariunt:tu virgo;quin imò hac prole firmabitur, consecrabitur, nobilitabitur, ditabitur, consignabitur, tua sancta virginitas:sine omni tumultu,sine violentia omni,porta hæc Regi patebit, & sigilla eius non reserabuntur. Aaronis virga arida sine succo, in manu senis refloruit: & Deus non poterit sine semine concipi in vtero virginis! Neque tamen aut aliqua superna virtus,aut impotens natura,aut aliqua medica vis,hoc efficiet; sed ipse Deus: qui vt leges naturæ posuit, atque præscripsit; ita illis ipse non subiicitur, illisq; nullo modo teneri potest.Ne spectes in terram;totũ hoc opus è cælis est. Cælestis erit partus, à cælesti peragetur opifice. *Tabulas nostræ naturæ*, inquit Nyssenus, *quas culpa confregerat,denuò verus Legislator,de terra nostra sibi dolabit absque concubitu,diuinitatis suæ corpus susceptibile creans, quod digitus*

Dei

Dei sculpet, id est, Spiritus sanctus veniens in te. Qui scripsit digito lapideas tabulas sine ferro, grauidabit te Spiritu sancto sine semine: qui produxit panẽ in eremo sine aratione, ipse impraegnabit te sine corruptione: qui percusit petrã in deserto, & fluxerunt aquae, ipse educet nouam progeniem ex vtero tuo: qui fecit virgam sine humiditate germinare, ipse faciet te sine semine generare. paries, inquam, operatione diuina, seminatione superna, & aduentu Spiritus sancti. Quod opus etsi totius trinitatis sanctae erit, in eo tamẽ primae partes Spiritu sancto tribuentur; vt qui amor, & gratia sit; ab eo totũ opus hoc, amoris & charitatis perficiatur. Dignum autem erat, vt qui corruptam in Adam massam sanare venit; non de seminis corruptione, sed de potentia spiritus sancti nascatur. Illius, inquam, spiritus sancti, cuius obstetricante manu vniuersa haec creatura producta constitit. Qui quidem spiritus sanctus, instar nubis cuiusdã rorantis, caelitus superueniet in te, id est, copiosior gratia illabetur in te: ac veluti arrę cuiusdam loco, accipies spiritum sanctũ; & quam gratiam antea ad omne genus virtutis cõplendae plenissimam accepisti; nunc ad hunc effectum, vt parias & grauida fias, copiosam gratiam; tum vt corpus tuum sanctificetur, tum vt salutarem foetum concipere possis, accipies. Nam quemadmodum

modum vapor cæli virtute excitatus, congelatur in rorem, quo terra læta & fertilis redditur: ita purissimus beatæ virginis ſanguis, ſpiritusſancti vi eleuatus fuit, & ex eo pretioſiſsimum Ieſu Chriſti corpus formatum. Calor iſte cæleſtis, non adurens eſt, ſed fœcundans: roſq; hic ſanctus rorans de cælo, non conuellet, ſed aperiet terram tuam, & germinabit ſaluatorẽ: *Dñus dabit benignitatem: & terra tua dabit fructum ſuũ.* Si enim calor humorq; iſte naturalis habet eam vim & facultatẽ, vt terram aperiat, ſeminaq; in vtero illius fœcundet: quantò magis ſpiritus & calor hic diuinus & cęleſtis, ſpiritus, inquam, ſanctus te faciet fœcundam? Et ſi ſpiritus æthereus in ſemine viri concluſus partum animat, conformat, & perficit: quantò magis ſpiritus altiſsimi omnia conformabit? Neq; longo aliquo conamine & interuallo; ſed ſimul vt puriſsimum virginis ſanguinẽ in vterum collegerit, illumq; attigerit, ſtatim conſolidabit, configurabit, perfectumque faciet hominem; ita, vt fœmina perfectum circumdet virum, vt homo integer naſcatur in ea, vt plenum hominem plenus accipiat Deus. Non tamen ſpiritus ſancti tantùm hoc erit opus, ſed & ipſius patris, & filii etiam: *Virtus* enim *altiſsimi*, ſplendorque inacceſsibilis, virtus illa, qua portat, & regit vniuerſa, quæ operata eſt coram Pharaone in omnibus filiis Iſraël, ob-

ël, *obumbrabit tibi*: hoc autem eſt, diuina vis, tanquam extenſis alis vmbram tibi faciet, parteſq; viri aget extendens pallium ſuper te; iuxta illud Ruth: *Extende pallium tuũ ſuper ancillam tuã*: ne immẽſus Ruth 3.
diuinitatis ſol te adurat, neuè à nimia opprimaris gloria tẽperabit, ne aciẽ mentis tuæ maieſtas obtundat, atq; perſtringat; nec irradiabit tibi, ſecundùm plenitudinem ſuæ claritatis, ſed velut vmbrã ſuo ſplendori faciens, exercebit in te effectum ſuæ poteſtatis. omnipotens Deus pater obumbrabit titi: id eſt, ſuam poteſtatem immenſam tuæ capacitati contemperabit, vt eius immenſum lumen ferre queas: vt candidiſsimum lumen, inquit Bernardus, puriſsimumque fulgorem capias; eademque virtus cæleſtis, inſtar cuiuſdam aquilæ, quæ te in conceptione tua ab omni labe peccati alis ſuis texit, omnemque fomitem ex carne tua puriſsima ſuſtulit, in omni vita cuſtodiuit; nunc etiam in conceptione, obumbrabit tibi, ne ab vllo prauæ cupiditatis ardore, à quo procul abes, aduraris: *Vmbras, item*, inquit Athanaſius, *& lineamenta faciet, vt videas, quantum fieri poteſt, Deum in te habitantem.* Hic enim eſt mons ille, quem obumbrantem vocat Abacuc, qui te teget, ac defendet: omneſque defectus, qui partum conſequuntur, ipſe implebit: *Scapulis ſuis obumbrabit tibi, & ſub pennis eius ſperabis.* Pſalm. 90.

id est, tutam te ab omni, vel naturæ, vel integritatis & pudoris læsione, conseruabit: ab omni item infamia & obtrectatione, contradictioneq; linguarum: obumbrabit, inquam, quia res nimirum in sacramento erit:& quod sola per se Trinitas in te sola, & cum sola, voluit operari; soli datũ erit nosse, quatenus sibi totus tantum notus, habeatur & tibi. Ne igitur à me expectes virgo, quo modo, & qua ratione id spiritus sanctus, aut hæc ipsa virtus altissimi sit effectura, cùm id solus tecum qui efficiet, cogniturus est; neque quisquam id nouerit, præter illum qui facit. Ineptè igitur, vt pleraq; omnia, Philippus, eam virtutis altissimi obumbrationẽ ad necessarios pauores ac terrores conscientiæ peccati, à quibus nulla creatura libera est, refert. Quasi verò, hoc nuntium timoris & pauoris, & nõ potius lætitiæ & gaudij sit: aut quasi in regno peccati, aliquẽ locum integritas virginalis habere posit. Sed apud istos nihil sanctũ est, nihil incorruptum, nihil non inquinatũ. Quo quidem loco, pulcherrimus modus & ratio nobis proponitur, quantisper arcana diuina sint perscrutanda; tantisper scilicet, vt ad voluntatem excelsi, & omnipotentem manum eius omnia referamus: quomodo autem & qua ratione quid faciat; ipsi soli scire, qui facit, relinquamus; cùm vel ipsius naturæ opera non satis perspecta habeamus.

Pul-

Pulchrè D. Anſelmus: *Sufficere nobis debet ad rationem voluntas Dei, licet non videamus, cur ita velit; voluntas namque Dei, nunquam eſt irrationabilis.* Cur Deus homo cap. 8. Quod igitur nunc de hac conceptione in vtero, reſpondet virgini Angelus; hoc idem & nos de ea tranſmutatione, quæ fit panis & vini in verum corpus, & ſanguinem Ieſu Chriſti, Sacramentariis tutiſſimè reſpondere poſſumus. Quærunt illi ex nobis, num credamus, verum corpus & ſanguinem Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini contineri; reſpondeamus, nos credere. Cur ita? Quia ipſe dixit: *Hoc eſt corpus meum. Hic eſt ſanguis meus.* Vrgent illi, quomodo id fiat? dicamus; Spiritus ſanctus ſuperuenit, & virtus altiſsimi obumbrat. Quærunt amplius, quomodo aut ſpiritusſanctus, aut virtus altiſsimi id efficiat? reſpondeamus, nos Angelicas metas, Angelicos terminos, tranſcendere non poſſe. Vtrobiq; autem eſſe verum Chriſtum; vtrobique eodem modo & eadē virtute eſſe & effici, tam in vtero, quàm ſub ſpeciebus panis & vini, docent vetuſtiſsimi patres. Inprimis beatus Ignatius Epiſcopus & martyr, In epiſt. ad Romanos. cuius ardore ſancto flagrantis illa vox eſt: *Panem Dei volo, panem cæleſtem, panem vitæ, qui eſt caro Ieſu Chriſti filij Dei viui, qui natus eſt in nouiſſimo ex ſemine Dauid & Abrahæ.* Iuſtinus verò, & hic ipſe martyr, palàm affirmat, ad diuinum cibum, qui

 Eucha-

Eucharistia dicitur, iam olim admissos non esse alios, nisi hanc fidem profitentes, Christum, qui carnem & sanguinem è virgine pro nostra salute assumpsisset, eandem corporis veritatem nobis in Eucharistia donasse ac reliquisse. Vnde in suo Apologetico verbis disertis illud pronunciat: *Quemadmodum per verbum Dei, caro factus Iesus Christus seruator noster, carnem & sanguinem pro salute nostra habuit; sic per verbum precationis & gratiarum actionis, sacratum ab ipso alimoniam, ex qua caro nostra & sanguis aluntur, illius carnem & sanguinem didicimus esse.* Neque aliter docet Irenæus, cuius ad hæreticos refellendos hæc est ratiocinatio, vt rem in pauca contraham. Si Christus verum & naturale corpus de virgine non assumpsit; falsò credimus nos Christi sanguine redimi; & in Eucharistia nos carne eius pasci & sanguine; cùm sanguis non dicatur, nisi qui naturalis est, & per humani corporis venas diffunditur. Et Hilarius simili vtitur ratiocinatione: *Si vere verbum caro factum est; & nos vere verbum carnem cibo dominico sumimus: si vere carnem corporis nostri Christus assumpsit; & verè homo ille, qui ex Maria fuit, Christus est; nosq; vere sub mysterio carnem corporis Christi sumimus, & per hoc vnum erimus, quia pater in eo est, & ille in nobis, etc.* Ambrosius habet in hunc modum: *Nunquid naturæ vsus præcessit:*

In Apolog. 2. ad Antonium Pium.

Lib. 5. contra Valentin. & li. 4. c. 34.

Lib. 8. de Trinitate.

De iis qui mysteriis initiantur ca. 9.

ceßit, cùm Iesus dominus ex Maria nasceretur? si ordinem quærimus, viro mixta fœmina generare consueuit. Liquet igitur quòd præter naturæ ordinem virgo generauit; & hoc quod conficimus, sacerdotes, *corpus ex virgine est. Quid hîc quæris naturæ ordinem in Christi corpore, cùm præter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? vera vtique caro Christi, quæ crucifixa est, quæ sepulta est; vere ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum.* Quid verò Augustinus? quam euidenter Christum, Christique carnem de Maria susceptam, in Eucharistia tum manducandam, tum adorandam esse affirmat: *Suscepit*, inquit, *de terra terram, quia caro de terra est, & de carne Mariæ carnem accepit. Et quia in ipsa carne hîc ambulauit; & ipsam carnem nobis manducandam ad salutem dedit: nemo autem illam carnem manducat, nisi prius adorauerit: inuentum est, quemadmodum adoretur tale scabellum pedum domini; vt non solùm non peccemus adorando, sed peccemus non adorando.* Ac alibi rursus: *Totus erat apud patrem, quando venit in virginem; impleuit illam, nec recessit ab illo: veniebat in carnẽ, vt eum homines manducarent; & manebat integer apud patrem, vt Angelos pasceret.* Gregorii Nysseni oratio est: *Huius corporis panem non aratio, non satio, non agriculturæ opus effecit; sed terra intacta permansit;*

In Psal. 98.

In sermo. de verb. Euang

In lib. de vita Moysi.

mansit; & tamen pane plena fuit: quo famescentes, mysterium virginis perdocti, facilè saturantur. Et

Lib. 6. in Leuit. cap. 22. Gregorij Nazianzeni discipulus Hesychius: *Sancta sanctorum*, inquit, *sunt propria Christi mysteria; quia ipsius est corpus, de quo Gabriel ad virginem dicebat, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, ideò quod nascetur sanctum, vocabitur filius Dei.*

Ad Monimũ lib. 2. Fulgentius item: *Quando autem conuenientius, quàm ad consecrandum sacrificium corporis Christi sancta ecclesia, quæ corpus est Christi, spiritus sancti deposcat aduentum? quæ ipsum caput suum secundum carnem de spiritu sancto nouerit natum.*

Sermone 67. His Chrysologus consonat, qui succinctè quidem, sed grauiter & scitè dixit: *Ipse Christus est panis, qui satus in virgine, fermentatus in carne, in passione confectus, in fornace coctus sepulchri, in Ecclesiis conditus, illatus altaribus, cælestem cibum quotidie fidelibus subministrat.*

Lib. 4. de fide orthodoxa cap. 14. Concludit Damascenus: *Corpus secundùm veritatem coniunctum est diuinitati, quod ex sancta virgine corpus est: non quòd ipsum corpus assumptum ex cælo descenderit; sed quod ipse panis & vinum transmutatur in corpus & sanguinem Dei. Si autem modum requiris, quonam pacto fiat; sat sit tibi audire, quoniam per spiritum sanctum, quemadmodum ex sancta Deipara seipso, & in seipso dominus carnem sustentauit.* Hæc illi. Addit Angelus: *Ideóq; & quod nasce-*

nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Corpus illud filij Dei benedictum, non cælitus afferetur, vt Eutyches, & Valentinus, ex veteribus; impuri Anabaptistæ, ex nostris sentiunt: non ex syderibus & elementis cōponetur, vt Apelles putauit: non ex ipsius diuinæ substantię parte cōdetur, vt Apollinaris opinatus est: non ex nihilo fiet, vt Manichęi asseruerunt; sed ex tuis purissimis sanguinibus, in te, & ex te nascetur. Quomodo enim ex radice Iesse promanaret: quomodo filius hominis esset: quomodo natus ex muliere: quomodo fructus ventris: quomodo seruus ex vtero: quomodo primogenitus mortuorū: quomodo primitiæ dormientiū: quomodo filius tuus: quomodo frater noster: quomodo ex terra ortus: quomodo os ex ossibus, caro ex carne nostra verè diceretur? Aut quomodo nō esset vera calumnia, quā refert Cyrillus, Iuliani Apostatæ; qui ideò negabat Christū esse ex tribu Iuda, quòd nō ex Ioseph, sed ex spiritu sancto eum natū esse dicamus. *Nascetur* autē *sanctum*, id est, sanctū erit natura, nō cooptatione; quomodo primogenitū, sanctū veteris legis dicebatur. Refutantur ergo ex hoc loco Anabaptistę, & qui illos in hac parte sequitur Caluinus, qui putant eos infantes, qui ex christianis parentibus nascuntur, sanctos & iustos nasci; & ideò ne baptismate quidem statim opus habere. Atqui non

Lib. 8. contra Iulianum

vident id proprium filij Dei priuilegium fuisse: idque eam ob causam, quòd non ex commistione viri, sed operatione spiritussancti, atque virtutis altissimi obumbratione, natus esset. Quod Angelus ipse indicat. Vbi enim primùm dixit, spiritussanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi; mox infert; ideò quod nascetur ex te, ab omni contagione peccati remotum, sanctum vocabitur.

Lib. 18. Moralium cap. 27.

D. verò Gregorius latius etiam hoc ipsum explicat: *Ad distinctionem nostræ sanctitatis, Iesus singulariter sanctus nasciturus asseritur. Nos quippè etsi sancti efficimur, non tamen nascimur, quia ipsa naturæ corruptibilis cognatione constringimur; ille autem solus veraciter sanctus est, qui ex coniunctione carnalis copulæ conceptus non est: qui non, sicut hæreticus desipit, alter in humanitate, alter in Deitate est; vt purus homo conceptus, atque editus; & post permeritum, vt Deus esset accepit: sed nunciante Angelo, & adueniente Spiritu sancto, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro.* Et Anselmus: *Quoniam propagatio viri de sola virgine, ita non est naturalis aut voluntaria, sed mirabilis: sicut illa quæ mulierem protulit de solo viro, & sicut creatio viri de limo; palàm est, quia nequaquam subiacet legibus & meritis illius propagationis. Quia & voluntas & natura quamuis discretè operentur; aliud enim ibi facit volun-*

voluntas, aliud natura; taliter tamen verus est homo: & Adam non de homine, & Iesus de sola muliere, & Eua de solo viro; sicut est verus homo, quilibet vir aut mulier, de viro & muliere. Omnis autem homo aut Adam est, aut de Adam est: sed Eua de solo Adam est, & omnes alii de Adam & Eua. Quoniam namque Maria, de qua sola est Iesus, de Adam & Eua est; non potest ipse de eisdem non esse. Sic namque expediebat, vt qui redempturus erat genus humanum, esset & nasceretur de patre & matre omnium. Ita isti proprium filij Dei priuilegium, qui ex virgine natus est, ad se, filiosq; suos impiè transferre non erubescunt: ita ad lumen Euangelii cæcutiunt: & cùm illud se maximè sequi ac tueri putant, interea euertunt. Hoc, inquit, quod nascetur ex te sanctum; quod Isaias sanctum semen vocat. *Attende quæso, quàm reuerenter dixerit: Quod nascetur ex te sanctum.* inquit Bernardus: *Vt quid enim tam simpliciter sanctum, & absque additamento? Credo, quod non habuit, quod propriè digneúe nominaret; illud eximiũ, illud magnificum, illud reuerendum, quod de purissima videlicet virginis carne, cum sua anima vnico patris erat vniendum. Si diceret, sancta caro, vel sanctus homo, vel sanctus infans, quicquid tale poneret, parum sibi dixisse videretur. Posuit ergo indefinitè sanctum; quia quicquid illud sit, quod virgo genuit, sanctum*

Hom. 41 de B. virgine.

 ctum

ctum proculdubiò, ac singulariter sanctum fuit, & per spiritus sanctificationem, & per verbi assumptionem. Et Angelus quidem sic reuerenter. Nostri autem Ebionitæ quid? Pudet referre. Quòd si Angelum in hoc tanto mysterio deficiunt verba, quid de nobis dicemus? In diuinis mysteriis explicandis, creatura omnis muta, & infans est. *Vocabitur filius Dei.* Vt enim id, quod natura est ab æterno ex patre, tuum dicetur; ita vicissim id, quod nascetur ex te secundùm carnem, vocabitur filius Dei, propter, duarum naturarũ in vnam personam, hypostaticã coniunctionem: cum ipsa persona filij Dei, vnam Iesu Christi, vt etiam est filius Mariæ, constituat personam: & ideò, quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vocabitur etiam secundùm carnem verè naturalis, & non adoptiuus filius. Adoptiuum enim repugnat naturali, non secundùm diuinitatem tantùm, sed etiam iuxta carnem, propter eam, quæ in vna persona, quam filiatio sequitur, facta est, vnionem. Sic autem & quod natum est ex ipso patre, erit tuum: & quod nascetur ex te, erit eius; vt tamen non sint filij duo, sed vnus: & licet aliud quidem ex te, aliud ex illo sit; non tamen cuiusque suus, sed vnus vtriusque erit filius: tuque θεότοκος mater Dei & hominis vocaberis, & eris, iuxta elogium Elizabeth: *Vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei*

Lucæ. 1.

ad me

ad me? non quod diuinitatẽ genueris; ſed quod diuinitas in tuo vtero inhabitauerit. Ex quo loco omnis Neſtoriana prauitas refutatur, quę dicebat nudũ hominem ex Maria natum, cui poſtea Deus ad Iordanem in baptiſmo adhæſerit; in eoq; inhabitauerit, quam in hac parte xiiij. Canon Calcedoneñ. expreſsis verbis damnat. *Si quis non confitetur Deum eſſe veraciter Emmanuel; & propterea genitricem ſanctam virginem matrem Dei, anathema eſto.* Quamuis autem hoc tam inſigne incarnationis opus toti ſanctæ attribuatur Trinitati, patre ſanctificante, filio obumbrante, ſpiritu ſancto fœcundante; peculiariter tamẽ attribuitur ſpiritui ſancto, vel quod producendi, viuificandi, ac obſtetricandi eius partes ſunt, iuxta illud: *Spiritus Domini ferebatur ſuper aquas.* Et illud: *Verbo Domini cæli firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* Vel quod hoc tantum beneficium ſummi & excellẽtis amoris eſt, ſpiritus autem ſanctus amor eſt: *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium ſuum daret.* vel quod omne verbum per ſpiritum foras ſe prodit: *Eructauit cor meum verbum bonum.* vel quod Dei in carnem aduentus, primum ac ſummum donum eſt; ſpiritus autem ſanctus donum vocatur. Vel quòd tota ſanctificationis virtus, penes ſpiritum ſanctum peculiariter eſſe dicatur; ob eamque cauſam ipſe ſpiritus

Pſalm. 32.

Ioan. 3.

Pſalm. 44.

sanctus à sanctificando, teste Basilio, vocatus est. Conceptus tamen & natus de spiritusancto dicitur; non quod spiritus sanctus fuerit virgini pro semine. Non enim de substantia spiritus sancti semen partus accepit; sed quia per gratiam Dei, & operationem spiritus sancti, de carne virginis est assumptũ, quod verbo est vnitum. Cuius rei rationem pulchrè ita explicat Ambrosius: *Quod ex aliquo est, aut ex substantia, aut ex potestate eius est. Ex substantia sicut filius, qui à patre vel ex patre, & spiritus sanctus, qui à patre & filio procedit. Ex potestate autem, sicut ex Deo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex spiritu sancto? Si quasi ex substantia: ergo spiritus in carnem & ossa conuersus est. Non vtique. Si verò quasi ex operatione, & potestate eius virgo concepit: quis neget spiritum sanctum dominicæ incarnationis authorem?* Quanquam aũt opera Dei nullis argumentis demonstrari posint: mos est tamen diuinæ scripturæ, vt similitudinibus quibusdam à rebus nobis notis desumptis, res difficiles illustret; atque hoc modo intellectus nostri curiositatem reprimat ac soletur. Hoc facit Angelus; remq; difficilem alia difficili verisimilem facit. Non quod virgo non credat; quæ eo nomine beata prædicatur, quod crediderit; sed vt dum miraculum miraculo redditur, inquit Bernardus, gaudium gaudio cumuletur. *Ecce,*

Lib. 2. de Spiritu S.

inquit,

inquit, *Elizabeth cognata tua.* Permiſcebatur enim domus Iuda cum domo Leui, regia, inquam, cum ſacerdotali, eò quòd ſummum regem & ſacerdotē Chriſtum dominum editura erat: & quòd Leui ſorte hæreditaria inter tribus caruit; vt nullus metus eſſet, ne tribuum poſſeſsiones ac hæreditariæ ſortes commiſcerentur: cuius rei cauſa iuſſum fuerat, vt quisque in ſua tribu vxorem duceret. Quod ita eſſe docet ſcriptura: *Nubant quibus volunt, tantū vt ſuæ* Numeri. 36.
tribus hominibus, ne commiſceretur poſſeſſio filiorum Iſraël de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione ſua, & cunctæ fœminæ de eadem tribu maritos accipient, vt hæreditas permaneat in familiis, nec ſibi miſceantur tribus, ſed ita maneant, vt à Domino ſeparatæ ſunt. Vnde Gregorius De Chriſti
Nazianzenus: *Quærit aliquis, qualiter ad Dauid* genealogia.
Chriſtus referatur, ſiquidem Maria de ſanguine manauit Aaron, cuius cognatam Angelus Elizabeth aſſeruit. Sed hoc nutu ſuperno contigit; vt regium genus ſacerdotali ſtirpi iungeretur, vt Chriſtus, qui rex eſt & ſacerdos ab vtrisq; ſecundùm carnem naſceretur. Legitur etiam in Exodo, quoniam Aaron, primus ſecun- Exodi 6.
dùm legem ſacerdos, duxit ex tribu Iuda coniugem Elizabeth filiam Aminadab. Et attende ſacratiſsimam ſpiritus adminiſtrationē, dum & hanc Zachariæ coniugem ſtatuit Elizabeth vocari, reducens nos ad illam

Eliza-

Elizabeth, quam duxerat Aaron. Cuius cognationis rationem Cyrillum Ierosolymitanum, authorẽ grauissimum, & fide dignum, aliquando è patribus in Ephesina Synodo prodidisse aiunt: Emerentianam habuisse duas filias, Annam & Esmeriam; quarum Esmeria mater Elizabethæ fuit, Anna verò ipsius virginis Mariæ: vnde constaret, Mariam & Elizabetham, duarum sororum filias fuisse, ob idque cognatas appellari. Quod ita esse, etiam Ecclesiam Ierosolymitanam sensisse narrant; cui non difficilè fuerit ab ipsa virgine Deipara, & vniuersa familia, ea cognoscere, & posteritati tradere: *Et ipsa*, inquit me nuntio, *concepit filium in senectute sua.* Non te, inquit, moueat tempus, non ætas; nam ecce ea, quæ tecum viuit senex: non cursus naturæ; nam ea, quæ à sterilitate nomen habet, anus deploratæ sterilitatis: non conditio; nam cognata tua, eiusdem altissimi virtute concepit filium in senectute sua, & filium non quemuis, sed eum, qui, vt ipse præibit ante faciem filij tui, parare vias eius; ita etiam eius natiuitas, filij tui natiuitatis erit prænuncia: *Et hic mensis est sextus illi, quæ vocatur sterilis.* Res est clara, sextus iam mensis agitur, fœtus moueri incipit. Ac in summa scias virgo me hæc, quæ promitto, nõ de mea, sed de illius qui me misit, virtute præsumentem dicere, dixi quod accepi, quod audiui; nec vllum

lum mandatum habeo, vt dicam quomodo id futurum sit; sed futurum tantùm prædico: *Non erit impoßibile apud Deum omne verbum*: siue pro re, siue promißionis loco sumatur, inquit Basilius, Tota ratio facti erit potentia facientis: dictum factum est apud Deum. Vox virtutis hæc est, quam iterum atque iterum iam in scriptura legimus: *Nunquid Deo quicquam est difficile? Nunquid mihi difficile siue impoßibile erit omne verbum?* Nam quæ apud homines impoßibilia sunt, poßibilia sunt apud Deum. Non dicit autem omnem rem non esse impoßibilẽ, aut omne factum, sed omne verbum. quia quàm facilè possunt homines loqui quod volunt, etiã quod nullatenus facere possunt; tam facilè, imò incomparabiliter facilius, valet Deus opere implere; quicquid illi valent verbo exprimere. Dicam apertius: si hominibus tam facilè esset facere quàm dicere, quod volunt; & ipsis quoque non esset impoßibile omne verbum. Nunc autem quoniam vulgaris, & verus sermo est, multum interesse inter loqui & facere; sed apud homines, non apud Deum: soli Deo quia idem est facere, quod loqui, idem loqui quod velle, meritò non erit impoßibile apud Deum omne verbum. Siquidem apud Deum nec verbum dissidet ab intentione, quia veritas est, nec factum à verbo, quia virtus est, nec modus à facto, quia sa-

pientia eſt; ac per hoc non erit impoſsibile apud Deum omne verbum. Quæ vtinam huius ſeculi Euangelici expenderent, non profectò laboraremus.

Audiſti igitur virgo factum, audiſti & modum, vtrunque mirum, vtrumque incredibile, vtrumq; ſalutare: *Iucundare filia Sion, & exulta ſatis filia Ieruſalem:* & quoniam auditui tuo datum eſt gaudium & lætitia, audiamus & nos à te reſponſum, ſalutis & lætitiæ. Expectat Angelus reſponſum, tempus enim eſt vt reuertatur ad Deum, qui miſit eum; confectus eſt apparatus legationis, confecta legatio, effectus legationis deſideratur. Nihil iam deerat ad tantum totque ſeculis apparatum opus, quàm vt virgo conſentiret. Neque enim ille quemquam cogit; qui omnes liberos creauit; & ad eandem libertatem ſempiterna manumiſsione ſua recreauit. Credibile eſt equidem, tunc Adam & Euam, vniuerſamque patriarcharum, prophetarum, ac omnium ſanctorum manum, animo in virginem conuerſo obſtupuiſſe; ac quid tandem in tam inuſitata re dictura facturaque eſſet, animis ſuſpenſis expectaſſe; ſed & Angelos, atque adeò illum ipſum, qui hominem liberum eſſe voluit, cordium imperatorem Deum, credibile eſt omnes vno voto, illud ipſum à virgine expetiiſſe. Reſponde ô beatiſsima mulier verbum, & ſuſcipe verbum; profer tuum, & concipe diui-

diuinum; emitte transitorium, amplectere sempiternum. Expectamus & nos, ô domina, verbum miserationis, quos miserabiliter premit sententia damnationis. Et ecce offertur tibi pretium salutis nostræ, statim liberabimur si consentis: in sempiterno Dei verbo facti sumus omnes; & ecce morimur; in tuo breui responso reficiendi, vt ad vitam reuocemur: nec immeritò, quando ex ore tuo pendet mœstorum consolatio: miserorum redemptio: captiuorum liberatio: salus denique vniuersorum filiorũ Adam, totius generis tui. Da virgo responsum festinanter, ô domina: responde verbum, quod terra, & inferi, quod expectant & superi; ipse quoque rex omnium, & Dominus, quantum concupiuit decorem tuum, tantum desiderat & responsionis assensum, in quo nimirum proposuit saluare mundũ. Et cui placuisti in silentio, iam magis placebis ex verbo, cùm ipse tibi clamet è cælo. Credibile est igitur, virginem genibus flexis, ac manibus compositis, magna animi submisione dixisse: *Ecce ancilla Domini fiat mihi*, de verbo, *secundùm verbum tuum.* Tabula ego sum, scribæ velociter scribentis: quod illi placet, mihi inscribat. Benedictus qui venit in nomine Domini. Orsa fuit virgo à voce castitatis: *Quomodo fiet istud?* desinit in verbum obedientiæ & humilitatis: *Ecce*, inquit, *ancil-*

la, ad obediendum facilis, ad seruiendum parata, ad suscipiendum prompta. Quem submissum assensum mirificè iam ante expresit Sibylla:

Hinc vt lætificis mens est recreata loquelis:
Erubuit malas ridens puerile venustas.
Læticia dulciq; animum demulsa pudore
Tunc ad se rediit, verbumq; volauit in aluum.
Idq; suo factum, atque animatum tempore corpus:
Mortali facie cretum est, puer inde creatus
Virgineo partu; mira est mortalibus hæc res,
Sed res nulla Deo patri natoq; stupenda.

Simile quid respondit familiæ Dauid in vxorē eius asciscenda Abigail: *Ecce famula tua sit in ancillam,* 1. Reg. 25. *vt lauet pedes seruorum domini mei.* Et Isaias: *Ecce* Isaiæ 6. *ego*, inquit, *Domine, mitte me.* Et Samuel: *Ecce* 1. Reg. 3. *ego. Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum.* Non est, inquit, meum, quæ serua & ancilla sum, arcana & secreta summi parentis perscrutari: non est meum id velle nosse, quod ille solus nouit; ancilla eius sum, fiat mecum quod vult: non meæ neque Iosephi, sed eius sum potestatis; illum iubere, me iussa capessere fas est. O fides Deo accepta: ô humilitas grata: ô obedientia omni sacrificio iucundius Deo oblata! Quid ergo quod venientis Dei, oculos offenderet, in illa poterat residere; in qua tantarum virtutum insignia, veniens inuenit

uenit redolere? Rara virtus, honorata humilitas: ancillam se dicit, quæ mater eligitur. *Ita pro inobedientia obedientia commutatur*, inquit Augustinus, *& fides pro perfidia compensatur.* Superba Eua dum Dea esse vult, serua facta est: hæc dum se ancillam humiliter profitetur, Dei mater facta est: ideò humilis Eua, facta est superbæ Euæ aduocata: & sicut Eua inobediens, facta est sibi & vniuerso generi humano causa mortis; sic Maria obediens, facta est sibi & vniuerso generi humano causa salutis. Discamus & nos nostra omnia Dei voluntati subiicere; neq; in arcanis & mirabilibus eius curiosi esse. Nam si coram rege, non vult nos sapiens sapientes videri velle; quantò magis coram Deo, apud quem omnis nostra sapientia stulticia est? *Ecce*, inquit, *ancilla Domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Beata quæ credidisti, quia perfecta sunt in te, quæ prædicta sunt tibi.* Dum enim fidem das humiliter, cæli in te opificem recipis. Tunc enim subitò, contrà quàm putant Centuriatores, filius Dei, ex sinu patris descendit in sinum virginis; non locum mutando, sed præsentiam suam per carnem exhibendo. Nam & radius solis, solem nunquam deserit; & tamen per fenestras domũ ingreditur: tunc diuina humanis, cælestia terrenis, sublimia humilibus sunt iuncta: multa fiunt secundùm naturam, supra na-

Irenæus li. 3. ca. 11. aduersus Valentin.

turam plura; tunc cæleſtis imber, virginum in vellus placido lapſu ſe infudit, & tota diuinitatis vnda bibulo ſe noſtræ carnis celauit in vellere, donec per patibulum crucis expreſſa, terris omnibus ſalutis pluuiam infunderet: tunc æterni patris ſapientia, quã ab initiò poſſedit, quæ ab æterno ordinata eſt; quæ antequã eſſent abyſſi, concepta eſt; ſecundò, in tempore, in ea quam accipit carne, concipitur: tunc manu omnipotentis Dei, natura noſtra prolapſa, apprehenſa eſt: tunc cæleſtis Iob, teſtam corporis noſtri accepit; qua ſordes naturæ noſtræ detergeret: tunc natus eſt regi Dauid, refert traditio hebraica, verus Selomo, ad curam & medicinam peccatorum eius: tunc Deus ſanctus & benedictus, dicunt Rabini, factus eſt Iſraëli conſanguineus & cognatus: tunc quaſi ſuper fratre ſuo & proximo ſuo complacuit in nobis: tunc ſeruilia membra, pro ſeruis ſumpſit Dominus: tunc ſe ille ipſe, qui ſemper liber eſt, in noſtris ligari paſſus eſt: tunc cuius cælum ſedes eſt, apprehendit ſcabellum pedum ſuorum: tunc deſcendit de cælo filius hominis, qui eſt in cælo; deſcendit primò, vt exponit D. Thomas, ratione diuinæ naturæ; non quòd diuina natura in cælo eſſe deſierit, ſed quia in infimis nouo modo eſſe incepit: deinde ratione corporis; non quòd ipſum corpus Chriſti ſecundùm ſuam ſubſtan-

In Midras Tehilim.

tiam

tiam de cælo descenderit; sed quòd virtute cælesti, id est, spiritu sancto est eius corpus formatum: *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis, & vidimus gloriam eius.* Cuius rei rationem doctè explicat Damascenus: *Post consensum*, inquit, *sanctæ virginis, spiritus sanctus superuenit in eam, emundans eam, & virtutem ad suscipiendam verbi diuinitatem simulq́; ad generandum præbens; & tunc obumbrauit ei Dei altissimi in sua subsistens hypostasi, sapientia & virtus, filius Dei patris consubstantialis, veluti diuinum semen; & construxit sibiipsi ex castis & purissimis eius sanguinibus carnem animatam, anima, ratione ac mente prædita, primitias nostræ conspersionis; non seminatam, sed creatam per spiritum sanctum; non paulatim per additamenta completa figura, sed statim absoluta, quod ipsum Dei verbum hypostasis carni factum esset. Non enim ei, quæ secundùm seipsam ante subsisteret, vnitus est Deus verbum; sed in sua hypostasi ingressus tanquam habitaculum; non circumscripto modo sanctæ virginis vterum, carnem sibi animatam, vt ante dictum est, condidit; vt simul sit caro, simul Dei verbi caro, simul caro animata, ratione ac mente prædita. Quamobrem non hominem deificatum dicimus, sed Deum hominem factum. Nam qui est, natura perfectus Deus, factus est idem perfectus homo; non mutata natura sua, neque simulata rerum actione*

Lib. 3. ortho do. fidei c. 2.

actione, sed ei, quam è sancta virgine assumpsit, & ad ipsam essentiam perduxit carni vnitus secundùm hypostasim, sine confusione, immutatione, ac diuisione. Non trasmutans suæipsius deitatis naturam in carnis substantiam, neque certè carnis suæ substantiam, in suæ deitatis naturam; neque ex diuina suipsius natura, & ea quam assumpsit humana, vnam naturam perfecit compositam. Et alio loco: *Totum me totus assumpsit; & totus toti vnitus est, toti salutem largiatur. Nam quod non assumitur, id sanari non potest. Vnitum igitur est carni, mentis medio, verbum Dei, quæ medium obtinet, inter Dei puritatem, & carnis crassitiem. Principatum enim animæ & carnis mens tenet; cùm sit pars animæ purissima; mentis verò Deus: & quando à præstantiore occupatur, ibi mens proprium Christi regimen exhibet; cedit autem paretq; præstantiori, & ea operatur, quæ diuina voluntas iusserit.* Et paulò pòst: *In nouissimis autem diebus, non discedens è sinu patris verbum, non circumscripto modo inhabitauit in vtero sanctæ virginis* ἀσπόρως καὶ ἀπεριλήπτως, *hoc est, ita, vt neque seminatum sit, neq; ratio eius rei comprehendi queat, eo videlicet modo, quem ille scit, & in ipsa plusquàm æterna sua hypostasi ex sancta virgine suscepit carnem. In omnibus igitur & super omnia erat, etiam cùm in vtero sanctæ Deiparæ fuisset, sed in ipsa per incarnationis operationem.*

Lib. 3. orthodoxæ fidei cap. 6.

Lib. 3. orthodo. fidei c. 7.

Incar-

Incarnatus ergo, eandem fecit carni hypostasim, quæ est Dei verbi hypostasis; vt composita fieret, quæ prius erat simplex verbi hypostasis: composita verò ex duabus perfectis naturis, diuina scilicet & humana: atque vt ipsa ferat, non tantùm diuini Dei verbi filiationis characteristicam, & discretiuam proprietatem, per quam à patre & spiritu sancto discernitur; verùm etiam carnis characteristicas & discretiuas proprietates, per quas à matre & aliis hominibus differt: simulque vt ferat, tam diuinæ naturæ proprietates, per quas vnitur patri & spiritui; quàm humanæ naturæ notiones, per quas vnitur matri & nobis: præterea differret non tantùm à patre & spiritu, sed etiam à matre & nobis; eò quòd idem sit Deus & homo simul. Hanc enim proprietatem hypostaseos, Christi maximè propriam esse cognoscimus. Enimuerò confitemur eum esse vnum filium Dei, etiam post humanæ naturæ assumptionem: & filium Dei eundem, vnum Christum, vnum Dominum, vnicum illum vnigenitum filium, & verbum Dei, Iesum Dominum nostrum: veneramurque duas eius natiuitates; vnam ex patre ante secula, quæ causam, rationem, tempus, & natiuitatem superat; & alteram, quæ nouissimis temporibus facta est propter nos, secundùm nos, & supra nos. Propter nos, quia propter nostram salutem: secundùm nos, quia natus est ex muliere, legitimoq; partus tempore: supra nos,

quia non ex semine, sed de spiritu sancto, & ex virgine sancta, supraq; legem partus. Vbi, quæ, & quanta miracula concurrant, vide. Miraculum est, ad talem tantumque fœtum formandum, viri omnem operam excludi; & per talem legationem, virginisque consensum, virgineum duntaxat vterum adhiberi. *Noli morari virgo*, inquit Ambrosius, *nuntio festinanter responde verbum, & suscipe filium; da fidem, & senti virtutem: Ecce, inquit, ancilla domini, fiat mihi secundùm verbum tuum. Nec mora, reuertitur nuntius, & virginalem thalamum ingreditur Christus. Efficitur subitò prægnans beata Dei genitrix: & cuncta per secula prædicatur felix: concepit mox diuinitatem verbi, virilis ignara consortij.* Miraculum item est, tãtum de purissimo virginis sanguine transferri & coagulari, in masculumque formari, quantum ad generationẽ hominis sufficiebat: *Nuntiante enim Angelo*, inquit Gregorius, *& adueniente spiritu, mox verbum in vtero, mox intra vterum verbum caro; & manente incommutabili essentia, quæ ei est cum patre & cum sancto spiritu coæterna; assumpsit intra virginea viscera, vnde & impassibilis pati, & immortalis mori, & æternus ante secula, temporalis posset esse in fine seculorum: vt per ineffabile sacramentum conceptu sancto, & partu inuiolabili, secundùm veritatem vtriusq; naturæ eadem virgo, & ancilla Domini esset & ma-*

In Lucam.

Lib. 18. Moralium cap. 27.

& mater. Miraculum & illud est consuetum dierum numerũ, qui ad formandũ hominis corpus desideratur, non expectari; vt & semen ad figuram corporis aptetur, & anima in corpus ipsum influat: sed eodem planè momento, & sine successione temporis, corpulentam substantiam à virginis corpore diuidi, formari, simul & animari, vegetandi, sentiendi, & intelligendi vires omnes pariter adesse; & ad suas functiones, in ipso corpore, rationali anima, iam perfectè informato, exercendas conspirare: *Verissimè enim, et absq; vlla ambiguitate dicitur,* inquit Lombardus, *quia ex quo Deus hominẽ assumpsit, simul sibi vniuit animam & carnem: nec caro prius fuit concepta, & post modum assumpta; sed in conceptione assumpta, & in assumptione concepta. Quando Angelus istã virginem salutauit, tunc eam spiritus sanctus fœcundauit; tunc illa fœmina virum sine viro concepit; tunc est repleta gratia; tunc dominum suscepit, vt esset in ea, qui fecerat eam.* Neque enim illa expositio Theophilacti, exponentis illud, *obumbrabit tibi,* placet: *Quemadmodum pictor, primùm opus delineat & adumbrat, deinde perfectis coloribus illustrat; sic & ipse Dominus, sibi ipsi corpus fabricans, ac hominis imaginem effingens, primùm in vtero virginis obumbrauit, deinde paulatim per partes formauit:* Simul enim & semel totum fœmina comprehendit virum, vel

2. distinct. 2

propter infinitam virtutem ſpiritus ſancti, cuius obſtetricante manu tantus partus conceptus eſt; vel quòd non decuit Deum aſſumere aliquid imperfectum. Miraculum eſt, dum anima corpori iungitur, eodem momento diuinitatem homini in vnam perſonam vniri, ac verbum æternum ſe carni inſeparabiliter ſociare: vt idem Dei & hominis filius in virgineo vtero conſtitueretur. Itaq; præclare Bernardus Mariam virginem Euangelicæ illi mulieri comparat, quæ tres menſuras farinæ, ſiue vt noſter legit interpres, tria ſata, modicè addito fermento commiſcuit, atque contemperauit; vt tota deinde conſperſio, in vnum ſimul corpus conflet ur atque vniatur. Etenim hæc præſtantis fidei ſuæ fermento, id quod alius nemo potuit, perfecit; vt in ſuo vtero tres naturæ, verbum, anima, & caro, perinde ac tria ſata, in vnitatem perſonæ Chriſti coniungerentur, & coniunctæ non diuellerentur. Miraculum item illud eſt, Mariꝫ filiũ inde ab ipſa conceptione, tanta cumulari gratia, vt anima eius cum Angelis Dei eſſentiam clariſsimè intueri, ac Dei gloria beatiſsimè perfrui poſſet. Miraculum deniq; eſt, eiuſdem animam ab initio vndequaque perfectam, & ſummis Dei donis refertam fuiſſe; vt non ſolùm omnes thezauri ſcientiæ & ſapientiæ Dei illic reconderentur; ſed etiam, vt ſimul atque verbũ

Lib. 1. ad Eugeniũ de cõſideratione.

caro

caro factum eſt, mox plenitudo diuinitatis in homine Chriſto corporaliter inhabitaret: *Factus eſt primus Adam in animam viuentem; nouiſsimus Adam in ſpiritum viuificantem*, dixit Paulus. Si Adam terrenus, quamprimùm ei Deus ſpiraculũ vitæ inſpirauit, magnã vim intelligendi ſubitò conſequutus eſt: quantò vberius Adam cæleſtis, omnes ſapientiæ ac ſcientię theſauros in ſe recepit, quamprimũ in vtero virginali cõceptus eſt. Fœmina ſtatim circumdedit virum, virum ſapientia, non ætate: animi vigore non viribus corporis: maturitate ſenſuum, non corpulentia membrorum. A principio ille perfectus fuit, à principio plenus ſpiritu ſapientiæ & intellectus; contrà quàm ſenſit rerum profanator omniũ Lutherus, plenus omnibus tam corporis, quàm animæ gratiis ac dotibus; ſapientia item atq; ſcientia, tam ea quæ beatorum eſt, & quæ ex præſenti diuina viſione oritur, quàm ea quæ infuſa dicitur, quæ ab illa prima ſolo modo in Chriſto fuit diſtincta. Illa enim formarum & exemplarium eſt, hæc effectuum ipſorum. Vtraque à prima ſuæ conceptionis hora, cùm propter hypoſtaticam vnionem, tum propter plenitudinem gratiæ ac vnctionis, Chriſtus præditus fuit. Nam creuiſſe dicitur, non ſecundùm quod erat, ſed ſecundùm quod apparebat; non quòd aliquid è nouo accederet, quod antea non haberet;

1. Cor. 15.

Serm. 4. cõtra Arianos. ſed quod accedere videretur, quando volebat vt videretur: *Quanto magis*, inquit Athanaſius, *diuinitas Chriſti reuelabatur, tanto plenius gratia creſcebat, vt hominis apud homines. Infantulus enim geſtabatur, puer autem factus remanſit in templo, ſacerdotesq; interrogauit de lege: paulatim autem corpore adoleſcente, verboq; ſeipſum in corpore manifeſtante, factum eſt deinde, vt agnoſceretur pro filio Dei.* Et Nazianzenus ſimiliter: *Chriſtus vt ætate, ita & ſapientia, & gratia proficiebat; non quòd hæc incrementum caperent: quid enim eo, quod à principio perfectum eſt, perfectius eſſe poſſit? ſed quòd paulatim pateficerent, et elucerent. Hominum eſt proficere: filius autem Dei quandoquidem non habebat, quo proficeret; vtpotè perfectè exiſtens in ſuo patre, humiliauit ſeipſum pro nobis, vt in illius humilitate, nos magis ac magis increſceremus.* Acquirebat ille nihil ex noſtris, præter infirmitates ac calamitates noſtras, quibus illum circumdari oportuit: eaque ſola ſapientia creſcebat, quam ex vſu & experientia miſeriarum noſtrarum comparabat. Negat hæc omnia Sacramentarius, Zuinglius, Brentius, Caluinus, Bucerus: ſed quid mirum, ſi ipſi adulto Ieſu Chriſto notam ignorantiæ, inurere non verentur cum Photino atq; Agnoitis. Talia ergo & tanta miracula facta ſunt, cùm ſuſciperet Dñus cœnum noſtrũ. *Artificum enim optimi,*

In laudem Baſilij Magni

Athanaſius ibidem.

timi, dicebat Theophilus in Ephesina Sinodo, *non in pretiosis tantum materiebus artem ostẽdentes, in admiratione sunt; sed vilissimum lutum & terram dissolutam plerunque assumentes, suæ disciplinæ demonstrantes virtutem, multò magis laudantur: ita omnium optimus artifex Dei verbum, non aliquam pretiosam materiã corporis cælestis apprehendens, ad nos aduenit: in luto magnitudinem artis suæ ostendit.* In qua tam admirabili incarnatione, eiusque denunciatione, ea quæ summa sunt inclinantur: Angelus virginem salutat; virgo consentit: Deus homo fit. Quam triplicem inclinationem; triplici in die pulsu, prouocans nos ad gratiarumactiones, repræsentat Ecclesia; matutino, inquam, & eo qui fit in meridie, ac vespertino: quæ omnia nunc hæresis irridet, & contemnit. Non facit hæc Mahometanus, qui in suo Alchorano, eas Angelorũ de Maria voces recitat: *O Maria cunctis viris fœminisq; præclarior, soli Deo perseueranter studens.* Et alio loco: *O Maria, Deus annunciauit tibi verbũ ex ipso, nomẽ eius Iesus filius Mariæ, & erit honorabilis in hoc seculo & in futuro.* Mahometis certè ipsius illa vox est: *E viris multi perfecti fuerunt: nulla autem ex mulieribus vnquam perfecta fuit, nisi Maria mater Iesu.* Verùm hæc alterius sint loci & temporis. Inclinemus nos corda & capita nostra Deo, scientes quia propter nos, & propter nostrã salutem descen-

In cap. 5. & 74. Alchorani.

descendit de cælis, & incarnatus est de spiritu sancto, natus ex Maria virgine, & homo factus est: crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus, & sepultus est: gratiasq; illi agamus, quòd nō dereliquit nos vsq; in finem, sed recordatus est figmenti manuum suarum. Matremq; eius, vas sanctisimū, omniqúe laude dignisimum, honoremus. Tuq; inprimis rex Stephane D. Stephanum regem ac popularem tuum imitare, regnumq; tuum virgini sanctæ, vt ille iam iamque moriturus fecit, verbis eius commenda: *Regina cæli, mundi inclyta reparatrix, tuo patrocinio sanctam Ecclesiam, cum Clero & Episcopis, regnúmq; cū Primatibus & populo, tuis precibus commendo; quibus ego nunc vltimum valedicens, animam quoq; meā tuis manibus committo.* Hæc est enim illa virgo: quā gens tua apprimè semper coluit; patronamq; suam esse voluit: quam in auro monetaq; sua impresit: cuius olim familia, parsq; hæreditatis regnum Hungariæ dicebatur. Quod quamdiu sanctè ac religiosè faciebant; Aper ille de silua dente suo, eos attingere nunquam potuit. Nos autem alij ita eam Athanasii verbis compellemus: *Et iam scilicet audi filia Dauidis & Abrahæ, & inclina aurem tuam in preces nostras, & ne obliuiscaris populi tui, neque nostri, qui sumus de familia & domo patris tui. Parentes enim tui sumus, secundùm generis prosapiæ-*

In historia regis Stephani

De sanctissima Deipara.

ſapiæq; ratitionem; noſtráq; filia es, quia ex nobis genita es: decet enim, te matrem, regeneratricem, dominam, ac heram noſtram cognominemus, eò quòd ex te prodiit rex, Dominus ac Deus noſter: aſsiſtentem illi, nobis quidem terribili; tibi autem dulci, omnemq; gratiam largienti, qua de cauſa factum eſt, vt gratia plena appellata ſis; vtpotè quæ omni gratia abundares, idq; per ſuperuentum in te ſpiritus ſancti. Ideóque vultum tuum deprecantur omnes diuites plebis, ditati ſcilicet iſtiuſmodi bonis, & ſpiritualibus contemplationibus. Ad te clamamus, recordare noſtri ſanctiſsima virgo, quæ etiam à partu virgo permanſiſti, & retribue nobis, pro exiguis iſtis eloquiis, magna dona ex diuitiis tuarum gratiarum, tu quæ gratia plena es. Nam ideò his vocibus, vt ex re ipſa deſumptis, & natura laudatoriis, præcipuè in tuum encomium vtimur, ſi quando hymnus, ſi quando laus tibi, ſiue à nobis, ſiue ab vniuerſa creatura offertur. Nazianzeni item: In Christo patiente.

At tu, quod precor, ſummum, id mihi
Concede, vita ſic vt excedam, illius
Vt tantùm habens te præſidem ſemper, velut
Ingentem opum vim, te tuum erga filium
Mihi patronam ſentiam acceptiſſimam.
Ne me ergo tradi tu ſinas, tanquam ad crucem,
Ludibrioq; illius exponi, omnium
Iuratus hoſtis qui ſit, & mortalium

Pestis: tuere me, atque ab æterno assere
Igne, & tenebris: per fidem, qua iustior
Sum factus, & per gratiam tuam inclytam,
Qua nusspiam vlla notior nobis fuit.
Hoc propter, ecce texo nunc tibi memor
Gratumq́; carmen, ô puella gratia
Æquanda nullis, mater & virgo, supra
Omnes decora virgines & maxima:
Quæ vincis omnes cælitum ordines,
Regina, domina, generis humani bonum:
Amica semper esto tu mortalibus;
Maximáque quouis in loco mihi salus.

August.tom. 10. serm. 2. de Annunciatione.

Cum Augustino item: *O Maria: quis tibi dignè valeat iura gratiarum, & laudum præconia impendere, quæ singulari tuo assensu mundo succurristi perdito? quas tibi laudes fragilitas humani generis, persoluat, quæ solo tuo commercio recuperandi aditum inuenit? Ita mihi aßensum istum appone illi, qua Eua serpenti consensit in perniciem nostram.* Et sic quidem virginem matrem honoremus, illud cum magno Gregorio profitentes: *Mariam sic à nobis coli, vt eam pro Dei ancilla, & matre habeamus: ancillam quidem, quia verbo æterno, vt nemo alius, ministrauit: matrem verò, quòd æqualis patri filius, in virgineis visceribus eius, à spiritu sancto, & materna eius carne, homo factus sit atque procreatus.*

Cæle-

Cælestem autem parentem petamus, vt quemadmodum illa, mente & corpore verbum concepit Dei; nos mente & animo nostro, dignè concipere ita illud mereamur; vt tandẽ læti & alacres eius natalem, confecta incarnationis memoria, celebrare possimus. Cui sit laus, & gloria in secula.
Amen.

Ora pro nobis sancta Dei genitrix; vt digni efficiamur promissionibus Christi.

M. ANDREAE SCHONEI
ODA
MAGNAE MATRI VIRGINI
Pro Sarmatia.

O Diua cælis altior omnibus,
Parens ſupremi Numinis, æthere
Ex alto, ab ipſo Spiritu almo
Plena, thoro ſine coniugali.

Te Graia tellus, te Latium potens
Laudauit odis dulcibus, oreque
Semper rotundo: te reperta
Nuper & India, iam ſecundam

Deo celebrat, numen & omnibus
Tuum in periclis inuocat. Accipe
Ergò quoquè à Septentrione
Hoc gelido, Boreaque, & Arcto

Rigente, laudes ore humili datas
Pauenteque; hoſteſque vndique nos fera
Duraque cingentes corona:
Inque tuam ſobolem parantes

Vin-

Vincla, arma, mortes, exilia vltima,
Dextra potenti, comprime, sterneque;
Vt sentiant quid poßit, intrà
Viscera sancta Deum tulisse.

Hîc christianis terminus vltimus
Limesque stat; nos præsidium ferè
Solùm impias contrà cohortes,
Barbariemque sumus ferocem.

Deiecta propugnacula Lechidûm,
Vnà in ruinam deijcient grauem,
Arces potentes, regnáque ampla,
Spesque, animosque virûm superbos.

Has ergò semper respice lumine
Terras benigno: sis bona Sarmatis
Patrona: postque istos tumultus,
Faustam oleæ foliis decoram

Pacem reduc: quam si dederis, dabis
Cuncta; vnà nobis, aurea pax, salus:
Ne fortè secum prælantes,
Christiadas dirimat Tyrannus

Externus, ac vi, proh dolor, occupet;
Vt nuper aureæ Pannoniæ accidit.

Fac, quod facit mater benigna:
Progeniem illa minus venuſtam

Atque ægriorem, plus aliјs amat
Curatque. Scis nos eſſe opis indigos:
Scis hoſtium vires, minasque,
Armaque, teláque, ſemper in nos

Intenta. Moſcus, Turca, Geta en propè.
Sic ægrum & afflictum SOCOLOVII,
Qui ſaucius pugnat feritque
Fortiùs, atque aliј valentes;

Nouamque ſuplex nunc tabulam tuis
Suſpendit aris; tange manu caput
Fauſta: ac dolorem pertinacem
Indomitumque leua vel aufer.

Laus Chriſto incarnato.

